

de Duinrel

Natuurvereniging de Bollenstreek

29ste jaargang, maart 2023

Bestuur John van Velzen; F. Koolhovenstraat 5, 2171 RD, Sassenheim
voorzitter telefoon: 06-54661288 of mail: voorzitter@bollenstreek.knnv.nl

penningmeester Jan Plomp; Ambachtstraat 29, 2181 RC, Hillegom
telefoon: 0252-516545 of mail: penningmeester@bollenstreek.knnv.nl

secretaris Maud van der Veen; Langevelderlaan 9, 2204 BB, Noordwijk
telefoon: 06-11098194 of mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl

ledenadministratie Maud van der Veen
mail: ledenadministratie@bollenstreek.knnv.nl

algemeen lid Agaat Mesman; Dopheidestraat 38, 2165 VP, Lisserbroek
telefoon: 0252-503039 of mail: agaat@quicknet.nl

Redactie Adrie van Dam, Annelies Moolenaar en Maud van der Veen
de Duinrel mail: deduinrel@gmail.com

webredacteur mail: webmaster@bollenstreek.knnv.nl

Excursiecommissie Agaat Mesman, Jan Bischoff Tulleken, Lidy van der Salm, Jan Plomp
en Jos van Schie

Waarnemingen Sarah Humphrey; Geestburg 6, 2171 DM, Sassenheim
telefoon: 0252-755156 of mail: vogelsbollenstreek@gmail.com

Milieuoverleg Nico Groen; Fazantstraat 50, 2162 GM, Lisse
Duin- & Bollenstreek telefoon: 0252-410460 of mail: nico.groen@casema.nl

Donateur of lid worden? Maak € 18,00 respectievelijk € 41,50 over op NL32 INGB 00005 61947 t.n.v.
KNNV afdeling Bollenstreek te Hillegom o.v.v. 'Donatie' en/of 'Contributie'.
Donateurs ontvangen de Duinrel. Leden krijgen daarnaast ook het blad Natura van de landelijke KNNV. Het lidmaatschap of donateurschap starten of beëindigen kan alleen per kalenderjaar. Opzeggen moet vóór 1 november per brief of e-mail gebeuren bij de ledenadministratie.

ontwerp omslag Maud van der Veen
ontwerp logo Sarah Humphrey
foto's omslag Voorkant: "Vingerhelmbloem", Adrie van Dam
Achterkant: "Rietgors", Annelies Moolenaar
Achterkant binnen: "Knobbelzwaan op ijs", Adrie van Dam

De volgende Duinrel verschijnt half Juni 2023.
De sluitingsdatum voor de kopij is 15 mei 2023.
De Duinrel is het kwartaalblad van Natuurvereniging de Bollenstreek, onderdeel van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging. De vereniging organiseert activiteiten zoals lezingen en excursies met aandacht voor vlinders, vogels, libellen en planten. Informatie over de vereniging vind je op de website: <https://bollenstreek.knnv.nl>.

De Duinrel, 29ste jaargang, nr. 1, maart 2023

Inhoudsopgave

<i>Van de redactie</i>	4
<i>Uitnodiging voor Algemene Ledenvergadering met fotopresentatie</i>	5
<i>Jaarverslag natuurvereniging de Bollenstreek 2022</i>	6
<i>Financieel verslag 2022 en begroting 2023 KNNV Bollenstreek</i>	8
<i>Weg van de Duinrel en de Natuurvereniging</i>	9
<i>Inspiratieavond groene tuinen</i>	12
<i>Vogelexcursie op de Zuidpier van IJmuiden</i>	16
<i>De Archeologie van Rijnland</i>	17
<i>Pannenkoekenwandeling 2023</i>	20
<i>Winterwandeling Landgoed Leyduin</i>	22
<i>Lezing over reis naar Spitsbergen en Groenland</i>	23
<i>Natuurmomentje - Een mooi rouwrandje van de natuur</i>	26
<i>Bijpraten over Wassergeest</i>	28
<i>Werkgroep Natuurinventarisatie Langeveld</i>	29
<i>Nieuwe Werkgroep Roofvogels Rijnland</i>	30
<i>BioBlitz 400 Eendenkooi Warmond</i>	32
<i>Het eerste levensjaar</i>	34
<i>Waarnemingen 1 november 2022 t/m 31 januari 2023</i>	35
<i>Activiteitenprogramma</i>	39

Van de redactie

Door: Annelies Moolenaar

Het sleutelwoord voor deze Duinrel is: biodiversiteit.

Aan de hand van de jaarverslagen kunnen we constateren dat onze vereniging ook een soort ecosysteem is: door activiteiten, bestuur, financiën, en een kleurrijk blad dankzij een ware redacteuren-estafette. We zien u graag op de Algemene Ledenvergadering, om zelf ook een levend onderdeel daarvan te zijn!

U kunt lezen hoe, door enige aanpassing, de natuur weer welig tieren kan in eigen tuin, en hoe dat ook bij kan dragen tot meer samenhang met uw buurtgenoten. En verder: de basaltblokken van de Zuidpier bieden niet alleen aan mensen een veilige haven, maar ook voor tal van zeevogels. Maar voordat dit soort habitats door mensen werden gecreëerd, vertoonde onze kustlijn een grillig verloop. De toenmalige biodiversiteit wordt nu in beeld gebracht dankzij archeologie. Waar u nu uw auto parkeert graasde vroeger wellicht een Edelhert.

Deksels! Steeds is de biodiversiteit in het geding, omdat mensen de natuur exploiteren. Onze voorouders hebben op walvissen en Walrussen gejaagd (ver weg), Vinken gevangen (dichtbij): met niets ontziend geweld in een landschap en de dierenwereld ingegrepen. U kunt lezen over sporen daarvan, als monumenten die tot inkeer roepen.

De rol van de mens in samenhang met het ecosysteem is ook een uitdaging in de Waterleidingduinen, waar nu Damherten de kop van jut vormen omdat zij kaalslag van grote omvang veroorzaken. Soms is gewoon maar heel hard doorlopen de beste manier, om nog van het landschap te kunnen genieten.

Maar we blijven niet in mineurstemming steken. Want dankzij mensen die voer strooien komen liefvallige duifjes eten, die vervolgens weer het voer vormen voor passerende roofvogels. NB: dit verslag vraagt wel om een sterke maag. Geconstateerd wordt, mede door de werkgroep Roofvogels, dat het met deze grote grijpers aan de top van de voedselketen best wel de goede kant op gaat, dankzij kunstnesten en toezicht daarop door vrijwilligers.

Biodiversiteit in beeld te krijgen: daar wordt keihard aan gewerkt, juist door verenigingen zoals de onze. Er wordt gejaagd op zoveel mogelijk soorten op verschillende terreinen. Maar niet meer ter consumptie. Wel voor BioBlitzes om van te smullen!

Tenslotte verdicht het levensverhaal van een eerstejaars Merel hoe invloed van mensen toch positief uit kan pakken. Gelukkig een happy end!

Veel leesplezier!

Uitnodiging voor Algemene Ledenvergadering met fotopresentatie

Door: Maud van der Veen

Het bestuur van de natuurvereniging De Bollenstreek nodigt u uit voor de Algemene Ledenvergadering van 2022. De vergadering wordt gehouden op: **woensdag 19 april 2023** vanaf 20:00 uur in Speeltuin de Bijenkorf, Emmastraat 49, 2165 PR, Lisse.

Wij verzoeken u vriendelijk **zich van te voren aan te melden bij de secretaris:** secretaris@Bollenstreek.knnv.nl of tel: 06-11098194.

Algemene ledenvergadering

1. Opening en vaststelling van de agenda
2. Notulen van de Algemene Ledenvergadering van woensdag 13 april 2022 (gepubliceerd in Duinrel 2022-2, blz. 50- 52)
3. Jaarverslag van het bestuur
4. Financieel verslag van de penningmeester
5. Verslag van de kascontrolecommissie en verkiezing leden kascontrolecommissie. De kascontrolecommissie bestaat uit de heer J. Moolenaar en de heer N. Groen. De heer J. Bischoff Tulleken is reservelid. De heer Moolenaar is aftredend kascontrolecommissielid. We zoeken nog een nieuw reservelid.
6. Mededelingen
  - Vanuit het Milieu Overleg Duin-en Bollenstreek (MOBD)
  - Vanuit de activiteitencommissie
  - Vanuit de redactie van de Duinrel
  - Vanuit de webredactie
7. Rondvraag
8. Sluiting

Fotopresentatie

Aansluitend aan de AV zal er een fotopresentatie zijn door Annelies Moolenaar over vogels op Texel.

Izabeltapuit op Texel (Annelies Moolenaar) →

Jaarverslag natuurvereniging de Bollenstreek 2022

Door: John van Velzen, Voorzitter

Na nog een licht kwispelend staartje van de coronapandemie in de eerste maanden mochten we in 2022 weer los. Wat een lekker gevoel om zonder ingrijpende beperkingen weer close together de natuur in te gaan. De een wat voorzichtiger dan de ander maar dat zal waarschijnlijk nooit meer veranderen.

Als vereniging hebben we in 2022 weer lekker kunnen organiseren. Activiteiten voor binnen en buiten, met slecht maar vooral goed weer, met gemotiveerde initiatiefnemers en enthousiaste deelnemers, van simpelweg het moment genieten tot interessant detailonderzoek maar vooral met hart en met ziel en heel veel zaligheid.

We kunnen terugkijken op gemiddeld heel veel deelnemers. Het leek wel of iedereen er ook echt aan toe was. De activiteiten waren in 2022 ook weer gevarieerd, leerzaam en leuk. Voor in het afgelopen jaar 25 georganiseerde activiteiten trokken we gemiddeld 21 deelnemers. Daar kunnen we zeer tevreden over zijn en stimuleert ons op dezelfde voet door te gaan.

Los van de diversiteit aan activiteiten is het lidmaatschap van onze vereniging ook behoorlijk gezond.

Tijdens de vele natuurwandelingen zijn er heel wat voetstappen gezet in een ook nog gezonde omgeving. Als de rook bij Tatasteel tenminste de goede kant op waait. Dit jaar waren o.a. Tespelduyn, de Horsten, Wassergeest, de zandmotor bij Ter Heide en landgoed Elswout doel van onze exploraties. Wat er gevonden en genoten is vindt u vanzelfsprekend terug in onze onvolprezen Duinrel. Uitgebreid onderzoek heeft onze vereniging gedaan op Tespelduyn en is vrijwel afgerond in Wassergeest. Het eindrapport van onderzoek op Tespelduyn maakt melding van 999 soorten planten, bomen, paddenstoelen, vlinders, vogels enz. Wat er allemaal op een oude vuilnishoop kan groeien en leven is onvoorstelbaar. Zolang we maar geen onderzoek doen naar leven daar diep onder de grond.

Het afgelopen jaar hebben we weer eens ouderwets les mogen geven. Een mini-vogelcursus trok 23 deelnemers die met groot enthousiasme onder leiding van de docenten Maud, Sarah en Annelies de theorie doorwerkten en daarna naar buiten trokken om te horen of zij herkenden wat ze geleerd hadden. En dat de cursus goed heeft gewerkt moge blijken uit het feit dat iedereen zijn diploma gehaald heeft. Dat voelde erg goed en gaan we dus vaker doen. Ook een succes was onze minicursus Paddenstoelen. Ook daar 24 cursisten die door Agaat, Arie en Maud de basisbeginselen werden bijgebracht hoe de paddenstoelen van elkaar te onder-

scheiden. Ook hier eerst in theorie en daarna lekker naar buiten. In het Keukenhofbos bleken al gauw 60 soorten te vinden dus met die basiskennis zit het nu wel goed.

Onze redactie bestaat uit een hecht team dat artikelen schrijft, samen de ingekomen stukken doorneemt en elke keer weer in staat is een schitterend kwartaalnummer uit te brengen. U bent inmiddels ervaringsdeskundige dus ik hoef u niet uit te leggen hoe fijn ons verenigingsblad leesbaar is. We hebben dit jaar op een fijne manier afscheid genomen van Cees Timmermans die 10 jaar lang trouw de redactie op zich nam. We blijven Cees gelukkig regelmatig als vleermuisdeskundige tegenkomen op onze wandelingen op zoek naar de Dwerg-, Water- of Meer-vleermuis of wellicht één van onze laatvliegers.

Ook een naam die ik hier niet onvermeld wil laten is onze Sarah Humphrey. Al heel wat jaren verzamelt zij alle waarnemingen van bijzondere vogels die gezien worden in onze duin- en bollenstreek. Die waarnemingen vind u achter in ons verenigingsblad. Bijzonder dit jaar waren toch wel de Zwarte – en Rode wouw, prachtige roofvogels die in onze streek zelden voorkomen. Ook de Steppenkiekendief kom je niet elke dag tegen evenals de Draaihals (een zeldzame spechtensoort) en zeker bijzonder was de Hop, een heel bijzondere en mooie vogel die in zeer geringe aantallen Nederland wel eens bezoekt maar nu gewoon in een woonwijk van Noordwijkerhout werd gezien. Daarnaast blijft het altijd leuk om Roerdompen te horen, IJsdikers te zien of een verdwaalde Jan van gent. Het overzicht van Sarah maakt je er op attent dat als je maar goed om je heen blijft kijken er zoveel moois is te zien en horen.

In aansluiting op dit laatste wil ik graag een ervaring hierover kwijt. Ooit met 12 collega's op de racefiets voor een lange tocht naar Polen. Eenmaal aangekomen hadden de meesten alleen asfalt, verkeersborden en bebouwing gezien. Ik natuurlijk ook maar daarnaast Kraanvogels, ook de Rode en heel veel Zwarte wouwen, Ooievaars, Spechten, Boomklevers, bloemen in de meest prachtige kleuren die ik ook nog kon benoemen. Kortom, mijn natuurkennis had er een prachtige fietservaring van gemaakt. Voor deze ervaring hoeft u vanzelfsprekend niet naar Polen. Met enige kennis kunt u op de fiets of wandelend ook heel veel natuurervaringen opdoen, u weet wat u ziet of hoort en zo'n tocht wordt een rijke en aangename ervaring. Wij helpen u vanuit onze vereniging heel graag met het opdoen van die kennis. Wij hopen u om die reden dit jaar weer vaak tijdens onze aangename en leerzame activiteiten te mogen ontmoeten.

Financieel verslag 2022 en begroting 2023 KNNV Bollenstreek

Door: Jan Plomp

Balans 31-12-2022

Activa		31-12-2022
Saldo ING		1.430,19
Spaarrekening		4.000,00
Totaal		5.430,19
Passiva		
Kapitaal 1-1-2022	2.782,43	
Resultaat 2022	91,48	
Kapitaal 31-12-2022		2.873,91
van Zaanen vouchers	1.000,00	
Uitgaven tlv van Zaanen vouchers	162,97	
Saldo van Zaanen vouchers 31-12-2022		837,03
Vooruit ontvangen contributie 2023		1.719,25
Totaal		5.430,19

Begroting/realisatie 2022 KNNV Bollenstreek

	Begroting 2022	Realisatie 2022	Begroting 2023
Inkomsten			
Contributies/donaties	3.750,00	3.978,50	3.900,00
Rente spaarrekening	pm	-	pm
Totaal	3.750,00	3.978,50	3.900,00
Uitgaven			
Afdracht K.N.N.V.	1.200,00	1.059,00	1.200,00
Drukkosten Duinrel	1.400,00	1.484,28	1.500,00
Porto/kantoorartikelen	100,00	34,56	100,00
Excursies/lezingen	600,00	459,00	600,00
Vergader/bestuurskosten	200,00	39,46	200,00
Representatie	100,00	323,14	100,00
Kosten wildcamera	-	292,40	-
Website	-	-	-
Bankkosten	150,00	195,18	200,00
Totaal uitgaven	3.750,00	3.887,02	3.900,00

Weg van de Duinrel en de Natuurvereniging

Door: Thomas van Haaster

Al langere tijd lopen mijn ouders, broer en ik met de droom om een woonboerderij met een grote lap grond te bezitten: wij zijn, naast natuur-, ook echte tuinliefhebbers. Door de hoge huizenprijzen in de streek is het mijn broer en mij nog niet gelukt om een steekje voor ons zelf te bemachtigen. Op een gegeven moment kregen we dan ook het idee om samen een huis te gaan kopen met meerdere wooneenheden in een mooie natuurrijke omgeving, met als richting Drenthe. Dit betekent echter wel dat ik de dingen van hier achter moet gaan laten. En daar is de natuurvereniging er een van. Na dit een jaar geleden aangekondigd te hebben en langzaam aan het afbouwen te zijn geweest, is dan nu echt het moment daar dat ik ga stoppen met mijn werkzaamheden bij de Duinrelredactie en dat ik ook de vereniging vaarwel ga zeggen. Jarenlang heb ik met plezier de excursies gevolgd en de laatste jaren ook de natuurinventarisaties meegedaan op Tespelduyn, Wassergeest en sinds dit jaar (voor zover het voor mij nog duurt) Langeveld. Als redactielid van de Duinrel heb ik altijd het kافت en de opmaak van de inhoud van de Duinrel met passie mogen verzorgen. Anno 2023 is de Duinrel echt een enorm mooi, kleurrijk blad geworden waar we als vereniging zeker trots op mogen zijn!

Thomas van Haaster

Een decennium redactiewerk

Tijdens mijn stage bij de gemeente Hillegom in de herfst van 2011 kwam ik Paul Venderbosch voor het eerst tegen. Hij had toevallig net waarneming.nl openstaan op zijn pc en was een waarneming van de Roodkopkluwier aan het bekijken. Die herkende ik direct en dat leek Paul enigszins te verbazen en zodoende raakten we aan de praat en vertelde Paul onder andere dat hij vaak met een groepje de natuur in trok. Paul nodigde mij uit om een keertje op de vroege zondagochtend mee te lopen en zo kwam ik ook o.a. Pel van Hattum, Jan Plomp en Frans van der Hulst tegen. Dit viel bij mij zo in de smaak, dat ik daarna bijna iedere zondagmorgen meeding, waarbij we vooral de Amsterdamse Waterleidingduinen aandeden. Hier deed ik veel kennis op van voornamelijk vogels herkennen op basis van geluid, maar bleek ik ook zelf al een aardige basiskennis te hebben. Een van de mooiste waarnemingen die we tijdens deze zondagse wandelingen deden, was in 2013 toen we Grote Kruisbekken tegenkwamen bij de Oranjekom (terwijl ik de "gewone" nog niet eens ooit gespot had). Tijdens deze ochtendwandelingen vertelden Paul, Pel en Jan vaak over "hun" natuurvereniging en dat dit misschien ook wel wat voor mij kon zijn. Met de start van het nieuwe jaar 2013 besloot ik om uiteindelijk lid te worden bij de natuurvereniging. Ik kwam terecht in een hele gezellige en prettige vereniging waar niet alleen fijne mensen waren maar ook mensen die zich met passie inzetten voor de natuur. Tijdens mijn eerste excursie, die van 9 februari 2013 naar het Middenduin, vroeg Pel of ik als kersvers lid ook interesse had om in de redactie van de Duinrel te komen. Hans van Stijn was eerder gestopt met zijn werkzaamheden en Pel had Cees Timmermans al weten te strikken voor het redactiewerk, maar ze zochten nog iemand met kennis van computers en ik als "jonkie" (de gemiddelde leeftijd van de club was toen ook al wat hoger dan mijn eigen leeftijd) zou dat vast wel hebben. Het leek mij ontzettend leuk om lekker actief met zowel de natuur buiten als met redactiewerk bezig te zijn, dus ik stemde gelijk in. Zodoende werd ik al snel uitgenodigd bij de eerste redactievergadering (nog geen week later na de excursie was de deadline voor de kopij, dus ik kon gelijk aan de slag) bij Pel thuis waarbij ik toen ook voor het eerst Cees tegenkwam.

Samen hebben we jarenlang vanuit "Huize Pel" en afwisselend ook vanuit "Huize Cees & Ria" de Duinrel verzorgd. Eerst was dit nog een blaadje waarbij het kaft van iedere uitgave hetzelfde was: groene bovenzijde en witte onderzijde met in het groot het Ree (het "oude" logo van de natuurvereniging). Maar met nieuw bloed krijg je ook nieuwe ideeën en als snel gingen we eind 2013 over op een Duinrel met een foto op de voorkant die iedere uitgave weer anders was en een nieuw, door Sarah Humphrey gemaakt, logo van een Patrijs en een Tulp. Dit viel bij de leden en donateurs zo erg in de smaak dat we eind 2015 besloten om eens

zowel de voor- als de achterkant in kleur te laten drukken. Dat leverde ook al zoveel positieve reacties op dat we er nog een schepje bovenop deden en halverwege 2016 ook de binnenzijde van het kaft met een foto versierden.

In de loop van 2018 kondigde Pel aan dat hij helaas niet meer verder kon gaan met de Duinrelredactie en dus moesten wij, Cees en ik, op zoek naar versterking. En dit vonden we al snel in de vorm van Annelies Moolenaar die ontzettend mooie "Van de redactie"-s bleek te kunnen schrijven. Daarnaast verplaatste de vergaderlocatie van "Huize Pel" met zijn bijzondere eigengemaakte meubels (o.a. een mooie tafel ingelegd met allerlei bierdoppen) zich definitief naar "Huize Cees & Ria", met vanaf dag 1 de overheerlijke zelfgebakken muffins.

December 2019 kwam weer een nieuwe update van de Duinrel; ditmaal besloten we de inhoud niet meer in zwart-wit maar in kleur te laten drukken. Ook dit maal werd deze ommezwaai met groot enthousiasme ontvangen, want nu kwamen ook de foto's in de Duinrel zelf veel beter tot zijn recht.

Ook aan de muffins kwam helaas een einde toen Cees aankondigde in de loop van 2021 te willen stoppen met zijn functie voor de Duinrel. Dit betekende dat Annelies en ik dus én een nieuwe vergaderlocatie moesten gaan regelen én dat er nieuwe aanwas bij de Duinrelredactie zou moeten komen. Omdat dit nogal wat voeten in de aarde had, duurde het tot beging 2022 voor Cees uiteindelijk zijn taken kon overdragen (en we dus gelukkig nog wat langer van Ria's muffins konden genieten). Onze nieuwe aanwinsten, Adrie van Dam en Maud van der Veen, waren al vrij actief in de vereniging, en konden daardoor al snel hun draai vinden binnen de redactie van de Duinrel. Door corona werd er een paar keer digitaal vergaderd, wat dan toch weer even minder gezellig is dan in het echt: maar gelukkig is dat achter de rug. De laatste Duinrel (nr. 4-2022) werd vanuit "Huize Adrie" gemaakt en daar heb ik alleen nog op de achtergrond meegeholpen. Ik hoefde vrij weinig te doen, want met de ervaring van Annelies en het snel oppakken van het werk door Maud en Adrie ben ik zowaar overbodig geworden. En dat is maar goed ook, want dan kan ik het met een gerust hart overlaten. Ik hoop dat de vereniging en ons mooie blad nog jaren mogen bestaan, maar dat zal met zijn enthousiaste, actieve leden wel lukken!

Het gaat iedereen goed, en we zien elkaar vast nog weleens!

PS: op het moment van schrijven, krijg ik te horen dat we een huis in Groningen hebben weten te bemachtigen; uiteindelijk dus geen Drenthe maar ook in Groningen is het mooi! We gaan rond mei/juni verhuizen van een hoekhuis in een typische Randstad-woonwijk in de meest noordelijke gemeente van Zuid-Holland, naar een klein boerderijtje met bijgebouw en meer dan een hectare grond in de meest zuidelijk gelegen gemeente van Groningen. Heb er zin in!

Inspiratieavond groene tuinen

Door: John van Velzen

Op woensdag 16 december was het aan mij de eer om belangstellenden iets te vertellen over het belang van een groene tuin. In ons nieuwe onderkomen in 't Onderdak in Sassenheim verzamelden zich 14 belangstellenden om daar wat over op te steken.

Ik ben in de HLT-gemeenten samen met ca. 8 liefhebbers actief als tuinambassadeur. In die rol mag ik tuinbezitters advies geven waar ze bij aanleg of verandering van de tuin rekening mee kunnen houden.

Onder het motto "groen moet je doen" werden wat voordelen van een groene tuin genoemd. Uiteraard moet men helemaal niets, maar het hebben van een groene omgeving levert fiks wat voordelen op. Overigens, doe je echt helemaal niets door gebrek aan tijd of motivatie dan komt het groen ook vanzelf. Het begint met wat algen en mos en eindigt met kruiden en zaailingen van struiken en bomen. Maar dat zal voor velen toch niet helemaal de bedoeling zijn.

Voordelen van groen in de omgeving of juist in de tuin zijn legio. Er is daar veel onderzoek naar gedaan en de volgende aspecten komen dan duidelijk naar boven. Groen ontspant en geneest, het geeft rust, vangt fijnstof op, dempt geluid, vangt CO₂ op en geeft zuurstof af, het verkoelt in de zomer, het beschermt de bodem en stimuleert het zo belangrijke bodemleven, het neemt water op en tenslotte en heel belangrijk is groen onderdeel van een omvangrijk systeem waar alle dieren en planten baat bij hebben. Kortom, we kunnen niet zonder al lijken veel mensen dat niet meer echt te beseffen.

Veel bewoners met een (nieuwe) tuin laten een hovenier invliegen om de tuin te laten doen of ontwerpen. De gemiddelde hovenier, vroeger een respectabel groen vak, lijkt tegenwoordig een veredelde stratenmaker die de tuin van de mooiste tegels voorziet. En wie weet adviseren zij nog een plant, in pot dan wel.

In ons opwarmend klimaat zijn dit niet de beste oplossingen. In een verharde minder groene omgeving kan het 4 tot 8 graden warmer zijn. Ik mag vanwege werk en relatie geregeld van de rand van Sassenheim naar Leiden fietsen en mag er dan in Leiden gemiddeld 4 graden bijtellen. Dat is dan inderdaad gemiddeld, laat staan het verschil in een hete zomer.

Nu niemand meer overtuigd hoeft te worden van de noodzaak van een groene tuin ontstaat de vraag hoe die dan aan te leggen of in te richten.

Groene tuin (John van Velzen)

Geadviseerd wordt daar als het even kan de tijd voor te nemen. Kijk eens goed rond bij anderen hoe zij dat hebben gedaan. Begin met het vaststellen van basisvoorzieningen. Denk daarbij aan het looppad van huis naar schuur (verhard of een halfverharding met grint, houtsnippers of split), waar vind ik schaduw in warme zomers en waar zit ik lekker in het zonnetje. Waar staan mijn afvalcontainers gecamoufleerd uit het zicht. En moet er tussen de burens wel over de hele lengte een schutting staan. Voorkeur heeft natuurlijk een heg. En groen én goed voor onze vogels. Laat de tuin daarna geleidelijk groeien. Doe eventueel grondonderzoek om te kijken welke planten het beste bij die grondsoort passen. Ben je zover dat je er bloemen en planten in kwijt wil, denk dan zeker na over de bloei- of bloesemhoogte. Zorg als de ruimte beschikbaar is voor bloemen en planten die afwisselend bloeien van februari t/m november. Op die wijze zorg je voor jaarrond kleur in de tuin en bied je veel insecten voldoende voeding. Heb je echt geen of weinig tijd voor tuinonderhoud kies dan voor struiken en heesters. Die vragen beduidend minder onderhoud en geven de tuin een aangenaam groen karakter. En bieden schuilplaats voor vele vogels en insecten. Ook belangrijk. Weet je het in het begin nog niet zo? Strooi wat zaaigoed, gemakkelijk en kleurrijk. Lees wel de gebruiksaanwijzing hoe

dat goed toe te passen. En strooi geen zaigoed tijdens etenstijd van onze vliegende vrienden.

Heb je voor groen eigenlijk geen of nauwelijks een tuin beschikbaar? Denk eens aan het overnemen van een gemeentelijk plantsoen. In een vrijwel afgeschreven plantvak van de gemeente ben ik 8 jaar geleden planten gaan zetten die ik in eigen tuin overhield. Dat inspireerde en ik vroeg de gemeente of ik het vak van 25 m² over mocht nemen. Dat vond Teylingen prima. Zij verwijderden de afgeschreven rozen, zorgden voor goeie tuinaarde en ik deed de rest. Ik heb op de jaarlijkse straat-bbq gevraagd of ook anderen dit leuk vonden.

Plantvak Teylingen (John van Velzen)

We hadden namelijk nog 5 vakken in de straat. Daar had ik direct belangstelling voor en inmiddels beleeft een aanzienlijk deel van de straat plezier aan het onderhouden van ons eigen groen. Ieder doet het op zijn of haar eigen manier. De een heeft een strak goed georganiseerd plantvak, de ander houdt van een wilde weelderige tuin en weer een ander heeft er weer een moestuin van gemaakt. Het is gezellig en als er één begint lopen er al gauw andere bewoners buiten. Goed voor de sociale cohesie. Ook boomspiegels (het vak aan de voet van een boom) lenen zich vaak uitstekend voor beplanten. Wel aan de gemeente laten weten anders

gaat mogelijk per abuis de schoffel er in. De gemeenten zijn hier gemiddeld flexibel in als je het maar laat weten. Je mag natuurlijk geen bestrijdingsmiddelen gebruiken en boomonderhoud blijft vanwege risico en aansprakelijkheid bij de gemeente. Gaat het om een groot en centraal gelegen vak in de straat, hebben ze in Warmond ervaring mee, stem dan goed af wat een ieder in dit vak wil. Praat daar vrijblijvend over, leg een ander niets op, hoeveel tijd hebben de buurtjes beschikbaar, wat zijn je eigen wensen en praat eens met een wijkregisseur van de gemeente. Tenslotte kun je fondsen aanschrijven om een bijdrage te vragen voor inkoop en onderhoud van beplanting.

Wat doet een gemiddelde stad zoal om groen en een beter klimaat in een stad te stimuleren? Omdat ik daar vanuit mijn werk wat ervaring mee heb, heb ik aan de hand van een PowerPoint wat voorbeelden laten zien hoe de stad Leiden dat doet. Leiden streeft heel bewust naar een klimaatbestendige en groene inrichting met alle bekend veronderstelde voordelen van dien. Voor bewoners worden op verzoek en geheel gratis geveltuintjes aangelegd en waar het kan boomspiegels vergroot. Bewoners kunnen er dan plantjes in kwijt die zij dan wel zelf natuurlijk moeten onderhouden.

Een groencoach (voormalige tuinman) rijdt rond om mensen te helpen, adviseren en stimuleren. Inmiddels hebben wij een kleine 4.000 convenanten afgesloten waarbij bewoners of bedrijven geveltuinten, boomspiegels en plantvakken bijhouden. Als je door Leiden fietst, is dat overal ook heel goed zichtbaar. Daarnaast kent Leiden een Groene Kansen Kaart. Daarmee worden alle plekken in beeld gebracht waar veel verharding is te vinden. Onderzocht wordt welke delen van de verharding worden gebruikt en welke niet. Die laatste delen proberen we dan van grijs om te zetten naar groen. Op die wijze hebben wel al heel wat pleintjes en speelplekken een groener aanzicht kunnen geven. Verder zijn zo'n beetje alle bomen in de stad heilig verklaard. Kappen gebeurt alleen nog als de boom in zeer slechte staat verkeert. Andere redenen om een boom om te zagen worden niet meer als urgent beoordeeld. Daarnaast probeert de stad groene daken en aanschaf van regentonnen met subsidies te bevorderen. Natuurlijk doet de stad beleidsmatig nog veel meer maar het bovenstaande sluit wel heel goed aan bij de zo gewenste groene tuin.

Kortom, mocht u nog geen groene tuin hebben, laat u stimuleren hier een eerste aanzet toe te geven. Stelt u het op prijs wil ik u er heel graag bij adviseren.

Vogelexcursie op de Zuidpier van IJmuiden

Door: Otto Thomas

Op 26 november stond een zeer bescheiden excursie-groepje van vijf personen klaar voor vertrek richting Zuidpier, IJmuiden. In IJmuiden sloten nog twee deelnemers aan voor een nog steeds bescheiden aantal van zeven deelnemers. Misschien dat de weersomstandigheden bij eerdere gelegenheden dusdanig afschrikwekkend zijn geweest dat men dacht: "Dat nooit meer". Aan het weer heeft het deze keer niet gelegen, hoewel...

Na het wandelingetje door de strandduintjes konden we pakweg 30 Groenlingen noteren, wat Graspiepers, Koolmees en Heggenmus, maar de fantasieën over Sneeuwgorz of Frater werden geen werkelijkheid. Eenmaal op de pier kwam toch meteen de gedachte op om alle jasjes, handschoenen en petten uit de rugzak te halen en aan te trekken. Het valt eigenlijk altijd wel tegen hoe fris het op de pier is in deze tijd van het jaar. De wind was nogal zuidelijk, niet ideaal dus. We moesten het hebben van wat er al zat: zeetrek was er nauwelijks. (Met een telescoop een paar uur in de relatieve luwte van de vuurtoren zal het wat beter zijn geweest maar dat is een andere tak van sport).

Een Kuifaalscholver liet zich goed zien, Gewone Aalscholver en een IJsdruiker. Dat was een mooie gelegenheid om de verschillen op afstand met de eveneens aanwezige Roodkeeldruiker te vergelijken. De Roodkeeldruiker heeft een beduidend fijnere snavel en houdt die steeds wat schuin opgericht. Als je zo'n IJsdruiker ziet zwemmen zou je niet zeggen dat de spanwijdte van de vleugels kan oplopen tot 1,5 meter! Veel vogels blijken in de hand veel groter te zijn dan ze eruit zien in vlucht of in het veld. Andere soorten zijn vaak verrassend klein in werkelijkheid. Kijk naar de foto's op Trekellen.nl naast de resultaten van de ringstations. Een Buidelmees bijvoorbeeld blijkt een aandoenlijk klein en kwetsbaar vogeltje.

Een paar grote Mantelmeeuwen als vertegenwoordigers van de grootste meeuw ter wereld. Zeekoeten, een Alk, Zilvermeeuwen en opmerkelijk genoeg geen andere meeuwensoorten. Een Grijs zeehond liet zich net lang genoeg zien om mooi op de foto te gaan bij Sjaak, Eidereenden in juveniel klee, volwassen man en vrouw, allemaal mooi dichtbij. Zee-eenden lieten zich gek genoeg niet zien. Een dode Fluwelen zwemkrab was de moeite waard even te bekijken vanwege de fraaie schutkleur.

De altijd aanwezige Steenlopers scharrelen tot bijna tussen onze voeten op zoek naar iets eetbaars. Dat mag ook een stukje krentenbol zijn. Paarse Strandlopers zijn ook vrij zeker op de pier en zijn altijd leuk, net als de Drieteenstrandlopers, die vervelen eigenlijk nooit. Oeverpiepers zijn steeds aanwezig, maar vliegen altijd net weg als je ze in beeld hebt.

Steenloper (Sjaak Weijers)

En er stond zowaar een taai plantje op het strand met lila bloempjes met de naam Zeeraket. De zeetrek-kijkers op de kop van de pier zeiden een Rosse Franjepoot te hebben gezien, maar verder dan horen zeggen kwam het voor ons helaas niet. Zondag stond hij op Waarneming.nl bij de Noordpier. Al met al geen records op aantallen of bijzondere soorten maar wel een lekker stuk wandelen met aardig weer en wat leuke soorten. Eén ding is zeker: als je niet gaat zie je zeker niets!

De Archeologie van Rijnland

Door: Adrie van Dam

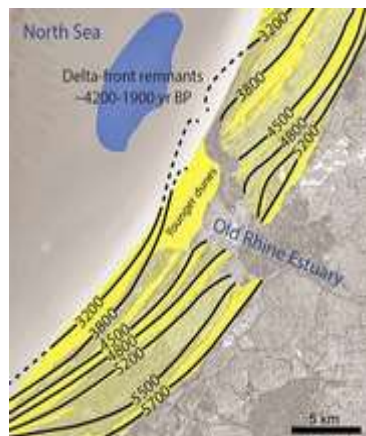
De lezing Archeologie van Rijnland wordt gehouden in 't Onderdak te Sassenheim. Voor de KNNV een nieuw onderdak en voor mij de eerste keer dat ik daar voor de KNNV ben. In een kleine zaal vol met vreemde gezichten zoek ik naar iets herkenbaars. Ja, daar loopt Maud e.e.a. te regelen en Agaat voorziet iedereen van koffie en thee. Hier moet het zijn. Op de voorste rijen stoelen zitten veel onbekende gezichten. Er zijn zo'n dertig personen op deze avond afgekomen (ondanks een spannende WK-voetbalwedstrijd) en dit getuigt wel van een grote interesse.

Jan Bischoff Tulleken introduceert de gastspreker Bert van der Valk en die komt mij plots ook bekend voor. Het is Bert die in het voorjaar een interessante excursie leidde in de Zandmotor. Diezelfde bevoegenheid zie ik nu weer terug in zijn presentatie. Het verhaal voor vanavond wordt in twee delen gesplitst. Het eerste deel gaat over de **Archeologie van Rijnland** waar o.a. de ontstaansgeschiedenis en de verschuivingen van de Nederlandse kust goed in beeld komt, hoe de loop van de Rijn steeds veranderde en waar heel vroeger mensen gewoond hebben. Het tweede deel van de avond gaat over de **Kop van Schouwen** waar vrijwilligers een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de ontrafeling van het verre verleden.

Ik zou voor het verslag zorgen, maar al snel raak ik een beetje in paniek. Hoe ga ik dat allemaal verwoorden. Er komt ineens zoveel informatie over me heen en dat in een rap tempo. Bij geologie en archeologie hoort ook een specifieke woordenschat en termen die voor mij als leek niet bekend zijn. Het begint al met absolute en relatieve zeespiegelstijging en een isostatische beweging van het landoppervlakte. Dit wordt snel vervolgd met termen als C14, AHN hoogte en CPT boringen. Ben ik als beginneling in de gevorderdenklas geologie terecht gekomen? Ja, want dit interessante onderwerp heeft vanavond ook een nieuw publiek aangetrokken. In de zaal zitten een aantal semi-archeologen/-geologen of in ieder geval zeer grote liefhebbers die al een gedegen kennis hebben van deze materie en die aan de lippen van Bert hangen en daarom op de eerste rij zitten. Zij zitten vol met heel specifieke vragen en vuren deze op Bert af. Maar Bert is een man met heel veel ervaring en kennis – en die zijn hele leven al met deze materie bezig is - en weet overal een bevredigend antwoord op te geven.

De presentatie van **De Monding van de Oude rijn – 5000 jaar geologie en archeologie** gaat over de ontstaansgeschiedenis van de Nederlandse kust. Heel, heel vroeger zag Nederland er anders uit. Eerst lag de kustlijn ongeveer zoals deze nu is. Door een zeespiegelstijging en een daling van het landoppervlakte veranderde de kustvlakte drastisch. Meer dan de helft van Nederland, voornamelijk het westen en noorden van het land kwam geheel onder water te liggen. In een latere periode na aanwas van sedimenten uit zee, rivier en door kustdrift groeide de kust weer aan.

Er ontstonden duinen en strandwallen met daartussen veengebieden. Door bestudering van de grondlagen met zand en klei zijn de oudste strandwallen gedateerd.

Om de geschiedenis van de streek goed in beeld te krijgen is geologie en archeologie nauw met elkaar verbonden. Er zijn natuurlijk geen kaarten uit het verre leden beschikbaar. De eerste kaart van Nederland is rond 1600 gemaakt. Dus kaarten van voor die periode moeten eerst gemaakt worden met behulp van de geologie en archeologie. Door boren en bodemonderzoek, door archeologische vondsten en datering van schelpen ontstaat een beeld van hoe het er ooit heeft uitgezien. Pas als je weet waar er land is geweest en wat de samenstelling van dit land is, dan pas kan je onderzoeken of daar mensen gewoond kunnen hebben en/of daar een leefgebied mogelijk was. Archeologische vondsten moeten dit dan bevestigen. Na de kustuitbouw door sedimenten zijn rivieren zich gaan vormen.

De Kop van Schouwen ligt aan de westkant van Schouwen-Duiveland in Zeeland. In dit gebied is veel informatie over het verleden verzameld door een groep vrijwilligers van AVN, de Nederlandse Archeologievereniging die in de periode 1992-2020 drie onderzoeken heeft gedaan naar archeologisch landschapsontwikkeling. De vrijwilligers hebben nauw samengewerkt met specialisten van verschillende organisaties. Ook in dit gebied zijn er veranderingen in de kustlijn en de duinen geweest door invloeden van zee en handelen van de mens. De interessantste plekken om archeologisch onderzoek te doen zijn stuifkuilen. In het begin van de onderzoeksperiode waren hier tientallen stuifkuilen te vinden, maar afgelopen jaar was er nog slecht 1 stuifkuil over en nu is het niet meer mogelijk verder onderzoek te doen. Het woord stikstofdepositie komt ter sprake als veroorzaker van het dichtgroeien met helm van deze stuifplekken. En archeologische vondsten zijn juist te vinden in de stuifplekken. Doordat de wind het zand wegblaast komen de lagen daaronder vrij en stukken die daar eeuwen lang waren ondergestoven komen tevoorschijn. Vrijwilligers die op zoek zijn naar archeologische vondsten mogen namelijk niet graven en zijn dus afhankelijk wat de wind tevoorschijn blaast. Ook de aanwezigheid van konijnen kan ervoor zorgen dat zand verplaatst wordt. Eenmaal is de groep toch in de verleiding gekomen en is een afvalhoop met de schep bewerkt. Door de verstuiving van het zand was een soort grote puist in de kale zandvlakte overeind gebleven. Deze hoop bestond uit een vette samenstelling van zand die zich niet weg liet blazen. En toen is daar toch met een schep een taartpunt uitgegraven zodat de zandlagen zichtbaar werden. Het zag eruit als een soort gemêleerde samenstelling van verschillende kleuren zand. In de afvalhoop werden restanten van plantmateriaal en van vele botten gevonden van o.a. Edel-

herten, schapen, Wild zwijn en Otter. Na onderzoek kon vastgesteld worden dat de afvalhoop een restant is uit de Middeleeuwen. In de 11e eeuw lag er op de punt van de Kop van Schouwen mogelijk een dorpje met wat boerderijen dat door de vrijwilligers 'Duundorp' is genoemd.

Archeologische vondsten die tevoorschijn zijn gekomen wijzen erop dat er op verschillende plaatsen in de IJzertijd en in de Middeleeuwen bewoning is geweest. Op een andere plek zijn heel veel botten en geweien van Edelherten gevonden. Zo kwam de prangende vraag naar voren of er in het verre verleden hier zoveel Edelherten voorkwamen of dat er een handel in geweien is geweest. Tegenwoordig met moderne technieken en specialismen kan aan de hand van tandemail bepaald worden of dieren – en dit kan ook bij mensen – op de plek waar ze overleden zijn ook woonden. Voor de Edelherten kwam een bevestiging dat er inderdaad een populatie Edelherten hier rondgelopen moeten hebben. En om het nog leuker te maken, zijn er zelfs enkele botten gevonden van een jonge beer die hier ook echt voorkwam. Niet in zo grote getalen als het Edelhert, maar het is toch een bijzondere ontdekking. De resten van de beer komen uit de Romeinse tijd zo heeft onderzoek met de C14-techniek bevestigd. Het landschap moet er vroeger als een soort wildernis uitgezien hebben om voor deze dieren een geschikte leefomgeving te zijn geweest. Uit pollenonderzoek is achterhaald welke begroeiing hier toen is geweest.

Zowel geologisch als archeologisch is de Kop van Schouwen nu goed onderzocht en vormt het een relatief gaaf gebleven deel van de Nederlandse kust en wordt beschouwd als een Archeologisch monument.

Het was een mooie avond met veel informatie en interactie uit het publiek. Een geschiedenis van de Nederlandse kust vanaf de prehistorische tijd tot het heden. Buiten wachtte ons een soort ijstijd op. Het was spekglad geworden door ijsel en we zijn voorzichtig en schuifelend naar huis gegleden.

Pannenkoekenwandeling 2023

Door: Maud van der Veen

De winterse Pannenkoekenwandeling is een traditie binnen de KNNV. De eerste zondag na Oud en Nieuw gaan we onder leiding van Clarence Wever de Waterleidingduinen in en wandelen we alle overtollige calorieën van de Kerstdiners en de olieballen er af. Flink de pas er in en niet steeds maar weer stil staan bij leuke

bloeiende bloempjes, schattige kleverige paddenstoelen, fluitende vogels of fel gekleurde mosjes. Een hele opgave voor de echte doorgewinterde KNNV-ers.

Met 26 mensen begonnen we aan onze tocht. Op zo'n dag zijn er kennelijk veel mensen op zoek naar een stevige wandeling. Met de kwetterende Boomklevers boven ons hoofd zette Clarence de pas erin. Al kletsend volgden wij hem. Natuurlijk konden we het niet nalaten om de Bonte Specht snel even aan te wijzen of ons de hersenen te breken over een leuke kleine paddenstoel, die toch echt een naampje moest krijgen. Een afgekloven dennenkegel was een teken, dat we langs de smidse van de Europese rode eekhoorn liepen. Hij knabbelt de dennenkegel helemaal open om de beestjes, die er een goed onderkomen hadden, te verschalken. Tussen de bomen zagen we af en toe een Damhert. Waren het er nu minder dan andere jaren? Zeker was dat we veel mannetjes zagen en eigenlijk geen vrouwtjes.

Na een tijdje liepen we zowaar wat beter door. Om ons heen zag alles er een beetje troosteloos uit. Het gras was kaalgevreten door de herten, sommige bomen hadden geen bast meer en er lag veel dood kaal hout op de grond. Ja, je kunt duidelijk de invloed van de herten op de flora zien. Dat werd na een tijdje nog duidelijker toen we in een enclosure kwamen. Dat is een omheind

stuk land, waar het voor Damherten verboden toegang is. Al enkele meters na de omheining zie je opeens weer graspollen boven het maaiveld uitsteken. Struikjes waren hoger en breder. Stukjes land waren zelfs bewerkt om de groei weer te stimuleren. We begonnen optimistisch al weer plantjes te benoemen .... Maar nee, de pas ging er weer in. Hek weer uit en een bosachtig gebied door. Ja, daar waren ze weer, die dode takken op de grond en daartussen door snuffelende herten op zoek naar voedsel. Ondertussen vertelde Clarence leuke weetjes over dingen die we tegen kwamen. Hij kent de Waterleidingduinen al jaren en kan er dus veel over vertellen.

Als je wat verder om je heen kijkt, zie je ondertussen ook wat een prachtig gebied het toch is. Veel afwisseling van bomen en open plekken, kronkelende paadjes en onverwachte doorkijkjes. Al kletsend waren we zomaar een kleine twee uur onderweg. Zo'n winterwandeling doet je verlangen naar de lente, de zon en al dat leven dat dan opeens weer tevoorschijn komt. En er zijn zoveel wandelingen te doen, dat je zeker nog eens terug moet komen.

Uitgewandeld gingen we vrolijk terug naar de Boshut 't Panneland voor een gezellig drankje en een pannenkoek of een kom soep. Dat hadden we wel weer verdiend.

Winterwandeling Landgoed Leyduin

Door: Lidy v.d. Salm-Veelenturf

Met 12 belangstellingen gingen we o.l.v. Jan Plomp op pad voor een zonnige wandeling door landgoed Leyduin. Leyduin is een klein maar mooi bos met monumentale elementen. Vanaf de parkeerplaats liepen wij naar de open plek van Woestduin. Hier werd in 1901 een paardenrenbaan aangelegd. Een deel hiervan was nog duidelijk te herkennen. Op gegeven moment werd dit echter verboden. Aangezien er, vanwege "geloofsovertuiging" niet gewed mocht worden op zondag. Van het voormalige totalisatorhuisje, dat in 1940 werd gesloopt, was het achthoekige fundament nog te zien. Het *gehele* bos bestaat uit Leyduin, Woestduin en het Vinkenduin.

Het Vinkenduin dankt zijn naam aan de Vinkenbaan uit 1750. In het najaar werden daar talloze vinken en lijsters gevangen voor consumptie. Na 1911 werd dit door de wet (gelukkig) verboden. Wij konden daarom nu van de vinkjes genieten. Zo ook van de Koolmezen, Roodborstjes, Boomkruiper en zelfs van een Buizerd. De specht liet eveneens goed van zich horen. De bladeren zaten "nog" niet aan de bomen, maar de knoppen stonden wel op springen. Vandaar hadden wij het geluk om, hoog in de bomen de springkunsten van een eekhoorn te zien. Zelfs zijn nest werd door de fotograaf ontdekt. In de zomer (en najaar) staat het bos vol met

adelaarsvarens, verschillende planten en er is een grote verscheidenheid aan mossen en paddestoelen. Op dit moment zagen we echter alleen nog de bladeren van de Aronskelk, Maagdenpalm en Bieslook. Maar de Sneeuwkllokjes waren al in volle pracht aanwezig. De toenmalige welgestelde bewoners van Leyduin, de familie Van Loon en Van Lennep hebben in de 19^e eeuw hun stempel gedrukt op Leyduin, door de aanplant van vele bomen. Bijvoorbeeld de Kaukasische vleugelnootboom, de Tulpenboom, maar ook de Gewone plataan maken van dit bos iets speciaals. Zo ook (de nu nog aanwezige) moestuin. Om groenten en fruit in het verleden vorstvrij te kunnen bewaren was er een (halfondergrondse) appelkelder gemaakt.

Wij wandelden rustig verder richting de Belvédère. Een torenachtig bouwsel dat vroeger fungeerde als uitkijkpunt. Het blikveld reikte toen van de Noordzee tot het Haarlemmermeer. In het verleden stroomde er schoon water vanuit de duinen door een beek naar Leyduin. Dit was de oorsprong waarvandaan Amsterdam van schoon drinkwater werd voorzien. Tenslotte liepen we naar de uitgegraven poeltjes, waar het in de zomer goed vertoeven is voor libellen. Onderweg vonden we nog diverse slakkenhuizen van de Wijngaardslak. Deze zijn in het verleden meegenomen uit Frankrijk en zijn nu in groten getale hier te vinden.

Na deze heerlijke wandeling en informatie waren we toe aan een kopje koffie in het Juffershuis. Het Juffershuis, ook wel Tweelinghuis of Witte huis genoemd, stam uit 1796 en is enige jaren geleden geheel gerestaureerd. We bedankten Jan voor de wandeling in dit mooie bos met zijn rijke geschiedenis.

Lezing over reis naar Spitsbergen en Groenland

Door: Cees Timmermans

Bij een temperatuur boven nul hadden zo'n 30 personen zich in 't Onderdak verzameld voor een verhaal over een tocht naar het ijzige noorden van Spitsbergen, Groenland en IJsland en vooral ook voor veel foto's van die tocht. Piet Veel reist regelmatig af naar deze streken en wel via een avontuurlijke reis met de 23 meter lange Schoener Anne Margaretha. Hij functioneert daarbij als gids en kok voor de bemanning en passagiers en houdt zich tevens bezig met het maken van mooie foto's van deze tochten. Deze avond ontpopt hij zich als een boeiend verteller over het gebied, over de natuur en haar geschiedenis. Ook over de dieren en mensen die daar leven en leefden weet hij veel te vertellen.

De reis gaat eerst naar Spitsbergen. Op de foto's vallen de zwarte spitse toppen op van de bergen. De naam Spitsbergen is daarmee wel verklaard. We komen in het walvis-jachtgebied van de vroegere Hollanders. De Barentszee kennen we van Willem Barentsz en van Smerenburg waar gedurende zo'n 40 /50 jaar uit de Groenlandse walvissen traan werd gekookt. Later werd er door pelsjagers gejaagd voor het bont. Ook werden er kolen gedolven uit de mijnen. Nu is er, gebruikmakend van de lage temperatuur, een moderne zaadbank voor het bewaren van plantenzaden van over de hele wereld.

Rendier op Spitsbergen (Piet Veel)

Het is op Spitsbergen wel oppassen geblazen voor IJsberen. Bij uitstapjes op het eiland moet er altijd iemand voor en één achter de groep lopen met een geweer. We genieten via de foto's mee van de vogels die hier in beeld komen: Kleine Alken, Papegaauiduikers, Zeekoeten, Noordse Sterns en nog veel meer. Er zijn op Spitsbergen behalve de IJsbeer en Poolvos geen roofdieren waardoor de rendieren er vrij spel hebben. Een leuk weetje: het gewei van een rendier dient niet alleen om ermee te imponeren of vechten, maar *ook* om de sneeuw weg te schuiven om bij het voedsel te komen, daarom hebben de vrouwtjes er ook een. Verder kun je op Spitsbergen Poolvossen en de schelpenetende Walrussen tegenkomen.

De Walrussen werden vroeger bejaagd omdat de huid zo dik en taai is dat er aandrijfriemen voor machines van gemaakt konden worden. In het water zitten van de walvissen de Dwergvinvis, Gewone vinvis en de Blauwe vinvis, de Bultrug en de Witte beluga's.

Van Spitsbergen maakten ze de oversteek naar Groenland, waar ze de oostkust verkenden. Het is een gebied met heel grote fjorden. Daar is weinig bewoning. De bevolking van Groenland woont voornamelijk aan de westkust. Bij de oversteken van en naar Groenland hadden ze met harde wind te maken, soms windkracht 9 of 10. Gemiddeld is het hier zo'n windkracht 8, maar ze kan ook zo maar oplopen tot windkracht 12. Dat levert hier lange en hoge golven op van vele meters hoog. Dat is flink deinen voor een schip van 23 meter lang. Als je aan het dek komt is het dan ook nodig om je met een tuigje aan het schip vast te maken. Over boord slaan overleef je niet.

Anne Margaretha (Piet Veel)

Er zijn prachtige ijsbergen te zien, maar het schip houdt daar afstand van want ze kunnen ook omkantelen en dan moet je niet in de buurt zijn. Sommige ijsbergen zijn echte ijskastelen.

Op het land zijn toendra-achtige vlaktes waar Muskusossen, dat zijn reusachtige schapen, hun voedsel zoeken. Boven de vlaktes jagen Giervalken, waarvan sommigen een vrijwel wit verenkleed hebben. Deze vogels zijn bijzonder gewild bij de emirs van de Arabische golfstaten voor de valkenjacht.

Een volgend punt dat op de reis niet mocht ontbreken was IJsland en de eilanden ten noorden ervan. Informatief daarbij was een foto van een scheepshelling. Bij een rotskust kun je moeilijk een plek vinden om een schip in onderhoud te nemen. Dan maar uit het water trekken op zo'n helling.

Via de Shetlandeilanden met de extensieve veeteelt van schapen en de weidevogels voerde Piet ons weer naar het zuiden, richting de Hollandse wateren. Je begrijpt dat we ogen en oren tekort kwamen om de vloed aan informatie van deze avond in ons op te nemen. Maar genoten hebben we zeker. Piet bedankt voor dit boeiende verhaal.

Natuurmomentje - Een mooi rouwrandje van de natuur

Door: Cees Timmermans

In onze tuin zit deze winter regelmatig een paartje Turkse Tortels. Ze vertonen met het regelmatig zachte weer ook al voorjaarsperikelen. Of het daardoor gekomen is weet ik niet maar vorige week was er voor hen een ware catastrofe. We hoorden een flinke klap tegen het raam en zagen daarna een sperwer op de tegels op een meter voor ons huis zitten met in zijn klauwen een van onze torteltjes. Met veel moeite en wild geklap van vleugels wist de Sperwer zijn prooi mee te slepen naar een plek op een meter of vijf de tuin in. We reconstrueerden voor onszelf het gebeurde als volgt. Waarschijnlijk heeft de Sperwer ons duifje achtervolgd waardoor ze in paniek een uitweg via ons raam heeft gekozen waarbij ze met een flinke klap op de ruit is gestuit. De roofvogel had nu alle tijd om zijn of haar klauwen in de op de grond liggende prooi te slaan. Het feit dat de jager niet in staat bleek de prooi de lucht in te krijgen gaf wel aan dat de prooikeuze wat overmoedig was, maar zonder geluk vaart niemand wel. We gaan er van uit dat het hier het wat grotere vrouwtje Sperwer betrof.

Voor ons ontrolde zich vervolgens een film waarin de Sperwer haar prooi op een meter of vijf voor ons raam ging verorberen. Zij startte bij de kop en de borstspieren. Het was opvallend met welke snelheid ze hier grote stukken vanaf scheurde en naar binnen schrokte. Dat ging in het begin in een moordend tempo. Na zo ongeveer een kwartier werd het tempo van werken lager. Af en toe was er een korte pauze en keek zij ook zo nu en dan even rond. We hadden soms ook echt het gevoel dat we oogcontact hadden.

Kennelijk was de eerste honger gestild of raakte haar maag vol. Na twintig minuten werd zij wat onrustig en deed een poging de prooi mee te nemen de lucht in. Dit lukte niet en daarna verdween zij met achterlating van de rest van de buit. Einde film dachten we, maar even afwachten wat er met de rest van de buit gebeurt, er zijn genoeg Eksters en Kauttjes in de buurt om zich daarover te ontfemen.

Maar na een half uurtje stond mevrouw weer op de werkplaats. Kennelijk was de maaltijd wat gezakt en was er weer ruimte voor een nieuwe portie vers vlees. Deze keer stonden de andere spieren op het menu. Het ging nu de eerste honger gestild was duidelijk in een rustiger tempo. Langzamerhand werd de prooi steeds kleiner en dus ook lichter en na zo'n 10 minuten begon ze eens met de vleugels te klapperen. Kennelijk was de rest toch te kostbaar om te laten liggen.

Sperwer (Cees Timmermans)

Met veel vleugelgeklap ging deze keer de rest van het karkas mee de lucht in en ze verdween over de schutting naar waarschijnlijk een wat rustiger plekje, zonder geïnteresseerde toeschouwers. Voor ons bleef er niets over als een flinke hoeveelheid losgeplukte veren.

Dat het leven ook voor een torteltje gewoon doorgaat na zo'n drama liet het andere torteltje in onze tuin zien toe ze een paar dagen later alweer vrolijk met een ander maatje tortelde.

Wij hadden ondertussen wel een mooie serie foto's van het diner. Het was een prachtige natuurervaring in eigen tuin. Te mooi om dat niet met jullie te delen. De foto's kunnen daarbij laten zien wat ik niet allemaal in woorden heb kunnen vatten.

Bijpraten over Wassergeest

Door: Adrie van Dam

Een jaar lang de natuur inventariseren in landgoed Wassergeest is ten einde gekomen. Van tevoren hadden we geen idee hoeveel soorten we zouden gaan zien. Om te beginnen hadden we de teller op 500 gezet. Dit aantal was een beetje afgekeken van ons vorige project landgoed Tespelduyn waar we in 3 jaar tijd 1000 soorten gezien hebben. De verwachting was dus niet zo hoog gespannen, maar we hebben al na een paar maanden het aantal verhoogd naar 1000 soorten en later in het jaar is de teller verhoogd naar 1500 soorten. Onze aanpak was dit jaar heel anders. Waar we bij Tespelduyn 1 x per maand in groepsverband met 13 personen het golfterrein afspeurden naar vogels, planten, paddenstoelen, mossen en korstmossen, zoogdieren en vlinders is afgelopen jaar het terrein veelvuldig bezocht. De registratie van al deze vondsten zijn in Waarneming.nl ingevoerd en omdat dit een openbaar systeem is tellen de waarnemingen van iedereen die invoert mee. Toch is 98% van de soorten door onze werkgroep gezien.

De uiteindelijke aantallen waarnemingen en soorten die gezien zijn heeft ons allen wel verbaasd. We kunnen dan ook met een bijzonder tevreden gevoel naar de resultaten van het aantal soorten terug kijken. Nu we al deze informatie hebben, zijn we nog niet klaar met het project. Afsproken was dat we hierover verslag zouden uitbrengen aan Zuid-Hollands Landschap en adviezen zouden geven over de beheermaatregelen en hoe de natuur uitgebreid kan worden. Met z'n allen zijn we in de pen geklommen om er een goed verslag van te maken. Op vrijdag 10 maart zijn onze resultaten gepresenteerd en is ons eindverslag aan Zuid-Hollands Landschap aangeboden. Het is een mooi boekwerk geworden.

Wat mij vooral verrast heeft is dat een van de grootste soortengroepen de insecten zijn geweest. Voor insecten is meestal niet veel oog, behalve voor de grotere en gekleurde vlinders en libellen, die vindt iedereen prachtig. Dit jaar inventariseren heeft mij geleerd hoe talrijk insecten zijn en welke belangrijke rol ze in de biodiversiteit hebben. Ook het gebied zelf heeft me verrast. Wat ik eerst zag als een modderig paadje is in de loop van het jaar veranderd en nu kijk ik er heel anders naar. Door over het Laarzenpad te wandelen zie je verschillende biotopen, een waterplas, een kronkelend bospaadje en het weiland. En vooral mooie lichten. Door intensief om je heen te kijken en even stil te staan zie je meer en dat laten de cijfers ook zien.

Het gebied Wassergeest is ieder seizoen verrassend en iedere maand heeft een andere soort de hoofdrol. Sommige soorten zie je maar voor een korte duur.

Nog een laatste mooi natuurmomentje Wassergeest. In december bij een van de laatste bezoeken van 2022 was na een pittig koud nachtje de wereld veranderd in een bevroren sprookje. Op de vogelpas is een paar-tje zwaan het ijs aan het controleren of het sterk genoeg is. Dit beeld pak ik nog mooi even mee.

Knobbelzwanen op het ijs (Adrie van Dam)

Werkgroep Natuurinventarisatie Langeveld

Door: Maud van der Veen

Nadat we in voorgaande jaren Landgoed en Golfbaan Tespelduyn en Landgoed Wassergeest geïnventariseerd hebben, richten we ons in 2023 op Natuurgebied Langeveld in Noordwijkerhout, dat net als Wassergeest in het bezit is van het Zuid-Hollands Landschap.

Doelen

We hebben verschillende doelen geformuleerd:

- We willen voor de BioBlitz in ieder geval 750 soorten identificeren.
- We willen aanbevelingen formuleren voor het onderhoud van het gebied.
- We willen zelf nieuwe soorten ontdekken en van elkaar leren.
- We willen lekker buiten zijn.

Het gebied

Het gebied Langeveld is ongeveer 40 hectare groot. Het ligt langs de Vogelwaardreef in Noordwijk en grenst aan de duinen. Het is onderdeel van Nationaal Park Hollandse Duinen.

BioBlitz

We hebben een BioBlitz aangemaakt in Waarneming.nl waardoor alle waarnemingen, die er gedaan worden binnen dat gebied, meetellen. Dus niet alleen de waarnemingen van de werkgroep, maar ook van andere waarnemers.

Zie: <https://waarneming.nl/bioblitz/bioblitz-natuurgebied-langeveld-2023/>

Data

We gaan elke derde zaterdag van de maand gezamenlijk een ronde lopen op Langeveld. We starten om 9.30 en eindigen om 12.00 uur.

De data zijn: 21 januari, 18 februari, 18 maart, 15 april, 20 mei, 17 juni, 15 juli, 19 augustus, 16 september, 21 oktober, 18 november en 16 december 2023.

Meelopen?

Mocht je zin hebben om een keer mee te lopen, meld je dan een paar dagen van te voren aan bij Secretaris@bollenstreek.knnv.nl. Dan krijg je te horen waar het startpunt van de inventarisatie is.

Nieuwe Werkgroep Roofvogels Rijnland

Door: Wil Tamis

De nieuwe Werkgroep Roofvogels Rijnland, afgekort WRN-Rijnland, heeft tot doel het monitoren en ringen van roofvogels, om hiermee het broedsucces, het broedgedrag en de conditie van roofvogels en uilen in de regio Rijnland te volgen. Naast het monito-

ren is ook de voorlichting en de bescherming van roofvogels en hun nesten (horsten) en kasten een belangrijk doel. Onder roofvogels verstaat we zowel de dagroofvogels als de nachtroofvogels (uilen), maar we gaan ook op de Raaf letten, een soort die zich langzaam aan het uitbreiden is.

De biodiversiteit staat al geruime tijd onder grote druk door tal van oorzaken. De belangrijkste oorzaken zijn de intensivering van het landgebruik en de voortschrijdende verstedelijking, hetgeen leidt tot achteruitgang van de omvang en kwaliteit van de natuur. Hierdoor gaan veel soorten planten en dieren in Nederland achteruit. Eén van de belangrijke ambassadeurs van de biodiversiteit is de groep van roofvogels. Naast de achteruitgang van hun leefomgeving, lijden ze ook door verstoring van nesten (bijv. door nestfotografie of illegale bejaging). Naast dit beeld van achteruitgang zien we een aantal soorten roofvogels steeds meer met succes broeden in het stedelijke gebied. Dat geeft ook weer kansen voor het publiek om met deze groep kennis te maken.

De roofvogels worden nog niet goed gecoördineerd in kaart gebracht in de regio Rijnland, met uitzondering van bijv. de Slechtvalk (WSN-Zuid-Holland) en de roofvogels in de Amsterdamse Waterleidingduinen (WRN-Koning). De Kerkuil en Steenuil worden grotendeels goed gemonitord bijv. door de Kerkuilenwerkgroep Bollenstreek, gecoördineerd door een actieve provinciale uilenwerkgroep gericht op Kerkuilen en Steenuilen.

Het werkgebied ligt globaal van de kust (Wassenaar-Noordwijk) tot in het binnenland tot aan Alphen a/d Rijn, grofweg Zuid-Holland noord en Noord-Holland zuid. In de winter start de inventarisatie van de horsten/nesten.

In het broedseizoen van ca. april tot in augustus worden nesten/horsten en nestkasten (voor zover nog niet gedaan door nestkastwerkgroepen) gecontroleerd. Het ringwerk vindt hoofdzakelijk plaats van half mei tot half juli (of zelfs later voor 2^e legsels kerkuilen).

Bij het monitoren van de roofvogels staat altijd het welzijn van deze vogels en hun jongen voorop, door op de juiste momenten en onder de juiste omstandigheden het onderzoek te doen. De bekende nesten en nestkasten worden gevolgd in het veld. Bezette nesten en kasten worden gevolgd met een camera op een stok of door visuele controle, en in uitzonderlijke gevallen kunnen er wildcamera's geplaatst worden. Als de jongen groot genoeg zijn, kunnen deze worden geringd. Bij nesten in bomen is daar vaak de hulp van zgn. semiprofessionele klimmers voor nodig. Tijdens het ringen van de vogels kan van een deel van de geringde vogels een monster (veren, poep etc.) genomen worden voor nader onderzoek, naar het voorkomen van zoönosen (ziekteverwekkers die van dier naar mens kunnen overspringen) zoals vogelgriep of WestNijlVirus (WNV). De vorderingen worden bijge-

houden in een online nestkaartenprogramma voor de smartphone. Uiteindelijk worden de broedgegevens verwerkt in een zogenaamde nestkaart, die gebruikt worden door SOVON en de landelijke WRN, de landelijke kerkuil- en steenuil-werkgroepen, en de ringgegevens in GRIEL van het Vogeltrekstation.

Iedereen met een warm hart voor én enige kennis van roofvogels en uilen kan meedoen. Dat zijn op de eerste plaats individuele vrijwilligers, die lid zijn van een vogelwerkgroep, KNNV, IVN, ringgroep etc. of mensen met veel belangstelling en voldoende kennis van roofvogels en uilen. Deze mensen houden hun eigen omgeving op de aanwezigheid van mogelijk broedende roofvogels in de gaten, zij zijn de ogen en oren in het veld. Verder zoeken we ook: klimmers, (assistent-/aspirant) ringers en mensen die willen meehelpen organiseren. Tenslotte zijn er de landeigenaren, met nesten of nestkasten op hun terrein, die de roofvogels een warm hart toedragen, of landeigenaren die een nestkast of nestmand zouden willen plaatsen. Indien gewenst kunnen we die in contact brengen met de kerkuilwerkgroep Bollenstreek. Een andere mogelijkheid is dat we landeigenaren adviseren over het zelf maken of aanschaffen, en het plaatsen en onderhouden van een nestkast.

Meer informatie kunt u vinden op onze website: <https://www.roofvogels-rijnland.nl/> of verkrijgen door ons een mail te schrijven op: roofvogels.rijnland@gmail.com.

BioBlitz 400 Eendenkooi Warmond

Door: Wil Tamis

De Eendenkooi van Warmond is de enige nog intacte en werkende eendenkooi in het noorden van Zuid-Holland. Sinds 2008 is deze eendenkooi in beheer van een groep vrijwilligers en mede dankzij de inzet van de gemeente en enkele grote subsidies is de eendenkooi in goede staat gebracht. De Kooi heeft zes pijpen waarmee eenden kunnen worden gevangen, tegenwoordig voornamelijk om na ringen en meten, weer te worden vrijgelaten voor wetenschappelijk ringonderzoek. Maar ook voor onderzoek naar het voorkomen van zoönose, zoals Vogelgriep. De kooi ligt tussen Warmond en Sassenheim, bijna aan de oevers van de Kagerplassen. In het voorjaar en de zomer worden er rondleidingen gegeven. Er is een actieve groep vrijwilligers die wekelijks bezig is met het onderhoud en onderzoek in de kooi.

Dit jaar is een bijzonder jaar, de Eendenkooi van Warmond bestaat namelijk 400 jaar. Een van de activiteiten is meer aandacht voor de biodiversiteit in de kooi, door het houden van een zogenaamde BioBlitz. In een jaar tijd proberen we zoveel mogelijk soorten planten en

dieren te vinden, vaak wordt dan duizend soorten als streefaantal gebruikt. De eendenkooi is echter beperkt van omvang, dus daarom gebruiken we een streefaantal van 400 soorten, passend bij het 400-jarig bestaan. Het gaat om soorten uit alle mogelijke groepen: vogels, planten, zoogdieren, vissen, insecten (zoals nachtvlinders), paddenstoelen etc. Alle soorten worden bijgehouden op Waarneming.nl, daarin heeft de eendenkooi een eigen gebied. Om te beginnen zullen met name de vrijwilligers van de eendenkooi werken aan de BioBlitz 400. Ook mensen die niet vertrouwd zijn met het herkennen van soorten planten en dieren kunnen meedoen. Er zijn tegenwoordig hele goede identificatie apps beschikbaar (ObsIdentify en IObs), waarbij met een goede foto een soort op naam kan worden gebracht en ook kan worden ingevoerd in Waarneming.nl. Als mensen dat te ingewikkeld vinden (app installeren, account waarneming.nl), dan kun je de foto ook naar mij opsturen, dan wordt de waarneming alsnog met jouw naam ingevoerd. Maar er zijn veel groepen waar we in de eendenkooi niet veel kaas van hebben gegeten, denk aan insecten en mossen (niet altijd makkelijk een foto van te maken). Daarom willen wij externe natuurhistorische verenigingen uitnodigen om deel te nemen aan de BioBlitz 400, d.m.v. een excursie of een klein onderzoekje in overleg met ons.

Neem in dat geval contact met ons met een e-mail naar na-tuur@eendenkooiwarmond.nl.

Geen wedstrijd zonder een prijs. Degene die de 400^e soort vindt, wint daarmee het prachtige boek Van Aardaker tot Zwanenbloem, Flora van de Duin- en Bollenstreek van de hand van Jelle van Dijk en Hans van Stijn.

Verdere informatie:

- Eendenkooi:
  - o <https://www.eendenkooiwarmond.nl/>
  - o <https://www.facebook.com/EendenkooiWarmond>

Het eerste levensjaar

Door: Gerard Spaans

Op 'n ochtend in mei
toen brak er een ei
in 't nest van een merel;
gepiep liet zich horen,
een jong was geboren,
een wijfje, geen kerel.
Met broertjes en zusjes
zat zij daar heel knusjes
nog onder haar moeder
te roepen om vader;
die kwam soms in 't kader
van wormengevoeder

Ze groeide en groeide,
maar 't noodlot verknoeide
haar jeugd en sloeg toe:
een kat vond het nest
en doodde de rest,
maar zij, vraag niet hoe,
ontsnapte en vluchtte
een struik in en zuchtte:
"Wat was dat voor wezen?"
Ze is daar nog even
uit angst voor haar leven
de kat blijven vrezen.

De zomer passeerde,
ze at veel en leerde
met moed overleven
en met veel tumult
als echte adult
geluk na te streven.

De herfst arriveerde,
haar donskleed verweerde,
het weer ging vergrijzen.
De buurmerels zeiden
zich voor te bereiden
om zuidwaarts te reizen.

De blaadjes verdwenen
en winden verschenen
van grotere orden.
De temp'ratuur daalde,
het voedsel verschraalde:
't was winter geworden.

Het weer werd bedaarder,
maar toch werd het zwaarder:
rond Kerst ging het vriezen.
De merel begon
als sneeuw voor de zon
haar hoop te verliezen.
Een wonder geschiedde:
de merel bespiedde
een schaalpje met eten
en zelfs één met water!

Ze heeft er dus later
nog maanden gezeten.
De lente weerkeerde
en 't groen triomfeerde;
de merel verblijdde.
Het duurde niet lang
eer een prachtige zang
haar tot broeden verleidde.

Waarnemingen 1 november 2022 t/m 31 januari 2023

Door: Sarah Humphrey

Een korte vorstperiode halverwege december betekende dat de schaatsen even uit het vet konden. De Kieviten zochten de vorstgrens iets zuidelijker op en men hoopte op wintergasten zoals de Pestvogel. Helaas geen Pestvogels, maar wel een Grote Burgemeester, en dan wel op het dak van een schuur in een woonwijk in Sassenheim! Twee Casarca's blijven een korte tijd in de Mottigerpolder te Voorhout en een Steppiekiekendief jaagt in Polder Het Langeveld in Noordwijkerhout. Daar bleef het wat bijzondere waarnemingen betreft bij.

150 Futen zijn op 18 december op het Oosterduinse Meer te Noordwijkerhout (CZU) te zien. Tijdens de maandelijkse slaapplaatstelling op 16 december van Grote Zilverreigers op de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim zijn er 60 vogels geteld. Een maand later op 17 januari zijn het er 48 ex. (HVS). Een Kleine Zilverreiger vliegt op 18 december over de Noordzijdepolder in Noordwijkerhout (MWI). Tijdens de jaarlijkse wintertelling van Ooievaars in het weekend van 14 en 15 januari zijn er maar twee vogels gezien: in de omgeving van de Grote Looster te Lisse (WNL). Misschien hield het slechte weer (veel wind en regen) veel vogelaars thuis. Op 24 december zijn 60 Knobbelswanen geteld in de Hemmeerpolder te Warmond (SHU). Een groep van 110 Toendrarietganzen is op 29 januari ter plaatse in de Kooipolder te Sassenheim (HVS). 45 Kleine Rietganzen vliegen op 7 november in zuidelijke richting over de Kagerbuurt te Sassenheim (JDR). Een maand later op 6 december vliegt er een groep van 30 vogels in noordelijke richting over het centrum van Sassenheim (HVS). 325 Kolganzen vliegen op 13 november in zuidoostelijke richting over de zuidelijke deel van de Zwetterpolder in Noordwijkerhout (HVE). Op 27 december vliegen er 1500 vogels op vanuit de Hemmeerpolder in Warmond (WNL). Op 17 december zijn er 310 foeragerende Grauwe Ganzen in de Elsgesteerpolder te Voorhout (JVD). Twee eerste jaar Rotganzen zijn op 24 november tussen de Grauwe Ganzen in Polder Boekhorst gezien (JWI). Van 18 tot en met 31 januari is er een ♂ en een ♀ Casarca aanwezig in de Mottigerpolder te Voorhout (VWA). De vogels zijn goed te zien vanaf het Kroftwegje in Sassenheim. Op 20 december zijn er 300 Krakeenden ter plaatse in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (LBU). 173 Wintertalingen rusten op 17 december op de grote vijver bij Nieuw Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (JVD). Hier is op 2 november een Zomertaling ter plaatse (JVD). 50 Slobeenden en 8 Tafeleenden zijn op 15 januari aanwezig op de Klinkenbergerplas (RGE). Op 12 november zijn er 210 Smienten ter plaatse in de Fagelsloot van de Zwetterpolder (JVD).

75 Kuifeenden zijn op 13 januari ter plaatse op de grote plas bij Nieuw Leeuwenhorst (CZU). Leuk is de waarneming van 3 ♂ Pijlstaarten op 17 december ter plaatse op de Klinkenbergerplas (HVS).

Alle waarnemingen van Brilduikers zijn op het Norremeer gedaan. De eerste 4 exemplaren van de winter zijn hier op 7 december te zien, dat is bijna een maand later dan vorig jaar (JDR). De grootste groep is van 6 vogels op 17 januari: 3 ♂ en 3 ♀ (HVS). Een ♀ Middelste Zaagbek is op 11 december ter plaatse op het Norremeer (HVS). Op 18 december is er een ♂ Grote Zaagbek ter plaatse op het Oosterduinse Meer in Noordwijkerhout (CZU). Op 29 januari is er een ♀ ex. te zien op het Norremeer (WNL).

Een Steppekiekendief jaagt op 28 november in Polder Het Langeveld in Noordwijkerhout (RGE). Op 13 november is er een jagende Blaauwe Kiekendief te zien in de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout (WNL). Een jagende ♀ Havik zorgt op 28 januari voor grote paniek onder de plaatselijke vogels in de wijk Elsbroek te Hillegom. Overal zijn er alarmroepen te horen en dan is het ineens stil, minutenlang is er geen vogel meer te zien of te horen (TVH). Op 6 december is er een jagende Sperwer te zien in het centrum van Voorhout (MDG). Een ♂ ex. zit op 4 januari uit te buiken in een achtertuin in Noordwijkerhout na het opeten van een Huismus (WNL). Op 28 januari jaagt een ♀ vogel op Spreeuwen in de Floris Schouten Vrouwenpolder Noord te Sassenheim (WNL).

Een Smelleken jaagt op 24 november in de Noordzijderpolder Kraaierslaan te Noordwijkerhout (RGE). Op 16 november is er een Slechtvalk ter plaatse in Polder Boekhorst te Voorhout (JWI). Een ♀ ex. is op 25 november te zien op de kerktoeren in het centrum van Sassenheim (EBO). Twee vogels vliegen op 15 december over Nieuw Leeuwenhorst in Noordwijkerhout, een met prooi in de klauwen (WNL). Nog twee exx. vallen op 2 januari een Buizerd lastig op de grond in de omgeving van de Grote Looster in Lisse (WNL). Een vogel is op 29 januari te zien op de toren van het Leeuwenhorst Congrescentrum in Noordwijkerhout (WNL).

Verschillende groepen Patrijzen zijn de afgelopen tijd gezien. Op 2 november is er een groep van 12 vogels aanwezig in het westelijke bollengebied te Hillegom (LVT). Een groep van 16 vogels is op 24 november ter plaatse in de omgeving van de Grote Looster in Lisse (WNL). Een nog grotere groep van 18 exx. is op 18 december te zien in Polder Het Langeveld te Noordwijkerhout (LPU). Andere waarnemingen komen uit de Beekpolder en de Elsgeesterpolder in Voorhout (VVA). Een roepende Watterral is op 26 november te horen op de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (HVS). Op 28 januari zijn er twee vogels roepend te horen bij het Oosterduinse Meer in Noordwijkerhout (RIA).

200 Goudplevieren zijn op 29 januari ter plaatse op de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (WNL). 600 opvliegende Kieviten zijn op 27 december te zien in de Hemmeerpolder te Warmond (WNL). Een Bonte Strandloper is op 3 november ter plaatse in Polder Boekhorst te Voorhout (JWI). Hier op 2 november zijn er twee Kemphanen te zien (JWI). Een Bokje is op 30 november ter plaatse in het zuidelijke deel van de Zwetterpolder in Noordwijkerhout (HVE). Op 17 december zijn er niet minder dan 15 Watersnippen ter plaatse bij de Klinkenbergerplas (HVS). Op 16 november vliegt een onfortuinlijk Houtsnip tegen een kantoorraam te pletter op de Zilkerduinweg in De Zilk (WNL). Tijdens een van de laatste inventarisatierondes op Wassergeest in Lisse is er op 8 december een foeragerende vogel te zien (SWE, TVH). Twee exx. zijn op 13 december ter plaatse in de Heempark te Hillegom (WNL). Zes Wulpen zijn op 20 december ter plaatse in de Hoogewegpolder, net buiten Voorhout (WNL). Op 12 november zijn er 2 Witgatten ter plaatse in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (LVT).

Gaaf is de waarneming op 3 januari van een tweede kalenderjaar Grote Burgemeester in het centrum van Sassenheim. De vogel blijft rond 20 minuten op het dak van een schuur zitten en vliegt daarna richting Park Rusthoff. Het is de allereerste exemplaar van deze soort voor Sassenheim (HVS). Later die dag is hij teruggevonden op het Norremeer tussen duizenden meeuwen (JWI). Pas op 27 januari is de vogel weer ontdekt in de Floris Schouten Vrouwenpolder Noord te Sassenheim (JWI), waar hij een aantal dagen blijft rondhangen (VWA).

Een eerste kalenderjaar Pontische Meeuw is op 18 december ter plaatse bij het Oosterduinse Meer te Noordwijkerhout (CZU).

Een groep van 52 Holenduiven is op 23 november te zien in de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout (WNL). Een roepende ♂ Bosuil is op 28 januari te horen op het Sollasi bungalowpark (RJA). Een Ijsvogel is op 4 november aanwezig op Landgoed Wassergeest te Lisse (PVE). Op 11 december is een vogel ter plaatse in het centrum van Hillegom (LVT). Twee vogels zijn op 17 december te zien bij de Klinkenbergerplas (HVS). Een ex. is op 26 januari ter plaatse in het Keukenhofbos te Lisse (WNL).

Een roepende Groene Specht is op 26 november te horen op Nieuw Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (WNL). De eerste roffelende Grote Bonte Specht van het jaar is op 8 januari te horen op Landgoed Wassergeest (TVH). Een groep van 110 Veldleeuweriken is op 14 december ter plaatse langs het Kroftwegje in Sassenheim (JWI). De Grote Gele Kwikstaart is de afgelopen periode regelmatig te zien in de Bollenstreek. Deze wintergast is zowel in de polder als in de bebouwde kom te vinden. 9 Witte Kwikstaarten zijn op 11 december ter plaatse in Polder Boekhorst

te Voorhout (JWI). Een ♂ Roodborsttapuit is op 18 december aanwezig in Polder Het Langeveld (LPU). Op 13 november zijn er 24 Kramsvogels ter plaatse in het zuidelijke deel van de Zwitterpolder (HVE). Dit is de grootste groep van de afgelopen periode. Een groep van 20 Koperwieken is op 13 november te zien in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (WNL). De eerste zingende Zanglijster van 2023 is op 8 januari te horen bij Huys te Warmond (WNL). Een ♀ Zwartkop foeraert op 13 december in een tuin in Warmond (WNL). Op 22 januari is er een ♂ ter plaatse in de Postwijk te Sassenheim (WNL).

Er zijn drie waarnemingen van overwinterende Tijftjaffen binnengekomen. Op 19 november is er een vogel ter plaatse in de Kooipolder te Sassenheim (WNL). Een ex. is op 30 november te zien op de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (JDR). Op Nieuwjaarsdag is er een ex. ter plaatse bij de Klinkenbergerplas (RGE). Een Cetti's Zanger is op 5 december aanwezig bij Oud Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (MWI). Op 20 januari is er een ex. ter plaatse bij de Oosterduinsemeer in Noordwijkerhout (CZU).

Er zijn opvallend veel waarnemingen van Vuurgoudhanen binnengekomen. Zeker in milde winters kan deze wintergast in grote aantallen in Nederland blijven en is dan vaak te zien in de bebouwde kom. Op 23 november is er een vogel ter plaatse in de Kagerbuurt te Sassenheim (JDR). Een ex. is op 16 december te zien in de wijk Poelpolder te Lisse (WNL). Nog een ex. is op 5 januari aanwezig in het centrum van Hillegom (WNL).

Een Glanskop is op 19 november ter plaatse in de Lageveense Polder te Lisse (WNL). Op 27 december is er een Zwarte Mees ter plaatse op Landgoed Wassergeest in Lisse (SWE). Een groep van 25 Staartmezen is hier op 2 november te zien (WNL). Op 8 januari is er een Witkopstaartmees aanwezig, de vogel is samen met een groep Staartmezen (TVH). Zes Boomleeuweriken zijn op 3 december ter plaatse in de Oosteinderpolder te Hillegom (LBU). Drie Ringmussen zijn op 19 november ter plaatse in een struik op het terrein van de St. Bavo in Noordwijkerhout (WNL). Een groep van 400 Vinken is op 20 december te zien in de Zilkerpolder te Noordwijkerhout (LBU). 30 Groenlingen vliegen op 29 december in zuidoostelijke richting over de Kagerbuurt in Sassenheim (WNL). 7 Kepen zijn op 12 december ter plaatse in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (WNL). Op tweede kerstdag zijn er 30 Sijzen te zien op Landgoed Wassergeest (TVH). Leuk is de waarneming van een ♂ Goudvink op 21 november op Recreatiepark De Hoflee in Warmond (WNL). Op 14 november zijn er 6 Rietgorzen ter plaatse in de Elsgeesterpolder te Voorhout (JWI).

Met dank aan de waarnemers:

CZU	Casper Zuyderduyn	LPU	Luuk Punt
EBO	Erik Boekhoven	MDG	Mariska de Graaff
HVE	Hein Verkade	MWI	Maarten Wielstra
HVS	Hans van Stijn	PVE	Paul Venderbosch
JDR	Job de Ridder	SHU	Sarah Humphrey
JVD	Jelle van Dijk	SWE	Sjaak Weijers
RGE	Reinder Genuït	TVH	Thomas van Haaster
RJA	Rob Jansson	VVA	Vele waarnemers
JWI	Jan Wierda	WNL	waarneming.nl
LBU	Lars Buckx		

Waarnemingen voor de periode 1 februari t/m 30 april kunnen doorgegeven worden via www.waarneming.nl, bereikbaar via onze website, of per email: vogelsbollenstreek@gmail.com

Activiteitenprogramma

Zaterdag 25 maart: Lentevreugd in Wassenaar

Lentevreugd is een voormalig stuk bollengrond uit de jaren 20. Het is een overgangsgebied tussen duin en polder. Het ligt in Wassenaar tegen de binnenduinrand en is 18 jaar geleden omgevormd naar een natuurgebied. Met als doel betere leefomstandigheden te ontwikkelen voor kwetsbare planten en dieren. Wij gaan daar ongeveer 2 uur rondwandelen o.l.v. onze duingids de heer Hugo Woudenberg. Wat treffen we daar zoal aan? Een kudde runderen "Schotse Hooglanders" en Koniks. Zij zorgen voor variatie in de begrazing. Er zijn meer dan 100 vogels gezien op Lentevreugd. O.a. Waterrietzanger, Kiekendieven, Boomvalken en Lepelaars. Wellicht horen we hoog boven ons de Veldleeuwrik. Deze soort is in aantal erg afgenomen, daarom is er onlangs een fonds in het leven geroepen om o.a. het Leeuwerikveld en Vlinderveld goed te beheren.

U kunt zich voor deze excursie opgeven tot **22 maart** bij Lidy van der Salm, per email vdsalm@hotmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen, of dat u liever met een ander mee wilt rijden. We verzamelen om 9.30 uur bij het gemeentehuis Lisse. Meerrijders betalen aan hun chauffeur € 2,00.

Zaterdag 1 april: Voorjaarswandeling Tespelduyn

De golfbaan van Landgoed Tespelduyn ligt midden in de bollenvelden. Door de unieke ligging en de hoge terp kun je vanaf de baan de regio prachtig bekijken. Op de baan zelf zijn ook veel bollen aangeplant. Er zijn diverse grote narcissenvelden en daarnaast leuke stinzenplanten tussen de oude eikenbomen. U kunt zich tot **30 maart** aanmelden per e-mail bij secretaris@bollenstreek.knnv.nl of via <https://tespelduyn.nl/mvo/aanmelden-natuurwandeling/>

Zaterdag 8 april: Stinzenplanten wandeling Bennebroekbos

Stinzenplanten zijn een sierplantensoort die vooral voorkomt op landgoederen en buitenplaatsen, zo ook in het Bennebroekbos. Het Bennebroekbos is een klein maar imposant restant van een landgoedbos. Naast de bloeiende stinzenplanten zullen we daar ook dikke beuken en eiken, Rhododendrons en bamboebesjes aantreffen. Het is een bos om even in rond te struinen (ongeveer 1,5 uur) en te genieten van alles wat we zoal tegen komen. Neem vooral ook je verrekijker mee, er zijn hier veel soorten vogels te zien en te horen! Start om 9.30 uur. Glipperweg tegenover de ingang van Linnaeushof, Bennebroek.

U kunt zich tot uiterlijk **5 april** per e-mail aanmelden bij Lidy v.d. Salm: vdsalm@hotmail.com. Vermeld hierbij of u met eigen vervoer gaat en eventueel deelnemers mee wilt nemen vanaf het vertrekpunt (Gemeentehuis te Lisse.) Vertrek aldaar om 9.00 uur.

Woensdag 19 april: Algemene Ledenvergadering

Het bestuur van Natuurvereniging de Bollenstreek nodigt u uit voor de 29ste Algemene Ledenvergadering. De vergadering wordt gehouden op woensdag 19 april vanaf 20.00 uur in Speeltuin de Bijenkorf, Emmastraat 49, 2165 PR Lisse. U kunt zich tot uiterlijk **18 april** per e-mail aanmelden bij secretaris@bollenstreek.knnv.nl of per tel: 06-11098194. Zie verder blz 5 e. v. van deze Duinrel. Aansluitend aan de ALV zal er een fotopresentatie gegeven worden door Annelies Moolenaar. De avond duurt tot ongeveer 22.00 uur.

Zaterdag 29 april: Excursie/wandeling in Waverhoek

Waverhoek is een plas/dras natuurgebied in de Polder Groot-Mijdrecht, iets ten noorden van Vinkeveen en grenst aan de Vinkeveense Plassen. Het is een prachtig open vogelrijk gebied. Vertrek om 08.30 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Wij zijn om ongeveer om 13.00 uur weer terug. Wilt u bij uw aanmelding opgeven of u zelf rijdt en dan eventueel en hoeveel personen u mee kunt nemen, dan wel graag met een ander meerijdt. Meerrijders

betalen € 4,00 aan hun chauffeur. U kunt zich tot uiterlijk **27 april** per e-mail aanmelden bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com

Zaterdag 6 mei: Birdwatching Day op Tespelduyn

De Nederlands Golf Federatie en Vogelbescherming Nederland organiseren op zaterdag 6 mei 2023 weer Birdwatching Day. Op deze vogelteldag brengen alle golfclubs in kaart hoeveel vogelsoorten er zijn op de eigen golfbaan. Ook Landgoed & Golfbaan Tespelduyn doet samen met KNNV Bollenstreek weer mee met deze bijzondere ochtend. Onder leiding van Otto Thomas, een zeer ervaren vogelaar, gaan we om 7.00 uur op pad, omdat de vogels dan volop zingen. De kans voor een prachtige natuurervaring! U kunt zich tot **4 mei** per e-mail aanmelden bij secretaris@bollenstreek.knnv.nl of via <https://tespelduyn.nl/mvo/aanmelden-natuurwandeling/>

Vrijdagavond 12 mei: Fluisterboot excursie Nieuwkoopse plassen

We hebben op vrijdag 12 mei twee fluisterboten gereserveerd bij B & B de Lake Inn in Nieuwkoop, Zuideinde 29, 2421 AA Nieuwkoop. We varen van 18.00 tot 21.00 uur. Er kunnen 16 mensen mee.

We gaan op zoek naar de Purperreigers, die al vele jaren naar de Nieuwkoopse plassen komen om daar te broeden en hun jongen groot te brengen. We proberen om de Purperreigers van iets dichterbij te zien, maar er is geen garantie. We zullen natuurlijk ook de kans krijgen vele andere water- en rietvogels te zien. Dus fotocamera en verrekijker meenemen om zoveel mogelijk te kunnen genieten. Als er die avond teveel wind is, kan de excursie niet doorgaan.

De kosten voor het varen liggen rond de € 15,00 per persoon. En meerijders betalen € 5,00 aan de chauffeur. Graag bij aanmelden even aangeven of u zelf rijdt of mee wilt rijden. We verzamelen om 17.00 uur op het parkeerterrein bij het gemeentehuis in Lisse. Aanmelden kan tot **10 mei** via e-mail bij jf59vanschie@hotmail.com of via WhatsApp of tel: 06 13561481 bij Jos van Schie.

Vrijdagavond 26 mei: Avondexcursie/-wandeling in De Groene Jonker

Dit natuurgebied ligt in Het Groene Hart tussen Noorden en Zevenhoven. Het is een zeer waterrijk gebied met veel vogels in grote verscheidenheid. Tijdens de excursie/wandeling kunnen wij genieten van de vallende avond. De zonsondergang over het water en de biezen-/rietvelden kan spectaculair zijn door de prachtige kleuren die het zachte licht van de ondergaande zon veroorzaakt. Fotografen noemen dit "het blauwe uurtje", ong. 20-30 minuten voor en na de zonsondergang. Dus fotografen: camera mee en duimen voor mooi weer!

Vertrek om 19.30 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Wilt

u bij uw aanmelding opgeven of u zelf rijdt en hoeveel personen u mee kunt nemen, dan wel graag met een ander meerijdt. Meerrijders betalen € 4,00 aan hun chauffeur. U kunt zich tot uiterlijk **24 mei** aanmelden bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com

Zaterdag 3 juni: Wandeling op de Noordpier in Wijk aan Zee

Deze keer gaan we naar de andere kant van het Noordzeekanaal, de Noordpier. Voor de meesten onbekend en daarom interessant. Deze wandeling is bedoeld om gezellig te wandelen, waarbij we onderweg aandacht besteden aan de dingen die we tegenkomen en gebruik maken van de kennis die in de groep aanwezig is. Een ieder kan op deze wijze een aandeel hebben in de excursie. De wandeling begint in Wijk aan Zee. De wandeling duurt ongeveer 2 ½ uur. Verzamelen om 7.30 uur bij het gemeentehuis Lisse. Kosten voor meerijden € 4,00. **Opgeven voor 1 juni.** Aanmelden bij Jan Plomp, email janplomp2017@gmail.com, tel. 0252-516545

De Merel (Annelies Moolenaar)

de Duinrel

Natuurvereniging de Bollenstreek

29ste jaargang, juni 2023

Bestuur voorzitter	John van Velzen; F. Koolhovenstraat 5, 2171 RD, Sassenheim telefoon: 06-54661288 of mail: voorzitter@bollenstreek.knnv.nl
penningmeester	Jan Plomp; Ambachtstraat 29, 2181 RC, Hillegom telefoon: 0252-516545 of mail: penningmeester@bollenstreek.knnv.nl
secretaris	Maud van der Veen; Langevelderlaan 9, 2204 BB, Noordwijk telefoon: 06-11098194 of mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl
ledenadministratie	Maud van der Veen mail: ledenadministratie@bollenstreek.knnv.nl
algemeen lid	Agaat Mesman; Dopheidestraat 38, 2165 VP, Lisserbroek telefoon: 0252-503039 of mail: agaat@quicknet.nl
Redactie de Duinrel	Adrie van Dam, Annelies Moolenaar en Maud van der Veen mail: deduinrel@gmail.com
webredacteur	mail: webmaster@bollenstreek.knnv.nl
Excursiecommissie	Agaat Mesman, Jan Bischoff Tulleken, Lidy van der Salm, Jan Plomp en Jos van Schie
Waarnemingen	Sarah Humphrey; Geestburg 6, 2171 DM, Sassenheim telefoon: 0252-755156 of mail: vogelsbollenstreek@gmail.com
Milieuoverleg Duin- & Bollenstreek	Nico Groen; Fazantstraat 50, 2162 GM, Lisse telefoon: 0252-410460 of mail: nico.groen@casema.nl
Donateur of lid worden?	Maak € 18,00 respectievelijk € 41,50 over op NL32 INGB 00005 61947 t.n.v. KNNV afdeling Bollenstreek te Hillegom o.v.v. 'Donatie' en/of 'Contribu- tie'. Donateurs ontvangen de Duinrel. Leden krijgen daarnaast ook het blad Natura van de landelijke KNNV. Het lidmaatschap of donateurschap starten of beëindigen kan alleen per kalenderjaar. Opzeggen moet vóór 1 november per brief of e-mail gebeuren bij de ledenadministratie.
ontwerp omslag ontwerp logo foto's omslag	Maud van der Veen Sarah Humphrey Voorkant: "Nachtegaal", Sjaak Weijers Achterkant: "Brandnetelsplijtbekertje en Brandnetelpuntkogeltje 7x vergroot", Jan Bischoff Tulleken Achterkant binnen: "Kleine Bonte Specht", Annelies Moolenaar
De volgende Duinrel ver- schijnt half september 2023. De sluitingsdatum voor de kopij is 15 augustus 2023.	De Duinrel is het kwartaalblad van Natuurvereniging de Bollenstreek, onderdeel van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging. De vereniging organiseert activiteiten zoals lezingen en excursies met aandacht voor vlinders, vogels, libellen en planten. Informatie over de vereniging vind je op de website: https://bollenstreek.knnv.nl .

Inhoudsopgave

<i>Van de redactie</i>	4
<i>Concept Verslag van de 29ste Algemene ledenvergadering</i>	5
<i>Mossen en korstmossen excursie in de AWD</i>	7
 <i>Onder de loep: Varkenspootje</i>	8
<i>Eindpresentatie Wassergeest</i>	9
<i>Minicursus vogels 2023</i>	11
<i>Lentevreugd</i>	13
<i>Voorjaarswandeling Tespelduyn</i>	15
<i>Stinsenplanten en voorjaarsbloeiërs in het Bennebroekbos</i>	16
<i>Fotopresentatie Vogels op Texel</i>	18
<i>Wandeling Waverhoek</i>	21
<i>Birdwatchingday Tespelduyn</i>	23
<i>Fluisterboot Nieuwkoopse plassen</i>	23
 <i>In de kijker: de Purperreiger</i>	26
 <i>Geluksmomentje: Grijs Wouw</i>	26
 <i>Natuurmomentje: Hart van hout</i>	28
<i>Bijpraten Langeveld</i>	28
<i>Je zult maar een wildcamera zijn</i>	30
 <i>Natuurmomentje: Boommarter</i>	32
<i>Waarnemingen 1 februari t/m 30 april 2023</i>	34
<i>Activiteitprogramma</i>	40

Van de redactie

Door: Annelies Moolenaar

Een tevreden redactie biedt u weer een tot de rand gevulde Duinrel aan! De klus is weer geklaard!

Als liefdevolle ouders zwaaien wij ons kind weer uit, maar zijn ook eigenlijk best benieuwd wat ermee gebeurt als die in uw postbus (digitaal of fysiek) terechtgekomen is. Worden de verslagen en informatieve stukjes meteen verslonden, of terzijde gelegd voor later? Wat heeft meteen uw aandacht? Of vindt het gebodene in totaal, al dan niet na vluchtige screening, al snel de weg richting prullenbak/oud-papier? Of denkt u: zou ik ook zelf aan de inhoud kunnen bijdragen door foto's aan te leveren of stukjes te schrijven (dit is een hint natuurlijk)?

Dit willen we graag weten, en ook hoeveel het u waard is om de Duinrel op papier op de mat te ontvangen. Daartoe is een enquête uitgezet, waarin u uw feedback kunt geven. Wilt u die **voor 15 juli** ingevuld terugsturen aan de redactie? Dan kunnen wij daar in het volgende nummer al op reageren.

Ook wordt daar uw aandacht gevraagd voor het komend jubileumjaar van de vereniging. We worden in 2024 30 jaar, en dat is toch weer een mooi kroonjaar om iets bijzonders met elkaar te doen. Leuke ideeën daarover? Laat ook dat weten via de enquête, en lees daarbij ook de wervende en hartelijke woorden van onze voorzitter John.

En wat is nieuw in deze Duinrel? We proberen door toevoeging van kleine rubriekjes zoals 'onder de loep' en 'in de kijker' wat meer achtergrondinformatie over bepaalde genoemde soorten te geven.

En we gaven al eerder een voorzet met het onderdeel 'natuurmomentje' – waarbij u als lid/donateur uitgenodigd wordt een ervaring in de natuur met ons te delen.

We hopen dat u zult genieten van de excursieverslagen – onder allerlei weersomstandigheden zijn we er op uitgegaan: snijdende wind in maart, zon in april en rollende paarse onweersluchten in mei. Buiten zijn geeft een totaalervaring in de elementen. Er breekt iets in je open. Dat kan gebeuren door een zingende Nachttegaal, maar ook in de kleurrijke jungle die te ontdekken valt op een Brandnetelsteel: als de schoonheid ervan je raakt kan je weer op volle kracht vooruit! Een heel mooie zomer toegewenst!

Concept Verslag van de 29ste Algemene ledenvergadering

Door: Maud van der Veen

Datum: woensdag 19 april 2023
Locatie: Speeltuin De Bijenkorf, Emmastraat 49 te Lisse
Aanwezig: 17 leden

1. Opening en vaststelling van de agenda

John van Velzen opent de vergadering en heet iedereen hartelijk welkom. Het is fijn dat we elkaar weer gewoon kunnen ontmoeten. Er zijn 17 leden aanwezig en 7 leden hebben zich afgemeld.

De agenda wordt conform het voorstel vastgesteld.

2. Notulen van de Algemene Ledenvergadering van woensdag 13 april 2022.

De notulen worden conform vastgesteld.

3. Jaarverslag van het bestuur

Het jaarverslag roept geen verdere vragen op. Het is een leuk verhaal.

Jan Plomp bedankt John voor het feit dat hij bereid is geweest om zijn voorzittersperiode toch vol te maken tot het eind van het jaar, toen bleek dat er geen nieuwe voorzitter te vinden is, ondanks zijn oproep daartoe begin 2022. De oproep voor een nieuwe voorzitter blijft gelden, want in 2024 houdt John echt op. 15 jaar is genoeg geweest.

4. Financieel verslag van de penningmeester

Jan laat zien dat we een gezonde financiële vereniging zijn. De contributie in-ning verloopt voorspoedig en het ledenbestand groeit licht.

5. Verslag van de kascontrolecommissie en verkiezing kascontrolecommissie

Nico Groen en Jan Albert Moolenaar hebben de kas gecontroleerd en melden dat deze in orde is bevonden. Zij adviseren de penningmeester te decharge- ren en hem te bedanken voor zijn nauwkeurige inzet voor de vereniging. Volgend jaar zal de kascommissie bestaan uit de heren N. Groen en J. Bischoff Tulleken. Mevrouw Agnes Voogt wordt reserve lid.

De leden verlenen de penningmeester en het bestuur decharge.

6. Mededelingen

• Vanuit het MOBD

Er zijn geen mededelingen.

• Activiteitencommissie

Jos van Schie geeft aan dat er veel leuke excursies zijn georganiseerd en dat de belangstelling best goed is. Als de excursie in de krant heeft ge- staan melden zich ook vaak niet-leden aan. Bij sommige excursies is er een limiet aan het aantal deelnemers gesteld (bijv. door gids, ruimte

etc.). Het loont dus om je tijdig op te geven. Ook bij lezingen is tegenwoordig ook opgave nodig, omdat de ruimtes soms klein zijn.

Arie van der Lans geeft nog een tip: Bel eens naar andere verenigingen om te vragen wat een leuke lezing was (bijvoorbeeld Delfland).

John vraagt mensen om ideeën voor een excursie of lezing kenbaar te maken bij de excursiecommissie.

De vogelcursus was overtekend. Er is dus veel belangstelling voor. De cursisten waren enthousiast. Dankzij het Ger van Zanenfonds konden we de hand-outs laten printen. Arie vraagt zich af of we volgend jaar de Bollenvogels erbij zouden kunnen nemen.

Maud geeft een korte update over de inventarisatie op Natuurgebied Langeveld. Elke derde zaterdag loopt een werkgroep met elkaar. Als je een keer mee wilt lopen kan dat.

Arie doet verslag van de Paddenwerkgroep. Er zijn 7 actieve deelnemers, die in de paddentrekperiode tijdens de avonden de oversteekplaatsen beschermen.

- Duinrel

Adrie van Dam geeft aan dat het nieuwe redactieteam inmiddels goed ingewerkt is en dat ze trots zijn op de inhoud en omvang van de Duinrel. Ze vraagt speciaal aandacht voor de rubriek: Natuurmomentje. Het zou leuk zijn als meerdere leden zo'n kort stukje zouden willen inleveren. Ook ontvangt ze graag nog wat meer foto's voor de Duinrel. Ze moeten wel voldoende pixels hebben.

- Website

De website en de facebookpagina worden bijgehouden. Zodra excursies bekend zijn worden zij op de website gezet. Kort van te voren wordt er nog via facebook en twitter ook nog aandacht aan besteed. Het loont omdat je steeds het actuele aanbod ziet en je je snel kunt aanmelden.

7. Rondvraag

John meldt nog dat we volgend jaar 30 jaar bestaan. We zoeken dus nog mensen, die mee willen helpen het lustrum te organiseren.

De aanwezigen vinden de Speeltuyn de Bijenkorf een mooie oplossing en gezelliger dan het Onderdak. Er zijn 38 stoelen en het is mooi ruim.

Hanneke Duivenvoorden meldt dat er in Nieuwe Wetering plannen zijn om bij de Bult (een natuurgebiedje) huizen te bouwen. Ze vraagt of mensen nog ideeën hebben hoe je zoiets tegenhoudt.

Sluiting

John sluit om 21 uur de vergadering. Het was weer geanimeerd en constructief.

Mossen en korstmossen excursie in de AWD

Door: Agaat Mesman

Zondagmorgen 19 februari was de mossen en korstmossen excursie in de AWD. Toen ik bij de Zilk aankwam was het een beetje vochtig, maar er werd gelukkig geen regen voorspeld. Al gauw kwam Thijs aanlopen en om tien uur waren we compleet en met z'n twaalf gingen we op pad. In plaats van het duin in te lopen, liepen we weer de parkeerplaats op naar een paar bomen waar mooie korstmossen op zitten. Groot dooiermos, Kapjesvingermos, Gewoon purperschaaltje, Witte schotelkorst en Gewoon schildmos.

Thijs vertelde wat een korstmos is. De naam korstmos is eigenlijk een verkeerde naam. Want hoewel mossen en korstmossen vaak samen genoemd worden, zijn ze geheel niet verwant aan elkaar. De wetenschappelijke naam van korstmos is licheen. Pas aan het eind van de vorige eeuw werd ontdekt dat korstmossen fundamenteel anders zijn, zij bestaan uit een algen/of blauwwier en een schimmel. Het verschil tussen een mos en een korstmos is gemakkelijk te zien. Mossen zijn miniatuurplantjes, zijn doorgaans groen en hebben meestal blaadjes en stengels. Korstmossen hebben hoogstens schubjes. Zij zijn plat of gelobd tot vertakt en kunnen allerlei kleuren hebben; grijs komt veel voor, maar ook oranje, geel, bruin zwart, zelfs rood.

Ruig haarmos

Rivier schriftmos

Varkenspoetje (Michiel Langeveld)

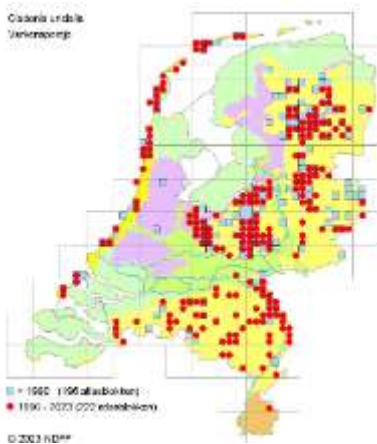
In het duin vonden we o.a. de volgende mossen: Groot laddermos, Gesnaveld klauwtjesmos, Gewoon Purpersteeltje, Gaffeltandmos, Zandhaarmos en Groot duinsterretje. Van de mossen vind ik het Ruig haarmos erg mooi, vooral de mannelijke planten met het wijnrode perigonium, het mannelijk voortplantingsorgaan. En ook de Grijsz grijze bisschopmuts stond er prachtig bij.

En zoals zo vaak gebeurt bij een excursie zagen we in het Oosterkanaal een Wilde Zwaan. Erg leuk, maar we waren op zoek naar mossen en korstmossen zoals het Sierlijk rendiermos. Van de korstmossen die we gevonden hebben, vind ik zelf het Rivier schriftmos een van de mooiste korstmossen. Het heeft fijne, script-achtige markeringen.

Helemaal op het eind moesten we op zoek naar het Varkenspootje en die hebben we gevonden. Thijs zorgde weer voor een leerzame excursie. We hebben veel gezien en gehoord.

De prachtige foto's zijn van Michel Langeveld en hij heeft ook de score bijgehouden: 39 korstmossen en 12 mossen en daarvoor dank.

Onder de loep: Varkenspootje (*Cladonia uncialis*)

Het Varkenspootje, *Cladonia uncialis* is geen alledaagse soort. Het groeit op de grond, maar heeft geen grondschubben. In het noordpoolgebied komt deze soort algemeen voor, maar in Nederland is het een vrij zeldzame soort die wel in de duinen en op de hoge zandgronden in het binnenland voorkomt. Het staat op de rode lijst in de categorie kwetsbaar.

Eindpresentatie Wassergeest

Door: Michel Langeveld

Op vrijdag 10 maart 2023 was het dan zover. De eindpresentatie van de natuurinventarisatie Wassergeest. De presentatie werd gehouden in Theater 't Onderdak in Sassenheim. Na een jaar van waarnemen met het oog, oor (vogels), neus (paddestoelen), verrekijkers, loepen, microscopen, wildcamera's, planktonnetten, potvallen en batdetectors zijn er 1724 soorten geïnventariseerd. Het stukje Lisse, dat 25 jaar geleden in het "gele boekje" wegens haar soortenrijkdom al de Ark van Noach werd genoemd, deed zijn naam eer aan.

De avond werd feestelijk geopend door Maud van der Veen. Hieruit bleek dat naast alle soorten zelfs veertien SNL soorten zijn gevonden, zoals de Nachtegaal, het Bruin zandogje, de Grote ratelaar, het Bleeksporig bosviooltje en het Knoopkruid. Soorten die van belang zijn voor subsidieaanvraag. Arjan Vergunst vertelde over de geschiedenis van het gebied. Informatie die hij had vergaard door veel te lezen over het landgoed.

De presentatie over de insecten werd verzorgd door Adrie van Dam. Bij deze presentatie veel interessante wetenswaardigheden en iedereen keek vol enthousiasme naar de prachtige foto's. Agaat Mesman nam het stokje over door iets te vertellen over de dagvlinders en libellen. Interessant was onder meer de levenscyclus van het Groot koolwitje.

Jan Bischoff Tulleken presenteerde de nachtvinders, schimmels en slijmzwammen. In deze presentaties eveneens subliem beeldmateriaal. Opmerkelijk vond ik hoe extreem goed nachtvinders voedsel of soortgenoten over kilometers afstand kunnen ruiken en hoe schimmels myceliumnetwerken kunnen vormen van meerdere hectare groot.

Annelies Moolenaar vertelde over hoe het vogeljaar op Wassergeest was verlopen. Dat verschillende roofvogels hun territorium op het landgoed verdedigen. Hoe de jonge Haviken laag in het nest bleven zitten en hoe blij verrast we waren toen we hun kopjes voor het eerst zagen.

Cees Timmermans nam de zoogdieren voor zijn rekening en legde uit hoe meerdere wildcamera opstellingen zijn gebruikt om verschillende soorten vast te leggen.

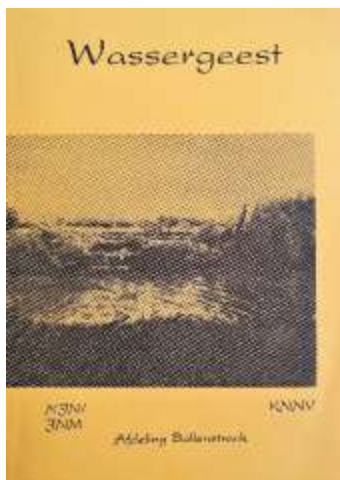

Joop Kortselius vertelde over de mossen en korstmossen op Wassergeest. Mossen is een onderwerp waar hij veel van weet en niet snel over uitgepraat raakt. Meest opmerkelijk in dit verhaal waren de mosballen van s truikmos die hij heeft waargenomen in het gebied. Deze ballen kunnen door een fazant zijn gemaakt en zeer oud worden. Op Wassergeest heeft hij meerdere ballen gespot. Een exemplaar heeft hij geschonken aan Naturalis en is opgenomen in de collectie.

Met Wassergeest gaat het goed, maar de vereniging heeft ook verbeterpunten gezien. Deze aanbevelingen gepresenteerd door Paul Venderbosch lagen op het vlak van maai beleid, uitbaggeren van sloten, exotenbestrijding, verbetering van oevers en hoe verschillende vegetatietypen nog beter kunnen aansluiten door het aanleggen van een zoom-mantel kern.

Aan Zuid-Hollands Landschap kon met trots het eerste exemplaar van het eindrapport in boekvorm worden overhandigd. Het rapport werd namens ZHL in ontvangst genomen door Pieter Balkenende en Maarten Laming. Pieter dankte hartelijk voor het eindrapport en alle gegeven aanbevelingen. Dit rapport komt in de bibliotheek van Lisse ter inzage liggen. Ook zal het in pdf vorm op de website van de KNNV Bollenstreek te lezen zijn.

Zie verder op de website <https://bollenstreek.knnv.nl/werkgroep/werkgroep-natuurinventarisatie-wassergeest/>

Van het gele boekje naar het groene boek

Minicursus vogels 2023

Door: De deelnemers

In 2023 hebben we voor de tweede keer een Minicursus vogels georganiseerd. Dit keer met een financiële bijdrage van het Ger van Zanenfonds, waardoor we de hand-outs konden laten drukken. Dat is fijn om voor de cursisten om aantekeningen te maken bij de plaatjes. Het eerste weekend ging over de water- en weidevogels met een excursie naar Polders Poelgeest. Het tweede weekend ging over de bos- en tuinvogels met een excursie naar Nieuw Leeuwenhorst. Er waren 21 deelnemers.

We hebben de deelnemers het verslag laten schrijven ☺.

Wij danken jullie hartelijk voor de vogelcursus die jullie verzorgd hebben. Wij vonden het interessant en leerzaam, goed opgebouwd en goed uitgelegd en wij vinden jullie enthousiaste vogelliefhebbers. Dat zijn wij ook. Fijn dat er naast de (goede) foto's ook geluid was te horen van de verschillende vogels. We hebben ook een aantal nieuwe vogels leren kennen en zelfs kunnen zien tijdens de excursies. De polder in Oegstgeest was echt een ontdekking. Mooi dat er zulke plekken zijn, net als Nieuw-Leeuwenhorst (dat wij wel kenden), eigenlijk niet ver van huis.

Blauwe Reiger en Brandgans (Roeland Mol)

Wat hebben mijn moeder en ik genoten van jullie enthousiasme voor de vogels. Van nu af aan is buiten lopen niet alleen meer kijken, maar is er luisteren bij gekomen. Maar daar moet nog wel veel geoefend worden, want wat is het moeilijk! en vooral leuk om te doen. Bedankt voor jullie leuke cursus!!!

Nu ben ik eigenlijk geen beginner, ik weet er wel wat van maar... Dat viel best tegen. Oké, ik weet van plaatjes best wel wat exemplaren op naam te brengen. Wat er bij deze cursus bleek is dat het determineren aan de hand van de zang een stuk moeilijker is. En dat het in een bos vol met door elkaar kwetterende, fluitende, piepende vogels NOG moeilijker is. Maar door de tips (concentreer je om te beginnen op een paar soorten) is er wellicht toch wijs uit te worden. Veel plezier gehad, dat zeker! Dank voor jullie inzet.

Het was een zeer leerzame cursus waar ik veel van heb opgestoken. Met name de excursies waren zeer leuk om te doen mede door de fantastische begeleiding van Annelies, Sarah en Maud.

Wij kijken tegenwoordig met héél andere ogen naar de sloten en plassen om ons heen. En ik heb geleerd dat het vogelgeluid bij ons achter, waarvan ik meende dat het de 'vinkenslag' was, het riedeltje van de Tjiftjaf is! Ook ga ik vanaf nu proberen om de zang van Roodborstje en Winterkoninkje van elkaar te onderscheiden. Dank voor jullie uitleg en geduld daarin!

Merel en Roodborst (Jos de Boer)

Ik heb ontzettend genoten van de minicursus en vooral van jullie passie die jullie tentoonstellen tijdens de presentaties en wandelingen. Ik had er geen notie van dat er zoveel verschillende vogels en mooie plekken in de buurt te zien zijn, waarschijnlijk omdat ik er nooit de tijd voor genomen heb om het rustig te bekijken en te beluisteren.

We kijken (met onze verrekijker) over een langstuk land uit op een tiental grijs-witte houten paaltjes. Op 1 paaltje na, waren alle paaltjes van boven af recht afgesneden. Het ene paaltje werd versierd met eenzelfde kleur bolletje en klein zwart dopje bovenop. Het Glanskopje bovenop het paaltje!

Glanskop (Annelies Moolenaar)

Zanglijster (Roeland Mol)

Lentevreugd

Door: Maud van der Veen

Zaterdag 25 maart arriveerden we met 18 deelnemers op de parkeerplaats van Natuurgebied Lentevreugd. Onze gids Hugo Woudenberg stond al te wachten. En ja, op 25 maart is het natuurlijk echt al lente, maar daar was niet zoveel van te merken. Er stond een krachtige wind, het was grijs, maar gelukkig wel droog. En aan het eind kwam zowaar de zon voorzichtig tevoorschijn.

Lentevreugd is een klein natuurgebied, dat aan de westkant van provinciale weg N441 tegen Wassenaar aan ligt. Lentevreugd is een voormalig bollenland, dat 20 jaar geleden werd omgevormd naar natuurgebied. Het is in beheer bij Staatsbosbeheer, die in de loop van de jaren er een prachtig drassig voedselarm natuurgebied van heeft weten te maken met natte graslanden, poelen en beekachtige waterlopen (rellen). Er grazen Schotse Hooglanders en Koniks, die helpen het gras in toom te houden. Daarnaast is er een actieve vrijwilligersgroep aanwezig, die het gras maait en afvoert, de Duindoorns onder controle houdt en ervoor zorgen dat bezoekers niet teveel van de paden afwijken.

Het gebied wordt zoveel mogelijk opengehouden met hier en daar wat lage vegetatie. Er staan ook veel Elzen en Populieren afgewisseld met Duindoorn. Ook de Braam doet het de laatste jaren te goed. Verder is het een weids gebied, dat een verbinding vormt tussen de Duinen en de Polders.

Lentevreugd (Lidy van der Salm)

Het gebied kent drie redelijke grote poelen, waarvan er eentje 's zomers doorgaans droogvalt. Ze worden verbonden door een stelsel van rellen, dat het kwelwater uit de duinen naar het westen afvoert. De rellen zijn wat meer verdiept en het land is hier en daar wat afgegraven, waardoor het water wat langer in het gebied blijft. Door de aanleg van twee stuwen kan het beter gereguleerd worden.

In een kleine twee uur hebben we het terrein rond gelopen. We gingen natuurlijk op zoek naar vogels, die hier veel voorkomen. Dat is best een uitdaging met zoveel wind. Ook de vogels zoeken dan de luwte op. Maar gelukkig blijven vogels zeker in de lente wel zingen. Al snel hoorden we de Heggenmus in de Duindoorn, zagen we Graspiepers als parachutjes naar de grond afdalen, hoorden we de Putters, die gretig van de elzenproppen zaten te smullen. De eerste Rietgorzen zaten in het riet op gepaste afstand gade geslagen door een Grote Zilverreiger. Boven ons hoofd cirkelde de Buizerd en in de verte probeerde een Torenvalk zijn nieuwe nestkast uit. In het hoge gras waren hazen aan het spelen. Langs de randen van de poeltjes waren de Kleine Plevieren aan het foerageren. En tot onze verrassing

hoorden we de Cetti's Zanger zijn eerste liedje zingen. Ja, ja het werd toch nog een beetje lenteachtig.

Maar een Veldleeuwerik hoorden we niet, alhoewel dat een droomvogel voor Lentevreugd is. Van oudsher, toen het nog bollenland was, broedden er meerdere paartjes in Lentevreugd, maar door verruiging van de vegetatie is hij verdwenen. Stichting Leeuwerikfonds is opgericht, vooral met het doel om Lentevreugd weer aantrekkelijk te maken als broedplek voor de veldleeuwerik. In een bepaald deel van het gebied wordt het overheersende duinriet gemaaid, zodat er een kruidenrijk duingrasland kan ontstaan. Als KNNV hebben we, als dank voor de rondleiding daar een bijdrage aan geschonken. Wie weet horen we de Veldleeuwerik als we nog eens terugkomen.

Voorjaarswandeling Tespelduyn

Door: Maud van der Veen

Zaterdag 1 april hadden we de voorjaarswandeling op Tespelduyn georganiseerd. De vrijdag ervoor regende het de hele dag. Dat beloofde wat. Gelukkig viel het zaterdag enigszins mee. Af en toe een lichte motregen en wat binnentekkende zeedamp rondom de terp, waardoor het uitzicht en de kleuren van de bollen getemperd werden. Maar welgemoed togen we met z'n negenen op pad.

Overall kwamen we bollen tegen. Rondom de randen van het oude duinbos kwamen de Scylla's met hun blauwe, witte en roze kleuren omhoog. Daar omheen schoten allerlei narcissen omhoog. Langs de randen van de fairways stonden nog meer narcissen volop te bloeien. Zelfs boven op de terp staan ze. Op Tespelduyn zijn heel veel narcissen aangeplant, die jaren achter elkaar telkens weer opkomen. Het geeft het geheel elke lente weer een kleurrijk aanzien.

Daarnaast hadden we natuurlijk veel aandacht voor de vogels. Overall hoorden we gekneuter, gepiep, getjilp en allerlei verschillende deuntjes. Voor de vogelaars een feest van herkenning, voor anderen een wonder dat je ze uit elkaar kunt houden. We telden 31 verschillende soorten. Waarvan de Zwartkop voor velen van ons de eerste van het jaar was. De Blauwborsten lieten zich uitgebreid horen, maar niet zien. Moeder Eend toonde ons trots haar 11 jongen. De Patrijzen liepen hard achter elkaar aan door het bollenveld. Daar boven buitelden de Kieviten over elkaar heen. De Veldleeuweriken zongen ondanks het grijze weer volop. En in de verte hoorden we de Tureluur roepen. Ja, het was toch echt lente!

Wilde eend met kinderen (Sarah Humphrey)

Stinsenplanten en voorjaarsbloeiers in het Bennebroekbos

Door: Jan Albert Moolenaar

Zaterdag 8 april 2023 heette Lidy van der Salm de 12 aanwezigen welkom en vertelde ons dat dit bos rond 1605 bekend stond als onderdeel van Landgoed Duinwijk. Het originele monumentale huis is in de jaren 1972 afgebroken en op die plaats is een appartementencomplex genaamd "Huis te Bennebroek" gebouwd. Het bosgedeelte is onderdeel van Landschap Noord-Holland geworden. Meteen bij de ingang was de Vingerhelmbloem een blikvanger, gevolgd door Kruipe ereprijs, Hondsdraf en het Fluitenkruid. De Kievitsbloem kwamen we tegen in 2 kleuren en het blad van de Koekoeksbloem. Blikvanger was daarna Kersenbloesem. Holwortel en Kleefkruid maakten, dat er van vele Sneeuwkllokjes en Speenkruid niets meer was te zien.

Bekende bosvogels waren zichtbaar zoals Kool-, Pimpel- en Staartmees, de Roodborst, Winterkoning, de Gaai en de Heggenmus. De Zwartkop was weer terug uit het Zuiden en na veel speuren werd de Appelvink en een Boomkruiper gespot. Verder hoorden we de Tjiftjaf, de Groene en Grote Bonte Specht en alarmerende Merels. Met het oog op een Bosuil werd opeens de roep van de IJsvogel herkend.

Een enorme Beuk met een leeftijd van minstens 160 jaar, met bovenin diverse Houtduiven, werd veelvuldig gefotografeerd. Daarna was het tijd voor details op de grond liggende takjes: Esdoornhoutknotszwam en Kraterkorstkoegelzwam die alleen met loepjes zichtbaar zijn. Zo ook het Brandnetelvulkaantje op een overjarige Brandnetelstengel. Daarna volgde het Armbloemig look en vlak bij een waterpartij bloeiende Pinksterbloem, een enkel Klein hoefblad, Japans hoefblad en in het water de contouren van de Gele Iis. Op een dode Beuk met Hedera er omheen zagen we Zilveren boompuist (= een slijmzwam).

160 jaar oude Beuk (Jan Bischoff Tulleken)

Op enkele plaatsen troffen we de Wijngaardslak aan. Terwijl we alleen nog maar sprietjes van de Gewone vogelmelk tegenkwamen, was het Knikkende vogelmelk een plaatje! De 1^e bladeren van Hartbladzonnebloem en Valeriaan kwamen al weer op. Bij de vijver tegenover het eerder genoemde appartementencomplex, zwommen enkele Krakeenden en een Fuut. We hoorden de Boomklover en zagen vijf Moerascypressen met uitstekende wortels om lucht te kunnen happen aan de waterkant. Na de zang van Putter en Kneu en een voorbijkomende Citroenvlinder, staken we over naar "Overplaats van de Hartenkamp". Een rondje in dit perceel leverde Robertskruid, Judaspenning, Salomonszegel, veel Boshyacinten, Lelietjesvan-dalen op, die respectievelijk nauwelijks of nog niet in bloei waren. Mooi was de Gele anemoon en bloeiende Boterbloem. Wat struiken betreft: verschillende 6 meter (!) hoge Buxus en de (gewone) Vogelkers waren voor de excursiegangers een bijzonderheid!

Met de blik op de grond gericht was het tijd voor Maagdenpalmen en verschillende Sleutelbloemen. Wat struiken betreft, een aangeplante Pimpernoot was voor velen onbekend. Fraai was de bloeiende Esdoorn en een oude Essenlaan. Daar zagen we blauwe Scilla siberica, maar ook Witte dovenetel en Bosanemoon.

Tenslotte, werden Lidy en Maud hartelijk bedankt voor de voorbereiding en leiding van deze mooie groene voorjaarsexcursie!

Fotopresentatie Vogels op Texel

Door: Adrie van Dam

Na de ALV op 19 april gaf Annelies Moolenaar een presentatie over vogels op het Waddeneiland Texel, een geliefd eiland voor de vogelaar. Het waddengebied is een voedselbron, rustgebied en broedgebied voor veel vogelsoorten.

De foto's zijn gemaakt in mei en in oktober wanneer veel trekvogels de Waddeneilanden aandoen. Door in het voorjaar en in het najaar vogels te bekijken zie je veel vogels in een ander kleed. In mei is het beginnend zomerkleed te zien en in oktober is al flink geruid naar het winterkleed. Je ziet dezelfde vogels in verschillende looks.

Annelies kan zo mooi vanuit de beleving vertellen, alsof je er zelf bij bent geweest. De binnenlandse vogelreis – die wij via de presentatie mee kunnen maken – begint al op de boot naar Texel waar de fotocamera al goed ingesteld wordt. De Mantelmeeuwen die rond de veerboot zweven zijn een mooi startpunt voor proefopnames. Eenmaal met de boot aangekomen in de Mokbaai staat een Zwarte Ibis, een van de bijzondere trekvogels, de fotografen op te wachten. De camera is gereed en het klikken kan beginnen.

Als toeschouwers worden we als het ware achter op de fiets van Annelies meegenomen naar de favoriete plekjes voor de vogelaar, waar de meest mooie en mees- te soorten te zien zijn en altijd zit er wel een verrassende vogel tussen. Er komen prachtige foto's voorbij van Fazanten met vuurrode wangen, de Bonapartes Strandloper die bijna de hele aardbol overvliegt om te broeden of te overwinteren.

De slimme tactieken voor de vogelende fotograaf worden ook gedeeld. Je moet niet alleen rekening houden met de zonstand voor de perfecte foto, maar je moet ook de getijden in de gaten houden voor het vogelaanbod. Bij laag water is er veel voedsel en zijn veel vogels te zien, maar dan wel verspreid over het wijde wad. Bij

hoog water rusten de wadvogels binnendijks. Bij het eerste uur van afgaand tij foerageren de wadvogels onderlangs de waddendijk en zijn ze massaal, en goed te bekijken.

Een van de vogelgebieden is de Slufter, een getijdengebied waar eb en vloed voor veel voedsel zorgen en waar grote groepen vogels foerageren, zoals de Bonte Strandloper, de Drieteenstrandloper, de Steenloper en de Kanoet.

Eidereenden – met een opvallend kopprofiel – maken volgens Annelies een bijzonder geluid dat doet denken aan een stofzuiger en dat een beetje hompend klinkt. Hier wil ik iets meer van weten en bij Vogelgeluid.nl ga ik dit geluid even beluisteren. Voor mij klinkt het meer zompnd en smakkend.

De presentatie van al deze soorten is goed opgebouwd en veel gelijkende soorten worden naast elkaar getoond zodat je de verschillen kan zien. Zoals bij de Grauwe en Rosse Franjepoot waar de oogstreep bij de Grauwe Franjepoot naar beneden wijst en bij de Rosse Franjepoot recht loopt. Een kort filmpje laat de bijzondere foerageertechniek van de franjepoten zien. Franjepoten draaien heel snel rondjes en pikken om zich heen. De Wulp en Tureluur, die op dezelfde plek foerageren, staan samen op de foto en het verschil in de grootte tussen deze twee vogels is goed te zien.

Nog een paar leuke, vertederende, dramatische en soap-verhalen komen voorbij. Een leuk verhaal over een 12-jarige jongen die mevrouw Annelies even de verschillen tussen de Gewone Rotgans, de Zwarte Rotgans en de Witbuikrotgans uitlegt. Wat Annelies zag als onbegonnen werk wordt zo door deze jonge vogelaar helder uitgelegd. Voor ons is er een mooi plaatje met de ‘zoek-de-verschillen’ tussen de diverse soorten rotganzen. En ook bij ons begint het e.e.a. te dagen. Een dramatisch verhaal over een grote Grote Stern-kolonie die daar al jaren broedt en twee rampzalige jaren heeft gehad waardoor de populatie drastisch is uitgedund. Het eerste jaar door plunderende ratten en het tweede jaar door de vogelgriep. Annelies heeft de grote kolonie nog in volle glorie kunnen zien en toen er een Torenvalk boven de kolonie gesignaleerd werd kwam de hele groep al krijsend in de wieken om de rover te verjagen. Dit leverde spectaculaire vogelplaatjes in volle actie op.

Een grappig verhaal gaat over een broedstrandje speciaal gemaakt voor Kluten. Op een dag was er een groep Texelaars, het schapensoort van Texel door een omheining gebroken. Kluten hebben een speciale kluten-truc om rovers te misleiden door te doen alsof ze gewond zijn en zo de indringers van de nesten weg te lokken. Schapen zijn niet geïnteresseerd in kluten-eitjes en grazen onverstoord

verder en de Kluten proberen steeds nieuwe trucs uit. Het kluten-toneelstukje is als een soap mooi in beeld gebracht.

Klult met schaap (Annelies Moolenaar)

Als vogelfotograaf wil je de vogels niet storen en probeer je zo onopvallend mogelijk te zijn om de vogels in hun normale gedrag te laten en te zien.

Een Lepelaar die vlak voor de fotograaf landt en eerst gaat paraderen om vervolgens zijn alledaagse ding gaat doen, voedsel zoeken en zich dan mooi laat observeren. Een groep Kepen die net een flinke vliegtocht achter de vleugels hebben storten zich op een Lijsterbes die vol met roodoranje bessen hangt. Een welverdiende smulpartij voor de hongerige vogels. We zien nog bijzondere verschijningen voorbij komen. Zoals baltsende Kemphanen, de mannen met een wit likkende bontkraag die indruk op de concurrenten en de vrouwtjes maken.

Tussen grote groepen vogels zit soms een bijzondere soort, maar hoe pik je deze er nu net uit? In een grote wolk met Goudplevieren die als een tornado rondvliegt en neerdaalt wordt één Morinelplevier ontdekt. De Morinelplevier was door Annelies al eens eerder in de duinen gezien en het opvallende van deze vogel is dat deze geen vrees heeft voor de mens. Dus net die ene vogel die vooraan op het

weiland neerstrijkt is zomaar de Morinelplevier. Annelies heeft in 2019 in de AWD al kruipend op haar buik een prachtige fotoserie van deze kleurrijke vogel kunnen maken. En wij konden vanuit onze stoelen hiervan meegenieten.

Een mooie afsluiter voor deze presentatie is de Zwarte Ruiter in zomerkleed, die zich zo op het gemak voelde dat ie ter plekke een dutje ging doen. De zwarte veren hebben een wit randje erlangs en met witte stipjes op de veren lijkt het op kantwerk. Sfeerplaatjes van het waddengebied, de haven met de 'vogelaars'-loopsteiger en de zonopkomst vanuit het wad wisselden de presentatie mooi af. Zo'n vogelkijkweek levert veel mooie momenten op, prachtige foto's en bijzondere waarnemingen en verhalen. Toch blijft er wat te wensen over. Voor Annelies is dit de Bladkoning die nog op het wensenlijstje staat. Een goede reden om het waddengebied nog eens te bezoeken.

Wandeling Waverhoek

Door: Otto Thomas

Op zaterdagmorgen 29 april zijn we met 10 man vertrokken naar Waverhoek voor een wandeling rond het natuurgebied aldaar. Het weer was perfect voor een mooie wandeling, fris in het begin maar gaandeweg steeds zonniger. Wanneer je daar rondloopt, vergeet je gemakkelijk hoe dicht je bij de stank en het lawaai van Amsterdam, Schiphol en Utrecht bent. Een prachtig landelijk gebied met weilanden, slootjes, hekken en boerderijen. Even in de remmen voor een loslopende kip op de heenweg.

De Boerenzwaluwen lieten zich zien, hoewel nog niet de aantallen die je zou verwachten na het zien van de aantallen op de telposten in het hele land. In het riet vonden we mooie aantallen Rietzangers, Blauwborsten, een Waterral liet zich horen. Doorgaans zijn Rietzangers redelijk goed te determineren op zang maar wat mij al eerder opviel dit jaar is dat er Rietzangers zijn met een uitgebreid repertoire aan geluiden. In sommige gevallen lijkt het meer op een Bosrietzanger maar dat is wel aan de vroege kant zo eind april. Misschien dat omstandigheden in de overwinteringsgebieden bepalen dat jonge Rietzangers op andere plaatsen moeten overwinteren en dan andere geluiden meenemen dan de Hollandse vogelaar gewend is. Even wachten tot de vogel zich laat zien, in geval van twijfel dus.

In het natte gedeelte stond het water wat hoog. Doorgaans ligt dit net aan droog wat broedgelegenheid biedt aan Kluten en foerageerplaats voor allerhande stelt-

lopers. Misschien dat dit een beheerskeuze is om te zorgen dat de boel niet dichtgroeit voordat de broedsoorten arriveren. Behalve de herkenbare soorten als Bruine Kiekendief en Lepelaar was er nog een leuke tester voor de liefhebber: de Bosruiter. In deze periode behoorlijk massaal op doortrek door het hele land en leuk om deze aan de grond te zien. Bijna verdween deze als Tureluur in het boekje maar nee.... Een fraaie fly-by van mooie groepen Knobbelzwanen was zeker ook de moeite waard. Een Cetti's Zanger liet zich even kort maar krachtig horen. Deze soort is zich enorm aan het uitbreiden naar het noorden. Er gaan nog meer warme-landen soorten volgen.

Waverhoek (Otto Thomas)

Waar iedereen in de struiken en naar de lucht tuurt zijn er ook mensen met oog voor wat zich dicht bij de grond bevindt. Jan Bischoff Tulleken liet ons een overjarige brandnetelstengel zien met daarop een aantal nietige zwammetjes en stipjes. Onder de microscoop heeft Jan hierop de volgende soorten kunnen determineren: Brandnetelklokje, Brandnetelschijfje, Brandnetelpuntkogeltje, Brandnetelplijtbekertje, Brandnetelvulkaantje en Dwergholsteeltje, waarvan het steeltje hol is (0,3-2,0 mm hoog, 0,05-0,3 mm in diameter). Waar de één zonder bijgedachten zijn baggerlaars opzet, is dus voor de ander een hele wereld op zich met boeiende soorten. Dat is een mooi leermoment. Alles van waarde is weerloos zei Lucebert. Dat geldt ook voor de kip van de heenweg, die op de terugweg dood op straat lag in een wolk van veren. Dat was de laatste soort op ons lijstje van een verder prachtige wandeling. (zie verder op <https://bollenstreek.knnv.nl/>) Die kip kon het goede gevoel niet wegnemen, sorry kip.

Birdwatchingday Tespelduyn

Door: Maud van der Veen

In de Nationale Vogelweek, dit jaar van 6 t/m 14 mei, organiseren veel golfbanen in Nederland Birdwatching Day. KNNV Bollenstreek helpt golfbaan Tespelduyn deze inventarisatie uit te voeren. Met 11 enthousiaste beginnende en gevorderde vogelaars hebben we op 6 mei vanaf 7 uur 's ochtends een inventarisatie uitgevoerd. We telden uiteindelijk 65 verschillende soorten vogels.

Een uitgebreid verslag kunt u teruglezen op <https://tespelduyn.nl/wp-content/uploads/2023/05/Verslag-Birdwatchingday-Tespelduyn-6-mei-2023.pdf>

Een mooi moment was een overvliegende Havik met prooi.

Havik met prooi (Sjaak Weijers)

Fluisterboot Nieuwkoopse plassen

Door: Adrie van Dam

Op vrijdag 12 mei gingen we met 19 deelnemers naar de Nieuwkoopse plassen om met fluisterboten op zoek te gaan naar o.a. de Purperreiger.

Voordat we vertrokken, werden er een paar kapiteins aangewezen om de boten te besturen en met drie fluisterboten gingen we op pad. Eerst door een smalle sloot vol met Waterlelies en Gele plomp en onder een lage brug door waar we heel diep moesten bukken. Langs de waterkant zagen we grote villa's terwijl we richting de plassen voeren. In onze boot zat geen echte vogelaar, dus wij moesten het doen

met onze beperkte kennis van vogels. Het begon al bij de laatste villatuin waar een reiger muissstil stond. "Kijk, daar staat een Purperreiger!" riep iemand enthousiast. "Nee, dat is geen Purperreiger, dat is een Gewone Reiger." "Maar is hij wel echt? Hij beweegt helemaal niet!" Drie boten voeren langs de reiger, die als een standbeeld bleef staan zonder dat er ook maar een veertje bewoog. "Nee, dit kan geen echte zijn," zei iemand heel overtuigd. Als er een ervaren vogelaar in onze boot had gezeten, zou hij waarschijnlijk zijn tanden geknarst hebben. Voor ons bleef het vooral snog een raadsel.

Op het open water dobberden we langs de oevers en speurden we naar vogels. In het begin zagen we nog niet veel en het was heel stil, maar we genoten van de prachtige omgeving. Wat hadden we vandaag geluk met het weer! De lucht was stralend blauw met witte wolken en de temperatuur was heerlijk. De jasjes konden uit. Maar .....

Dreigende wolken boven de Nieuwkoopse plassen (Otto Thomas)

... we merkten niet dat de lucht langzaam veranderde van vijftig tinten grijs naar dreigend antraciet. Plotseling begon het hard te waaien en te spetteren. De plastic capejes en poncho's kwamen tevoorschijn en we kropen dicht bij elkaar onder onze paraplu's. Naarmate het onweer naderde, werden mensen wat zenuwachtig-

ger en begonnen druk te praten. Ons gefluister in de boot werd al snel vervangen door lachsalvo's, want ondanks de stromende regen hadden we enorm veel plezier. We begonnen bijna "Purple Rain" te zingen toen de Purperreigers niet tevoorschijn kwamen.

Toen de regenbui echt los barstte, keerden we om. Terwijl we op weg terug waren, werd het droger en dus besloten we ons om te draaien in de hoop dat de bui over was. Helaas kwamen we weer in de regen terecht en we besloten opnieuw weer terug te gaan. Het leek wel alsof we de bui aan het achtervolgen waren, erin en eruit varende, net als tornado hunters dat doen met dreigende stormen.

Een Koekoek vloog over, maar ik was zo in gevecht met m'n capuchon in de wind dat ik deze miste. Nadat de ergste regen voorbij was, konden we ons weer richten op de vogels en in het bijzonder op de Purperreiger. We hadden al de typische geluiden van reigers gehoord en ten slotte zagen we ze overvliegen en landen in bomen waar ze hun nesten hadden. Uiteindelijk kregen we de Purperreigers in onze viziers en door de avondzon kleurden ze extra mooi purper. Op de foto krijgen was wat ingewikkelder door het schommelende bootje en de donkere lucht.

De Cetti's Zanger was ook een wenssoort om te zien. Vijf jaar geleden was het eerste exemplaar in dit gebied waargenomen. Jan Albert die zo gehoopt had deze zanger te zien, hoorde 'm het eerst en kon precies de zang nadoen. Goede informatie voor onze boot want we gaan deze zanger niet zien maar nog wel een paar keer horen. Net als de Rietzangers die we hoorden en de Snor die ook een herkenbaar geluid produceert, blijven al deze vogels voor ons onzichtbaar. Of keken wij niet goed?

Na de regen voeren we het grote meer op en we kwamen in een wolk van muggen terecht. In drie boten werd hevig met alle beschikbare armen gewuifd en gezwaaid. Niet naar elkaar, maar naar de muggen. Petjes en capuchon werden weer opgezet en shawls gedrapeerd als boerka's om onze hoofden te beschermen tegen die krenge. We waren er zo mee bezig dat we de overvliegende formatie van Lepelaars bijna miste.

Een Visdief had een visje te pakken en liet deze per ongeluk vallen en pikte dezelfde vis met gemak weer op uit het water om deze voor een tweede keer te verliezen. Het gebeurde vlakbij de boot en we konden het mooi volgen. In het weiland zagen we nog een aantal Reeën grazen die even opkeken en ook een Fazant liet een paar keer van zich horen, maar ook deze liet zich niet zien.

Na ruim 2,5 uur voeren we terug naar de watervilla's en we waren benieuwd of de reiger daar nog zou staan. Nee, deze was verdwenen. "Het was toch een echte en

geen nepper.” “Of, zouden ze ‘m naar binnen gehaald hebben in verband met de regen?” hoorde ik nog aarzelend naast me. We zullen het nooit weten.

De Snor, de Cetti’s Zanger en de Purperreiger waren wel de toppers. Maud heeft de stand bijgehouden wat de echte vogelaars gehoord en gezien hebben en er zijn 42 soorten geteld. Een heel mooie score (zie <https://bollenstreek.knnv.nl/ons-blad-de-duinrel/>).

Op weg naar huis werd de avondzon knal oranje. Feller kon bijna niet. Het was een bijzondere excursie met indrukwekkende luchten waarvan de kleuren in korte tijd steeds veranderden. Van hemelsblauw naar dreigend grijs en uiteindelijk knal-oranje met een gouden weerschijn op het water. Goed geregeld Jos. Kunnen we voor volgend jaar al intekenen?

🦩 In de kijker: de Purperreiger (Ardea purpurea)

De Purperreiger is een sierlijke reiger met een fraai uiterlijk. De Purperreiger is een moerasbewoner en broedt in kolonies in drassig, overjarig rietland en in door oud riet omgeven struweel. De Nederlandse broedpopulatie – ongeveer 900 broedparen - is de meest noordelijke van Europa. Al in augustus-september trekken de vogels weg naar Afrika en bevinden zich dan in de grote overstromingsvlaktes en moerassen in de Sahel. Na terugkeer vanaf april worden de nesten in de kolonies (in rietland en lage wilgenstruwelen) snel bezet en vanaf mei zijn er nesten met eieren. Vanuit de kolonies worden foerageervluchten gemaakt in omliggende laagveengraslanden en sloten. Het voedsel bestaat uit vis (o.a. grote modderkruiper), amfibieën en kleine zoogdieren. In Nederland broedt 5-10% van de geschatte Europese broedpopulatie (exclusief Rusland).

Purperreigers zijn een stuk zeldzamer dan de algemene blauwe reiger. In Nederland staat de Purperreiger sinds 2004 op de Nederlandse Rode Lijst als bedreigd.

🦩 Geluksmomentje: Grijs Wouw

Door: Annelies Moolenaar

In de voorjaarsvakantie was er gelegenheid voor een korte break in Zeeland. Bekend was, dat er al vanaf begin december '22 een Grijs Wouw rondhing in de omgeving van Renesse. Omdat 'het nieuwtje' van deze vogel er in de vogelaarswereld al vanaf was, werd het een persoonlijke queeste de vogel te vinden. Na een lange surveillance van het gebied waar hij het meest waargenomen was, en het zien van allerlei ander leuk spul maar niet de vogel die je wenst, was het

moment gekomen de moed op te geven. Voor de zekerheid dan nog een blik op waarneming.nl, waar toen een recente melding stond dat hij een paar kilometer verderop gesignaleerd was!

Van verre was hij al te zien. Daar was een roofvogel boven het open veld: als een Torenavk hangend en wiegelend, en steeds een klein stukje zeilend in de wind. Maar oef, tegen de zon in.... Keuzemoment: omrijden en dan misschien de vogel alsnog missen als die ondertussen wegvliegt, of toch maar gaan voor het tegenlicht?

Nu heb ik vaak geprobeerd om een biddende Torenavk goed op de foto te krijgen. Sta je met een gunstig zonnetje achter, dan kijk je vaak op zijn/haar rug. Want ook die wil met de zon mee richting de muizen kijken. En de wind bepaalt ook, hoe er het beste 'gevliegerd' kan worden. Wie weet zou de Grijze Wouw wel net met zijn prachtige kop mijn richting opkijken.... En dat gebeurde! Geluksmoment van de hoogste plank! Ik heb hem zo goed kunnen bekijken! Samengevat: ongeveer als een Kokmeeuw die zich als Torenavk gedraagt, en dan met een subliem boevenmaskertje, zwarte vleugelpunten en een mooie witte staart.

De Grijze Wouw (*Elanus caeruleus*) komt onder andere voor in Afrika ten zuiden van de Sahara. Vanuit Afrika rukt de vogel geleidelijk op naar Europa, en wordt in Nederland af en toe gezien. Hij jaagt vooral op kleine zoogdieren en reptielen.

Grijze Wouw (Annelies Moolenaar)

 Natuurmomentje: Hart van hout

Door: *Adrie van Dam*

Over het bospad waar ik loop,
ligt tussen de bladerenhoop.
Een beukenboom die is geveld,
het ligt daar uitgeteld.
Met de wortels uit de bodem gerukt
en de stam helemaal stuk.
De takken zijn weg gezaagd,
was de boom door ziekte geplaagd?

Met het hart naar buiten gericht,
het is een droevig gezicht.
Het leven van de boom is voorbij,
maar er komt ook nieuw leven bij.
Bekend is dat dood hout leeft
en nieuwe kansen geeft.
Voor schimmels en kriebelbeestjes
zijn zulke bomen feestjes.
Zij vinden een nieuwe leefplek,
in dode bomen nemen zij hun intrek.

Bijpraten Langeveld

Door: *Maud van der Veen*

Vanaf 1 januari 2023 zijn we begonnen met een nieuw inventarisatieproject, namelijk Natuurgebied Langeveld. Het gebied is, net als Wassergeest, eigendom van het Zuid-Hollands Landschap. En dat betekent dat we onze samenwerking kunnen voortzetten. We inventariseren dit jaar ook weer op de derde zaterdag van de maand met elkaar. En in de tussentijd gaat iedereen ook nog zelf op pad. De een wat frequenter dan de ander. Mocht je een keer mee willen lopen, stuur dan een mailtje naar secretaris@Bollenstreek.knnv.nl.

Natuurgebied Langeveld (30 ha) ligt in de Noordzijderpolder, aan de binnenduinrand boven Noordwijkerhout.

Een tiental jaar geleden heeft het gebied een flinke metamorfose ondergaan. Het Zuid-Hollands Landschap heeft open ruimtes in de bossen gemaakt, paddenpoelen gegraven, graslanden afgeplagd en over een lengte van 1200 meter een duinbeek door het gebied gegraven. Ook is er een scherm geplaatst dat voorkomt dat het grondwater afstroomt naar het lager gelegen bollengebied van Polder het Langeveld. In 2022 heeft het Zuid-Hollands landschap nog 8 hectare in het zuidelijke deel aan het gebied kunnen toevoegen.

Natuurgebied Langeveld voorjaar 2023 (Annelies Moolenaar en Maud van der Veen)

Vanaf 1 januari tot 15 mei hebben we inmiddels 750 soorten op naam gebracht en zijn er zijn zo'n 4700 waarnemingen ingevoerd. De eerste maanden van het jaar vormen de planten, mossen en korstmossen, paddenstoelen en vogels het grootste aandeel. De vogels zijn het vaakst ingevoerd. Er zijn inmiddels zo'n 100 andere waarnemers actief.

Bijzondere waarnemingen bij de vogels waren de Vuurgoudhaantjes, de Fluiter en de Kleine Bonte Specht. Maar ook de overvliegende Bonte Kraai en Flamingo's vielen op. Bij de planten werden Armbloemige look, Grote veldbies, Veldhondstong en een Vroege sterhyacint gesignaleerd. Bij de mossen en korstmossen vielen het Beukenvlekje, Waaiertakmos, Dwergwratjesmos en Witkopvingermos op. En bij de paddenstoelen de Eikentrilzwamgal, het Grijswit houtschijfje en de Populierenvuurzwam.

Vuurgoudhaan
(Sjaak Weijers)

Fluiter
(Sarah Humphrey)

Dwergwratjesmos
(Joop Kortselius)

Je zult maar een wildcamera zijn

Door: Cees Timmermans, Sjaak Weijers en Thomas van Haaster.

Fotografen vertroetelen over het algemeen hun camera. Ze maken haar regelmatig schoon en poetsen de lenzen op. Ze zijn er trots op want het stelt hen in staat hun kunst uitte oefenen en zo moet je hun werk wel noemen. Ik geniet van de prachtige platen van de natuurfotografen. Het zijn niet zo maar plaatjes. Er is nagedacht over de hoek waar het licht vandaag komt, soms is het licht ook gefilterd, de uitsnede is nauwkeurig bepaald, want die beslist uiteindelijk over wat wij te zien krijgen uit de werkelijkheid van dat moment. De fotograaf staat voor velerlei keuzen. Hij of zij kiest op grond van zijn kennis van het vak en van de mogelijkheden die zijn camera biedt. Natuurfotografen hebben veelal een camera met zeer uitgebreide programma's. De camera speelt dan ook zelf een rol in de keuze van de precieze instellingen. Maar de doorgewinterde fotograaf kan ook alles handmatig instellen en zelf de beslissingen overnemen van de camera.

Naast deze manier van fotograferen is sinds enige jaren ook een nieuwe manier van het vastleggen van beelden ontstaan. Hier komt de wildcamera in beeld. Een bewegingsmelder in de camera zowel bij dag als nacht signaleert een bewegend object in het beeldveld. Daar reageert de camera op door een aantal metingen te doen van afstand, lichtsterkte en sluitertijd. Een ingebouwde infrarood flitsers geeft zo nodig voldoende licht om de opname te maken, maar zorgt er ondertussen voor dat het onderwerp niet opschrikt van het flitslicht.

Al bij de opstelling van de camera heeft de fotograaf voor een passend kader gekozen waarin het dier gefotografeerd wordt. Blijft het dier langer dan drie seconden in het beeld aanwezig dan wordt opnieuw een foto genomen. Je kan de camera ook instellen op een snellere of langzamere interval tussen de opnames, zelfs timelaps en video is mogelijk. Dit hele proces verloopt zonder dat de fotograaf op dat moment aanwezig is. 's-Nachts wanneer veel van de foto's worden gemaakt ligt hij waarschijnlijk in zijn bed te slapen.

Wat levert dit proces nu op voor de fotograaf? In ieder geval rusten wie kan het opbrengen om achter elkaar drie of vier weken dagen nacht paraat te zitten om zo nodig foto's te schieten. Zonder het zelfstandig kunnen functioneren van dit apparaat kon deze techniek van fotograferen met wildcamera's niet ontstaan. Ook mooi meegenomen is dat mensschuwe dieren die we anders maar zelden tot nooit zelf op de foto kunnen krijgen nu wel door de wildcamera op de gevoelige plaat vastgelegd worden.

Ons werkgroepje van drie man heeft op deze manier nu drie zelfstandig werkende geautomatiseerde fotografen in dienst kunnen nemen, die voor hun werk geen loon behoeven.

Dank zij twee fondsen De J.C. Ruigrokstichting en Het Ger van Zanenfonds hebben we zo in de loop der jaren 3 camera's kunnen aanschaffen. Ze doen hun werk op de spanning van een set oplaadbare batterijen en leveren de resultaten eens in de paar weken aan ons via een stickie. Onze rol in deze blijft om bij het begin van de sessie de camera op een kansrijke plek te plaatsen voorzien van de juiste instelling. Ook de tijd moet juist worden ingesteld zodat die ook bij de opname kan worden weergegeven. Als de situatie dat vraagt is het nodig om de doelgroep via het aanbieden van voedsel naar de opnameplek te lokken. Zo kun je ook de te fotograferen dieren enigszins sturen.

Ook controleren wij natuurlijk eens in de zoveel tijd de opstelling en verwisselen wanneer nodig de batterijen en/of het SD kaartje. En we plaatsen nieuw lokvoer en maken de opstelling weer klaar voor de komende periode. Thuis hebben we natuurlijk nog de klus liggen om de vele duizenden foto's door te pluizen.

Wezel

Rosse Woelmuis

Een nadeel van onze werkwijze is dat wij onze mechanische werknemers niet kunnen beschermen tegen de ongemakken die de weergoden soms voor hen in petto hebben. Ze werken steeds continu, zomer en winter buiten ook in regen en wind en sneeuw. Soms heeft er een het geluk dat hij even een periode in een dikke plasticbuis (een struikrover genaamd) mag staan. Maar veelal is het werken in een boom of aan een paal. Als gevolg hiervan zullen we steeds na een jaar of drie vier wel weer een beroep op onze sponsors moeten blijven doen. Ze kunnen hier gelukkig lezen en zien dat het niet voor niets is. Het levert een essentiële bijdrage aan de inventarisaties die we voor het Zuid-Hollands Landschap in onze regio kunnen uitvoeren. De zoogdieren, die vooral 's-nachts actief zijn, zijn zonder deze werkwijze eenvoudig niet goed te inventariseren. Een ander nadeel, maar dan voor ons, is de diefstalgevoeligheid van deze apparaten. We doen wat we kunnen voor hun veiligheid en hebben gelukkig tot nu toe nog geen last gehad van vandalen.

Omdat ons werkgroepje van drie man binnenkort door een verhuizing afscheid moet nemen van Thomas van Haaster, willen we via onze Duinrel nu een dringende oproep doen om aanvulling voor ons groepje. Thomas bedankt voor het vele werk de afgelopen jaren. We missen je nu al.

Natuurmomentje: Boommarter

Door: Sjaak Weijers

Samen met Wil Tamis en 2 collega's van de Werkgroep Roofvogel Rijnland hebben we op een middag op Langeveld in de nestkast van de Torenvalk gekeken. Er lig-

gen 4 eieren in. Als het goed is komen er de komende dagen nog een paar bij, dan is het 35 dagen broeden en na 15 dagen worden de jongen geringd. Ook hebben we met de langestok en camera in het sperwernest gekeken. Tot onze verbazing was het nest bezet, maar niet door een Sperwer.

Boommarter (Sjaak Weijers)

Deze Boommarter lag op het sperwernest. Hij keek ons verbaasd aan en nam toen toch maar de benen.

Zoete vrede

Door: Paul Venderbosch

Waar de morgenstond
vloog hoog mijn kluiif
Wuivend naar Snuf, mijn hond
Voor hem een fuif

“Waar is het feestje?”
vroeg droog mijn duif
“Hier” zei Snuf, mijn beestje
“Hier, bij mijn ruif”

Waar de avond viel
deed slak zijn schuif
Vroeg bij mij toen fragiel
waar ik bestuif

Daar waar vrede is
Bij Snuf zijn snuif
Daar waar zoet leven is
Bij zoete druif

Waarnemingen 1 februari t/m 30 april 2023

Door: Sarah Humphrey

De lente is een drukke tijd qua vogels kijken, de wintergasten zijn er nog en de zomergasten druppelen binnen, De afgelopen periode zijn er 4500 waarnemingen ingevoerd. Enkele uitblinkers: een paartje Velduilen in de polders bij Sassenheim en Warmond, Krooneenden en Geoorde Futen op de Klinkenbergerplas, een paartje Slechtvalken in zowel Noordwijkerhout als Sassenheim, twee Kraanvogels over Golfbaan Tespelduyn en een zingende Sprinkhaanzanger op de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim. Voor de volledig overzicht zie

https://knnvbollen.waarneming.nl/observations_by_day.php?groep=1.

Op 8 april ziet een waarnemer in Noordwijkerhout de eerste jonge Futen van het jaar (WNL). Drie Geoorde Futen zijn op 30 april ter plaatse op de Klinkenbergerplas (JST). Een Roerdomp is regelmatig te zien en te horen 'hoempen' op de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (VWA). Op 7 maart is er een Kleine Zilverreiger ter plaatse in de Lisser Poelpolder zuid (HVS). Een vogel is op 19 maart te zien in de Elsgeestepolder te Voorhout (WNL). Tijdens de maandelijkse slaaplaatstelling van Grote Zilverreigers op 14 februari op de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim zijn er 49 vogels te zien. De laatste telling van het seizoen op 26 maart is goed voor 37 vogels (HVS). Ontzettend leuk is de waarneming op 14 maart van een foeragerende Koereiger in de Elsgeestepolder (WNL).

Een Ooievaar vliegt op 4 maart over de Parklaan in Sassenheim (HVS). De eerste Lepelaar van het voorjaar vliegt op 8 maart over de Kagerbuurt in Sassenheim (JDR). Op 10 april vliegen er 8 vogels over de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (HVS). Op 24 februari zijn er 63 Knobbelzwanen aanwezig in de Hemmeerpolder te Warmond, dit is de grootste groep van de winter (JDR). 48 vogels zijn op 8 april ter plaatse in de Elsgeestepolder te Voorhout (WNL).

100 Toendrarietganzen zijn op 4 april ter plaatse in de Kooipolder te Sassenheim (HVS). 150 Kolganzen vliegen op 3 maart over de Kagerbuurt te Sassenheim (JDR). Een groep Kleine Rietganzen vliegt op 10 februari over Noordwijkerhout (WNL). Op 23 februari vliegen er 300 Kolganzen over de Kagerbuurt in Sassenheim (JDR). 83 Grote Canadese Ganzen zijn op 14 februari te zien in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (WNL).

Op 10 april is er een mooie trek van Brandganzen in noordelijke richting over de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim met in totaal 1970 vogels, de meeste exx. vliegen tussen 7.20 en 8.20 uur met de grootste groep van 170 exx. (HVS). Rotganzen zien

wij niet vaak in de Bollenstreek, toch is er op 1 april een ex. ter plaatse in de Elsgeesterpolder te Voorhout (WNL).

Begin februari is het paartje Casarca nog steeds aanwezig in de Mottigerpolder te Voorhout (VWA). Twee vogels zijn op 12 april ter plaatse in de Oosteinderpolder te Hillegom (LBU). 97 Smienten zijn op 17 maart te zien in de Zwetterpolder Faagsloot (JVD). Op 16 februari zijn er 92 Kraakeenden ter plaatse in de Elsgeesterpolder (JVD). De eerste kuikens van de Wilde Eend zijn op 1 april te zien in de wijk Poelpolder te Lisse, het zijn er acht (AMO). Tijdens de Voorjaarswandeling op Landgoed Tespelduyn op 1 april ziet een waarnemer 12 jonge eendjes (SHU). Op 8 februari is er een ♂ en ♀ Pijlstaart ter plaatse op de Klinkenbergerplas (HVS). Het ♂ ex. van vorig jaar in Lisse keert op 3 maart terug naar zijn vertrouwde plek langs het Heempad (VWA). 4 vogels vliegen op 11 maart over de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (HVS). Een ♂ en ♀ Krooneend is op 27 april ter plaatse op de Klinkenbergerplas (HVS). Deze eendensoort zien wij niet vaak in de Bollenstreek. 30 Wintertalingen zijn op 8 maart ter plaatse in de Vosse- en Weerlanderpolder te Hillegom (WNL). Een ♂ Tafeleend is op 8 april te zien op de Klinkenbergerplas (SHU). 20 Kuifeenden zijn op 28 februari te zien bij Nieuw Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (WNL).

De laatste waarneming van de winter van Brilduikers komt vanaf het Norremeer, op 18 maart is er een ♂ ter plaatse (HVS). Ook op het Norremeer op 4 februari zijn er twee ♂ en een ♀ Grote Zaagbek ter plaatse (HVS). Een ♂ en ♀ zijn op 18 februari te zien in een sloot in de Oosteinderpolder te Hillegom (WNL).

De eerste Bruine Kiekendief van 2023 vliegt op 5 februari over de Kooipolder in Sassenheim (HVS). Hier zijn er op 29 maart twee ♂ en een ♀ te zien pleisterend (HVS). Op 25 februari jaagt er een ♂ Havik in de wijk Elsbroek te Hillegom (TVH). Een tweede kalenderjaar ♂ vliegt op 15 maart over de Parklaan te Sassenheim (HVS). Nog een ♂ ex. is op 19 april ter plaatse op landgoed Wassergeest in Lisse (WNL). Een Sperwer zorgt op 10 maart voor grote paniek onder de plaatselijke vogels in de wijk Elsbroek te Hillegom (TVH). Op 31 maart verblijft een vogel minstens driekwartier in een achtertuin in Sassenheim, azend op Huismussen (EBO).

Op 1 maart vliegt een Smelleken laag over het Norremeer naar de Lakerpolder (HVS). Net als de afgelopen jaren broedt een paartje Slechtvalken met succes in een nestkast op de toren van de NH Hotel Leeuwenhorst in Noordwijkerhout. Via de webcam welke is te bekijken op de website van de Vereniging van Natuur en Vogelbescherming Noordwijk zijn er dit jaar vier eieren te zien. Ook in Sassenheim hebben wij ons eigen Slechtvalkpaartje, op de toren van de Pancratiuskerk. Op 13

februari zijn ze al parend te zien (HVS). Het vrouwtje heeft een ring met de inscriptie JJB en is op 11 mei 2021 als nestjong geringd op de toren van Leeuwenhorst. Het mannetje heeft een aluminium ring met de inscriptie HBT en is op 16 mei 2020 geringd, ook op Leeuwenhorst. De vogels zijn goed in de gaten gehouden en wij wachten met spanning af op een succesvolle broedpoging!

Waarnemingen van Patrijzen komen van verschillende locaties in de Bollenstreek: Hillegom, Lisse, Noordwijkerhout en Voorhout. Er zijn geen grote groepen gezien, het gaat meestal over twee vogels bij elkaar (VWA). Op 5 maart zijn er twee Watterrallen te horen roepend bij het Oosterduinsemeer in Noordwijkerhout (CZU). De eerste 3 jonge Meerkoeten van de lente zijn op 30 april te zien in een sloot langs de Vinkenstraat in Noordwijkerhout (WNL).

Patrijzen (Sarah Humprey)

Op 18 april vliegen er twee Kraanvogels over Golfbaan Tespelduyn (OTH). Niet minder dan 230 Scholeksters zijn op 22 februari ter plaatse op de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (HVS). Hier is er op 29 maart een Kluut te zien (HVS). De eerste twee Kleine Plevieren van het jaar zijn op 16 maart te zien in de omgeving van de Achterweg in Lisse (WNL). Op 5 april zijn er vier vogels ter plaatse in de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout (WNL). Nog 3 adulte vogels zijn op 23 april aanwezig in de Klinkenberger- en Voorhofpolder te Warmond (SHU). 200 Goudplevieren zijn op 22 februari ter plaatse bij de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (HVS). Op 22 februari is er een behoorlijk grote groep van 1900 Kieviten aanwezig op de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (HVS). De eerste pulletjes zijn op 17 april te zien in een tulpenveld in de omgeving van de Achterweg, het zijn er vier

(WNL). 6 Bonte Strandlopers vliegen op 11 maart over de Oude Vuilnisbelt (HVS). Hier op 6 april vliegen er 6 Kemphanen over (HVS).

Een Houtsnip is op 4 februari ter plaatse in de Klinkenberger- en Voorhofpolder te Warmond (JDR). Op 15 maart zijn er 4 Watersnippen aanwezig in de Mottigerpolder te Voorhout (HVS). Een Bokje is op 8 april ter plaatse in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (WNL).

De eerste Grutto van 2023 is op 22 februari te horen roepend op de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (HVS). Hier vliegen er op 15 maart 50 vogels over (HVS). Een IJslandse Grutto foerageert op 12 maart in de Vosse- en Weerlanderpolder te Hillegom (WNL). Een Rosse Grutto vliegt op 27 april mee met een groep Regenwulpen over de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim. De waarnemer ziet het pas als hij thuis is en de gemaakte foto's bekijkt (HVS).

13 Regenwulpen zijn op 23 april ter plaatse in de Elsgeesterpolder te Voorhout (WNL). Op 27 april vliegt er een groep van 14 vogels over de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (HVS). Drie Groenpootruiters vliegen op 15 april over de zuidelijke deel van de Zwetterpolder (PSP). Een Witgat is op 28 maart ter plaatse bij Oud Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (HVE). Vijf foeragerende vogels zijn op 19 april te zien in de Oosteinderpolder te Hillegom (WNL). Twee Oeverlopers zijn op 28 april ter plaatse op de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (JDR).

Op 5 april vliegen er twee Zwartkopmeeuwen in zuidoostelijke richting over de Eendenkooi te Warmond (WNL). Nog twee vogels vliegen op 22 april over de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (WNL). Een adulte Dwergmeeuw in winterkleed foerageert op 9 april op de Oosterduinse Meer (CZU). Op 30 april zijn er drie pleisterende vogels te zien bij de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (HVS). De Grote Burgermeester van de voorgaande periode is op 1 februari nog steeds ter plaatse in de Floris Schoutenvrouwenpolder te Sassenheim. Op 10 februari is hij voor het laatst gezien (WNL). De eerste Visdief van het jaar is op 13 te zien bij Sportpark Roodemolen te Sassenheim (JDR). Leuk is de waarneming van 7 Zwarte Sterns die op 29 april over de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim vliegen (HVS).

De eerste roepende Koekoek van het jaar is op 30 maart te horen op het Sollasi bungalowpark te Noordwijkerhout (RJA). Een Bosuil is in maart regelmatig te horen roepend in de omgeving Oostergeest te Warmond (JST). In april is er een σ te horen op het Sollasi bungalowpark in Noordwijkerhout (RJA). Op 21 maart ziet een waarnemer een jagende Ransuil in de Elsgeesterpolder te Voorhout (WNL).

Veruit de leukste waarneming van de afgelopen periode is die van twee jagende Velduilen op 17 maart in de polders bij het uitkijkpunt aan het einde van de Menneweg in Sassenheim (EBO, HVS, SHU). De eerste vier Gierzwaluwen van de zomer vliegen op 10 april over Warmond (JST). Pas op 20 april vliegt de eerste voor Sassenheim over het dorp (WNL). Daarna zijn er bijna dagelijks waarnemingen van deze graag geziene zomergast in Hillegom, Lisse en Noordwijkerhout gedaan.

De Ijsvogel is goed vertegenwoordigd de afgelopen periode, waarschijnlijk dankzij de zachte winter. Waarnemingen komen o.a. uit de wijk Poelpolder in Lisse, het Kroftwegje in Sassenheim, Huys te Warmont en de Eendenkooi in Warmond (VWA). Een foeragerende Kleine Bonte Specht is op 19 april te zien in het Keukenhofbos (WNL). Op 30 maart is er een Groene Specht roepend te horen in de Kagerbuurt te Sassenheim (JDR). Een Boomleeuwerik vliegt op 5 maart over het Oosterduinse Meer in Noordwijkerhout (CZU). 20 Veldleeuweriken zijn op 12 februari ter plaatse in het zuidelijke deel van de Zwetterpolder (HVE).

De eerste Oeverzwaluwen van 2023 zijn op 3 april ter plaatse bij de Klinkenbergerplas, het zijn twee exx. (WNL). Rondom een berg zand op het terrein van een bollenbedrijf in Noordwijkerhout zijn er op 10 april 10 rondvliegende vogels ter plaatse. In het zand zijn er een stuk of 20 nestopeningen te zien (WNL). De eerste twee Boerenzwaluwen van het jaar zijn op 27 maart vliegend over de wijk Oosthout in Voorhout (JDR). Op 3 april komen de eerste Huiszwaluwen binnen, vliegend over het Oosterduinse Meer (CZU). De eerste vogel van de broedkolonie in de wijk Elsbroek te Hillegom meldt zich op 13 april aan (TVH).

Een ♂ Engelse Kwikstaart is op 2 april ter plaatse in de zuidelijke deel van de Zwetterpolder (PSP). De eerste twee Gele Kwikstaarten van het voorjaar zijn op 1 april ter plaatse in Polder Het Langeveld te Noordwijkerhout (WNL). 7 vogels zijn op 9 april te zien langs de Zilkerduinweg in De Zilk (WNL). De laatste Grote Gele Kwikstaart van de winter is op 29 april te zien in de Zilkerpolder te Noordwijkerhout (WNL). 9 Witte Kwikstaarten zijn op 28 maart ter plaatse in de zuidelijke deel van de Zwetterpolder (HVE).

De Lageveense Polder in Lisse heeft de primeur wat de eerste zingende Nachtegaal betreft, hier is op 15 april een vogel te horen (WNL). Op 27 april zingen vier verschillende vogels in een straal van 500m van elkaar in de omgeving van de Achterweg in Lisse (SHU). Tijdens de Voorjaarswandeling op Tspelduyn op 1 april is er een zingende Blauwborst te horen in de Hoogeveense Polder te Noordwij-

kerhout (SHU). Dit is de eerste van het seizoen. De eerste Zwarte Roodstart van het jaar is op 19 maart ter plaatse in de Lageveense Polder te Lisse (SWE).

Een adult ♂ Paapje is op 29 april ter plaatse op de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (HVS). Twee Roodborsttapuiten zijn op 8 februari ter plaatse in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (WNL). De eerste twee doortrekkende Tapuiten zijn op 4 april te zien in de Kooipolder te Sassenheim (HVS). Een ♀ is op 27 april ter plaatse in de Mottigerpolder te Voorhout (HVS). Een Beflijster vliegt op 6 april over de wijk Elsbroek in Hillegom (TVH). Op 20 april is er een ex. ter plaatse in de Eendenkooi te Sassenheim (WNL). Een groep van 50 Koperwieken is op 19 maart ter plaatse in de Lageveense Polder (SWE). Op 21 februari is er een Grote Lijster ter plaatse in de Elsgeesterpolder te Voorhout (WNL).

Niet zo lang geleden waren Cetti's Zangers een zeldzaamheid in de Bollenstreek. De afgelopen periode zijn ze overal zingend te horen, o.a. bij de Klinkenbergerplas, het Oosterduinse Meer, de Hellegatspolder, Huys te Warmont en op de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (VWA). Ontzettend leuk is de zingende Sprinkhaanzanger op 18 april op de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (JDR), de vogel is op 30 april nog steeds ter plaatse (VWA). De laatste waarneming van deze soort voor de Bollenstreek was in april 2020.

De eerste Rietzanger van het jaar laat zich op 4 april horen bij de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (JDR). De eerste Kleine Karekiet is op 23 april aan het zingen bij de Oosterduinse Meer (WNL). De eerste zingende Braamsluiper van het jaar is op 22 april te horen in de Eendenkooi te Sassenheim (WNL). Een Grasmus zingt op 22 april bij de Klinkenbergerplas (HVS). De eerste zingende Tuinfluiter van het jaar is op 23 april te horen in De Zilk (WNL). De eerste zingende Zwartkop van het jaar laat zich op 31 maart horen op het terrein van de St. Bavo in Noordwijkerhout (WNL). Op 17 maart is de eerste zingende Tijftjaf te horen bij Warmonderdam in Sassenheim (HVS). De eerste Fitis van 2023 zingt op 31 maart bij Huys te Warmont (WNL). De eerste 'vinkenslag' van een Vink is op 1 maart in de omgeving van de Geestburg in Sassenheim te horen (SHU).

Een Keep is op 1 februari ter plaatse in de Kagerbuurt te Sassenheim (PSP). Op 17 februari zijn er 15 Sijzen ter plaatse bij Nieuw Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (WNL). Een Kleine Barmsijs is op 30 april ter plaatse in een tuin op het terrein van de St. Bavo in Noordwijkerhout (MWI). Op 15 april is er tijdens de Minicursus Vogels een roepende Glanskop te horen bij Nieuw Leeuwenhorst (AMO, SHU). Een Roek vliegt op 8 april over het zuidelijke deel van de Zwetterpolder (PSP). Een Raaf

vliegt op 10 april over de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim. De vogel vliegt een paar minuten rond en wordt aangevallen door Kieviten. Dit is pas de derde waarneming van deze soort voor Sassenheim (HVS). Op 30 maart zijn er 25 Huis mussen ter plaatse in een achtertuin in Voorhout (MDG).

Op 4 maart is er een zingende Appelvink te horen op het Sancta Maria terrein in Noordwijkerhout (CZU). Drie Geelgorzen en 30 Rietgorzen zijn op 5 maart ter plaatse bij het Oosterduinse Meer (CZU).

Met dank aan de waarnemers:

AMO	Annelies Moolenaar	MDG	Mariska de Graaf
CZU	Casper Zuyderduin	MWI	Maarten Wielstra
EBO	Eric Boekhoven	OTH	Otto Thomas
HVE	Hein Verkade	PSP	Peter Spierenburg
HVS	Hans van Stijn	RJA	Rob Jansson
JDR	Job de Ridder	SHU	Sarah Humphrey
JST	John Stigters	SWE	Sjaak Weijers
JVD	Jelle van Dijk	TVH	Thomas van Haaster
JWI	Jan Wierda	VWA	Vele waarnemers
LBU	Lars Buckx	WNL	waarneming.nl

Waarnemingen voor de periode 1 mei t/m 30 juli kunnen doorgegeven worden via www.waarneming.nl, bereikbaar via onze website, of per email: vogelsbollenstreek@gmail.com

Activiteitenprogramma

Zaterdag 24 juni: Fietstocht Bollenstreek

Dit is een fietstocht uit "Gebied en der Wijs". Ter gelegenheid van ons 20-jarig jubileum in 2014, alweer 9 jaar geleden, heeft onze natuurvereniging het jubileumboek "Gebied en der Wijs" uitgegeven. In dit prachtige boek zijn de 24 meest natuurlijke gebiedjes beschreven die we in de Bollenstreek kunnen vinden. In 2018 en 2021 hebben we op de fiets een paar van die gebiedjes bezocht. En het was voor veel deelnemers soms een openbaring dat er zulke leuke plekken op fietsafstand in de omgeving te vinden zijn. Omdat met de fietstocht van 2018 veel van die mooie gebieden die vlak bij elkaar liggen zijn bezocht doen we dat op zaterdag 24 juni nog een keer.

We vertrekken om 9.30 vanaf de kruising Hoofdstraat/Hortuslaan hartje centrum Sassenheim bij de oude Hervormde kerk en tegenover de Hema. Vanuit Sassenheim fietsen we richting Warmond en weer terug. We fietsen dan naar het uitkijkpunt aan het eind van de Menneweg. De uitkijkpost wordt vaak door vogelaars gebruikt om vogels op de Kagerplassen waar te nemen. Vervolgens doen we, beetje afhankelijk van het weer en de wensen in de groep, ook het bos Huys te Warmond, het eiland Koudenhoorn en de prachtige Klaas Hennepoelpolder aan. Streven is rond 12.30 weer huiswaarts te keren.

Geef je voor 22 juni op bij John van Velzen per email jvelzen@ziggo.nl of per telefoon 06-54661288

Zaterdag 8 juli: Rondleiding in de Eendenkooi Warmond

De Eendenkooi viert dit jaar haar 400-jarig bestaan. Na jaren als pure eendenkooi beheerd te zijn geweest is het beheer nu overgedragen aan de Stichting Eendenkooi Warmond. Gevangen wordt er nog steeds, zij het alleen nog om de vogels te ringen. Een vrijwilliger zal ons door de kooi rondleiden. De rondleiding begint om 10.00 uur en kost Euro 5,00 p.p. (voor vogelvoer e.d.). Opgeven kan tot 5 juli bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com. Routebeschrijving volgt per mail na aanmelding.

Zaterdag 22 juli: Dagvlinders-/Libellenexcursie, AWD-Panneland

O.l.v. Marja Koning gaan wij op zoek naar vlinders en libellen. Neem een verrekijker, loep en camera mee, gelukkig zijn ze nog veel te zien in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Wij vertrekken om 10.30 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse.

Opgeven kan tot 20 juli bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag aantal opgeven) of dat u liever met een ander meerijdt. Meerijders betalen € 2,00 aan hun chauffeur.

Zaterdag 12 augustus: Wandeling met Jan Plomp

Achter Huis te Vogelenzang ligt een prachtig bos, waar je heerlijk rond kunt dwalen. De excursie is bedoeld om gezellig te wandelen, waarbij we onderweg aandacht besteden aan de dingen die we tegenkomen en gebruik maken van de kennis die in de groep aanwezig is. Een ieder kan op deze wijze een aandeel hebben in de excursie.

We verzamelen om 8.30 uur bij parkeerplaats Ingang Panneland van de Amsterdamse Waterleidingduinen. De wandeling duurt ongeveer 2 ½ uur.

Aanmelden bij Jan Plomp; tel.: 0252-516545 of per e-mail: jan-plomp2017@gmail.com

Medio augustus: Vleermuizenexcursie in de Eendenkooi Warmond met Cees Timmermans. Omdat de excursie afhankelijk is van het weer volgt de uitnodiging enige dagen van te voren per email. De excursie zal 's avonds plaatsvinden bij het invallen van de schemering.

Zaterdag 26 augustus: Zweefvliegenexcursie in het Middenduin in Overveen

In het mooie Middenduin gaan wij op zoek naar zweefvliegen en andere insecten. Zweefvliegen zijn op wespen lijkende insecten, waarvan er ong. 300 soorten in NL voorkomen. Alfons Vaessen, onze gids, bestudeert deze insecten al vele jaren en kan zeer enthousiast over deze fraai getekende diertjes vertellen. Wij vertrekken om 12.45 uur vanaf de parkeerplaat bij het gemeentehuis van Lisse.

Opgeven kan tot 24 augustus bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen meer wilt nemen (in dat geval graag aantal opgeven) of dat u liever met een ander meerijdt. Meerrijders betalen € 3,00 aan hun chauffeur.

Zaterdagochtend 9 september: Excursie Warmonder bos.

Waar een klein bos groot in kan zijn. Op het oude landgoed bij Warmond kun je heerlijk wandelen tussen taxusbomen en de meters hoge moerascipressen. Je voelt je klein tussen al die oude eiken. In deze oude parkbomen zijn b.v. holtes waar Bosuil en vleermuizen dankbaar gebruik van maken. Naast de prachtige bomen en struiken, hopen we wellicht al een eerste paddestoel aan te treffen. Het "Huys te Wamont" dat midden in dit bos staat, is ontstaan uit een Middeleeuwse versterkte hoeve uit de 14^e eeuw.

Heb je zin in een wandeling, van ongeveer anderhalf uur, in dit bos (genaamd Bos van Krantz) met z'n eeuwenlange geschiedenis van tuin- en landschapsarchitectuur? Geef je dan op (tot 6 sept.) bij: Lidy v.d. Salm per email: vdsalm@hotmail.com. Wilt u aangeven of zelf rijdt en hoeveel personen u eventueel mee kunt nemen. We verzamelen om 9.30 uur bij het gemeentehuis in Lisse. Kosten voor de meerrijders € 2,- te voldoen aan de chauffeur.

de Duinrel

Natuurvereniging de Bollenstreek

29ste jaargang, september 2023

Bestuur John van Velzen; F. Koolhovenstraat 5, 2171 RD, Sassenheim
voorzitter telefoon: 06-54661288 of mail: voorzitter@bollenstreek.knnv.nl

penningmeester Jan Plomp; Ambachtstraat 29, 2181 RC, Hillegom
telefoon: 0252-516545 of mail: penningmeester@bollenstreek.knnv.nl

secretaris Maud van der Veen; Langevelderlaan 9, 2204 BB, Noordwijk
telefoon: 06-11098194 of mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl

ledenadministratie Maud van der Veen
mail: ledenadministratie@bollenstreek.knnv.nl

algemeen lid Agaat Mesman; Dopheidestraat 38, 2165 VP, Lisserbroek
telefoon: 0252-503039 of mail: agaat@quicknet.nl

Redactie Adrie van Dam, Annelies Moolenaar en Maud van der Veen
de Duinrel mail: deduinrel@gmail.com

webredacteur mail: webmaster@bollenstreek.knnv.nl

Excursiecommissie Agaat Mesman, Jan Bischoff Tulleken, Lidy van der Salm, Jan Plomp
en Jos van Schie

Waarnemingen Sarah Humphrey; Geestburg 6, 2171 DM, Sassenheim
telefoon: 0252-755156 of mail: vogelsbollenstreek@gmail.com

Milieuoverleg Nico Groen; Fazantstraat 50, 2162 GM, Lisse
Duin- & Bollenstreek telefoon: 0252-410460 of mail: nico.groen@casema.nl

Donateur of lid Maak € 18,00 respectievelijk € 41,50 over op NL32 INGB 00005 61947
worden? t.n.v. KNNV afdeling Bollenstreek te Hillegom o.v.v. ‘Donatie’ en/of ‘Con-
tributie’. Donateurs ontvangen de Duinrel. Leden krijgen daarnaast ook
het blad Natura van de landelijke KNNV. Het lidmaatschap of donateur-
schap starten of beëindigen kan alleen per kalenderjaar. Opzeggen moet
voór 1 november per brief of e-mail gebeuren bij de ledenadministratie.

ontwerp omslag Maud van der Veen
ontwerp logo Sarah Humphrey
foto's omslag Voorkant: “Kleine Parelmoervlinder”, Annelies Moolenaar
Achterkant: “Haas”, Annelies Moolenaar
Achterkant binnen: “Vuurtoren Noordpier IJmuiden”, Jos den Boer

De volgende Duinrel verschijnt
half december 2023.
De sluitingsdatum voor
de kopij is
15 november 2023.

De Duinrel is het kwartaalblad van Natuurvereniging de Bollenstreek,
onderdeel van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging.
De vereniging organiseert activiteiten zoals lezingen en excursies met
aandacht voor vlinders, vogels, libellen en planten. Informatie over de
vereniging vind je op de website: <https://bollenstreek.knnv.nl>.

De Duinrel, 29ste jaargang, nr. 3, september 2023

Inhoudsopgave

<i>Van de redactie</i>	92
<i>De Enquête</i>	93
<i>Avondexcursie in de Groene Jonker</i>	93
<i>De Noordpier bij Wijk aan Zee/Velsen Noord</i>	95
<i>Fietsen door de Bollenstreek</i>	98
<i>De Eendenkooi in Warmond</i>	100
<i>Het Noordhollands Duinreservaat</i>	102
<i>Vlinders en libellen in de AWD</i>	106
<i>Zomerwandeling Tespelduyn</i>	108
 <i>In de spotlight - “Kalender-kevers”</i>	110
 <i>In de kijker – de Zomertortel</i>	112
 <i>Onder de loep - Opvallende nieuwkomer: de Ramshoorngal</i>	114
 <i>Bijpraten inventarisatie Langeveld</i>	115
 <i>Natuurmomentje - Beetje ‘Bioblitzen ’in Babadag</i>	118
 <i>Twee jonge Buizerds ringen op Langeveld</i>	121
 <i>Vier Torenavalken ringen op Langeveld</i>	122
 <i>Natuurmomentje – Yabba Dabba Doo!!</i>	123
<i>De Slobeend</i>	124
<i>Waarnemingen 1 mei t/m 31 juli</i>	125
<i>Activiteitenprogramma</i>	127

Van de redactie

Door: Annelies Moolenaar

Hier de nieuwe Duinrel, ons zomernummer!

We zijn blij dat er weer zoveel kopij binnengekomen is!

De schrijvende leden nemen u mee van de Oude Vuilnisbelt dichtbij tot Babadag ver van hier. Eigenlijk vormen al die verhalen samen als het ware een rondleiding in een prachtig zomerhuis.

In dat huis komen we tot rust en vergeten vervuiling en stress, zoals wanneer wandelaars op de Noordpier Tata de rug toekeren. Het is in harmonie ingericht, geïnspireerd door de kleurenwaaier van de zomerplanten op Tespelduyn. En bij zonsondergang begint een prachtige vogelshow waar je alleen maar voor op een bankje hoeft te zitten. We ontdekken in de tuin geneeskrachtige planten, en met veel waardering sluiten we onze gympen met klittenband. We verbazen ons over lamellen met reuksensoren, die kunnen openen of gesloten blijven – wat voor slaapkamergeheimen een uitkomst zou zijn. Maar heidelibellen doen dat zonder; en wilt u weten hoe, lees dan vooral het verslag over de libellenexcursie. Ook aan een ventilatierooster is gedacht. Lees maar, u komt het tegen!

Aan animatie ook geen gebrek: jeugdige gasten kunnen leren abseilen, bungelend in een tas een trap af, en krijgen na overwinning van dit circuit een mooie ring voor het leven. Ook is er een parcours uitgezet van boom tot boom, om de goede gastheer te vinden! Broedkorven zijn er alom en de kleintjes kunnen niet zomaar in het water vallen. Kortom: ieder, van jong tot ouder, kan in het huis van de natuur een spannende en weldadige zomer beleven!

Nog wat anders: als redactie vragen wij de fotograferende leden om verticaal genomen foto's, voor de omslag. En nog een tandje extra: ook al bewust rekening te houden met dat het Duinrellogo erop past, aan de bovenkant. Op deze wijze dient de kaft nu als voorbeeld, hoewel het natuurlijk ook puur genieten is een smullende Haas zo in de ogen te kunnen kijken.

De kruiskruiden bloeiden overal weer prachtig geel. En of een compleet Damhert zich daar nou achter wil verstoppen of de vlinders het als nectarkroeg waarderen: het geeft de sfeer van de heerlijke afgelopen zomer aan: het was echt een topper!

Veel leesplezier!

De Enquête

Door: Maud van der Veen

In juni hebben we alle leden en donateurs (154) van KNNV Bollenstreek een enquête gestuurd, omdat we benieuwd waren naar jullie waardering van onze activiteiten. 35 mensen (23%) hebben de enquête teruggestuurd, waarvoor dank.

We waren allereerst benieuwd naar uw beoordeling van de Duinrel. Nou, dat was een feestje. De overgrote meerderheid (91%) was er zeer tevreden over. Er kwamen ook suggesties binnen, zoals het verkorten van de vogelwaarnemingen, goed letten op de lengte van de artikelen (niet te lang) en wat meer aandacht voor wat meer persoonlijke natuurbelevingen. Gelukkig waren er ook mensen bereid af en toe de pen ter hand te nemen. We gaan ze benaderen.

Veel lezers willen toch graag de Duinrel op papier blijven ontvangen en zijn bereid daar wat extra voor te betalen. Een aantal geeft aan over te willen stappen op de digitale uitgave. Dat zullen we doorvoeren.

Het excursieprogramma voldoet ook aan de verwachtingen. Regelmatig meegaan is wegens de vele andere activiteiten voor een aantal mensen toch een belemmering. 25% van de respondenten gaat gemiddeld de helft van de keren mee. Er zijn een aantal leuke suggesties doorgegeven, die we in de komende tijd gaan proberen te realiseren.

De website wordt niet vaak bezocht. Voor zover men er wel komt is hij informatief genoeg.

En dan tenslotte het lustrum. Een aantal mensen wil meehelpen en er zijn leuke suggesties gedaan voor het programma. We gaan ermee aan de slag.

Avondexcursie in de Groene Jonker

Door: Hanneke Duivenvoorden

Het was een hele tijd geleden dat we aan een excursie hadden deelgenomen en daarom was het een extra motivatie om mee te gaan naar het mooie natuurgebied De Groene Jonker tussen Noorden en Zevenhoven op 26 mei. Deze excursie was juist in de avond omdat bij mooi weer de zonsondergang over het water en de biezen-rietvelden zo spectaculair kan zijn door de prachtige kleuren die het zachte licht van de ondergaande zon veroorzaakt. Dit wordt door fotografen "het blauwe uurtje" genoemd, ongeveer 20-30 minuten voor en na de zonsondergang.

Als we van huis gaan is het 15 graden en de zon schijnt. Om 20.00 uur toen iedereen aanwezig was gingen we met 16 enthousiaste mensen op pad. Het aantal deelnemers was niet te groot om met elkaar als groep te lopen. Wat ik mij van een aantal jaren geleden herinnerde was dat het waterrijke gebied met erg veel vogels erg vergrast is. We konden over gemaaide paden lopen tussen de mooie grassoorten met lange en bloeiende aren en hoorden gelijk al de Fitis luid zingen. Jan noemt de planten op zoals Waterzuring, Grote brandnetel, Speerdistel, Fluitenkruid, Zuring en de Vlier en alles staat mooi in bloei. De vogels zijn nog lekker wakker en laten zich zien en horen zoals de Boerenzwaluw. Adrie ziet een Fazant en zet hem op de foto; daarna door het hek heen nog een andere Fazant. Een zwerm Gierzwaluwen trekt over.

Steltkluut (Annelies Moolenaar archief)

Het is een prachtige avond in een bijzonder natuurgebied en dat gewoon in de Randstad. De wind is dun en het is koud, maar we hebben er allemaal rekening mee gehouden met onze kleding. Hans heeft een mooie foto van de Blauwborst gemaakt; deze zitten in het hoge riet. We komen er tijdens de wandeling meerde-

re tegen. Riek vindt een spinnetje in een huisje op een grasje. Dat huisje ziet eruit als een wollig holletje. Het spinnetje wordt zelfs wakker. We horen veel vogels. Ik hoorde heel duidelijk de Koekoek; alleen we zagen hem niet. We hebben allemaal de Snor heel goed kunnen horen. De Snor is een zomergast met een erg grappig prrrrrr – prrrrr ratelgeluid. Ik denk dat deze vogel het erg naar zijn zin had. Sjaak heeft een hele grote lens op zijn fotocamera en legt daarmee prachtige vogelbeelden vast. Ook de andere fotografen maken de mooiste opnamen. We zien 2 overvliegende Zwartkopmeeuwen in zomerkleed en wat Rietganzen. In het ruisende riet horen we de kikkers kwaken, een pad die niet kwaakt maar een brrrr geluid maakt en we zien verschillende Rietgorzen op een stengel zitten. Ze zijn heel goed te zien. De Rietgors ziet er heel mooi uit met zijn zwarte kopje en witte halsbandje; ze houden zich vast aan de rietstengel en ze wiegen rustig heen en weer. Ze hebben een heel gevarieerde zang; tjiep, tjiep, tjiep. Drie Stelkluten zitten in de meertjes met eilandjes. We horen de Grauwe Ganzen in het water; het zijn er drie samen met de Meerkoeten en Geoorde Futen. John ziet drie Zwarte Sterns. Ze vliegen rechts over de bomen in de verte. Riek zegt: “wat een vreugdespel”. We maken een ware vogelshow mee. Op deze plek waar we op het open water kunnen kijken zien we vliegende eenden, een echtpaar Knobbelzwaan met 4 jonge zen 3 Grutto’s. Sarah wijst ons nog op een Blauwe Reiger.

Het wordt kouder en we lopen met elkaar richting de plek aan de oostkant van het gebied waar je op hoger gelegen bankjes kunt gaan zitten om daar naar het fenomeen van de ondergaande zon en de prachtige vogel- en waterrituelen te kijken. We treffen het geweldig want dit bedoelt men met het blauwe uurtje. Sjaak was de gelukkige die de Rode Wouw heeft gezien; jammer dat hij geen foto kon maken. Het was een waardevolle excursie met veel gedeelde kennis en gezellige mensen. Er zijn 39 soorten vogels geteld met dank aan Sarah voor de genoteerde soorten. Deze zijn aan de webmaster voor de website doorgegeven. Tegen 22.00 uur reden voldaan wij weer naar huis.

De Noordpier bij Wijk aan Zee/Velsen Noord

Door: Sarah Humphrey

Op een frisse zaterdagochtend begin juni verzamelden in Lisse zeven deelnemers voor een excursie naar de andere kant van het Noordzeekanaal: de Noordpier van Wijk aan Zee/Velsen Noord. Liggend onder de rook van Tata Steel aan het einde van de Reyndersweg in Wijk aan Zee. Deze pier is voor de meeste minder bekend dan de Zuidpier van IJmuiden.

Met een lengte van 2.2 kilometer is de Noordpier een stukje korter dan de Zuidpier aan de overkant die 3 kilometer lang is. Deze asymmetrische opening tot de zee zorgt ervoor om verzanding van de haven van IJmuiden tegen te gaan en schepen te beschermen tegen zijstromingen tijdens het doorvaren naar het Noordzeekanaal.

Beide pieren zijn echte trekpleisters, niet alleen voor wandelaars, sportvissers en vogelaars maar ook voor het onderwaterleven zoals schelpdieren, kreeftachtigen en vissen. De betonblokken met hun gleuven en poeltjes zijn voor hen een ideale leefomgeving en deze voedselbronnen maken de pieren ook zeer aantrekkelijk voor vogels. De oorspronkelijke blokken liggen bedekt onder een dikke laag zeewier en bieden een lekker hapje voor vogels zoals Steenloper, Scholekster en Paarse Strandloper. De betonblokken die Rijkswaterstaat nu gebruikt zijn sterker maar ook gladder dan de oude blokken. Om ze toch aantrekkelijk te maken voor de onderwaterdieren zijn in een groot aantal blokken rond de waterlijn gleuven en holtes aangebracht en zijn de buitenkanten ook ruwer gemaakt. Dat de Noordpier korter dan de Zuidpier is maakt het niet minder interessant qua vogels. Integendeel! De totaal waargenomen soorten voor het gebied staat tot nu toe op 193.

Onder een strakblauwe lucht en met de wind in de rug begonnen wij met onze wandeling. Het strand lag er heerlijk bij, al was het best wel een surrealistisch tafereel: een gezellige strandtent met op de achtergrond de schoorstenen en fabrieksgebouwen van Tata Steel. Op het strand een paartje Meerkoet die heel lief voor elkaar waren, de ene knibbelde met zijn (of haar) snavel in de kopveren van de andere. Een grote groep surfers was druk bezig in de hoge golven hun sport te beoefenen. Het blijkt dat de zee vlak bij de Noordpier een van de beste surfplekken van Nederland is. De pier zorgt voor beschutting tegen de wind uit het zuiden en de ligging van de zandbanken zorgt voor de juiste golven.

Wij wandelden in een zeer rustig tempo verder, genietend van het uitzicht. Een van de cruiseschepen van DFDS Seaways voer de haven van IJmuiden binnen na de overtocht vanuit Engeland. Op het muurtje langs de pier hield een juveniele Zilvermeeuw ons goed in de gaten en was totaal niet bang toen de fotografen in de groep dichterbij wilde staan om een foto te maken. Visdieven en Grote Sterns vlogen luid krijsend over onze hoofden. Eenmaal het eindpunt van de Noordpier te hebben bereikt, namen wij een korte pauze om wat te eten en te drinken. Wij keken in het water dat tegen de betonblokken klotste, onderaan de pier krioelde het op die blokken van allerlei beestjes en vliegjes. Na een minuut of tien keerden wij om, om terug naar de parkeerplaats te gaan. Het weer was heerlijk met weinig wind en volop zon, totaal anders dan in de winter toen wij op de Zuidpier liepen!

Onderweg zagen wij een groep van vier Steenlopers die druk aan het foerageren waren boven op een met mossen en wieren bedekt rotsblok. Ik zocht naar een Paarse Strandloper alhoewel het niet de juiste tijd van het jaar voor deze soort is op de pier. De laatste waarneming was van 18 mei en dat is al heel laat!

Zilvermeeuw (Jos den Boer)

Zeer interessant was de geringde Zilvermeeuw die ik op een rotsblok vlak bij het strand zag, de vogel had een aluminium ring op de rechterpoot en een groene ring met de letters Y DBV op de linker. Van de foto's die ik maakte was de ring makkelijk af te lezen. Na enige speurwerk op internet kwam ik erachter dat deze vogel deel uitmaakt van een kleurringproject van meeuwen van Kees Camphuysen, die werkzaam is bij het Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ) op Texel en **de** meeuwenexpert van Nederland is. Ik stuurde de ringgegevens met foto's op naar Kees en kreeg een uitgebreid Excelbestand terug met alle waarnemingen van deze meeuw, door wie, wanneer en waar. Deze vogel werd op 29 mei 2020 als adult op haar nest met twee eieren in de Forteiland kolonie te IJmuiden geringd, in de oost duintjes om precies te zijn. In de afgelopen drie jaar is zij plaats getrouw geweest en bleef altijd in de buurt van IJmuiden. Zij heeft wel af en toe een uitstapje gemaakt: op 2 mei 2021 werd ze in de Cornelis van Eesterenlaan in Amsterdam gesignaleerd en in november en december 2021 is zij bij strandpalen 9-10 en 4-5 op Ameland gezien. Behalve een bezoek aan Schoorl aan Zee in juli 2022 is ze de afgelopen jaar blijven rondhangen op de Forteiland kolonie.

Fietsen door de Bollenstreek

Door: Maud van der Veen

Zaterdag 24 juni troffen we elkaar op de markt in Sassenheim, lekker in de schaduw onder de oude bomen. Het was prachtig zonnig weer en het zou knap warm worden. Met z'n vijftien stonden we klaar om enkele gebiedjes uit het Lustrumboek "Gebied en der Wijs" uit 2014 te verkennen. John van Velzen had het allemaal piekfijn uitgezocht en vol verwachting stapten we op de fiets.

Eerst maar even kijken bij de Slechtvalk op de toren van de Pancratiuskerk. En zo waar er zat een Slechtvalk boven op het kruis. Moeilijk om te zien of het vader, moeder of een kind was. Het Slechtvalk koppel bestaat uit twee vogels, die beide zijn geboren en geringd op de toren van Leeuwenhorst NH Hotels te Noordwijkerhout. Leuk dat ze een kerktoeren in een dorp verderop hebben uitgezocht.

Vervolgens fietsten we naar de Oude Vuilnisbelt in Warmond. De vuilnisbelt is in 1976 gesloten vanwege de slechte invloed op de waterkwaliteit. In 2013 is het gebied als recreatiegebied ingericht en nu sta je op een prachtig uitkijkpunt van waar je een groot gedeelte van de Kaag kunt overzien. Sarah Humphrey vertelde wat ze er de afgelopen tijd zoal was tegengekomen: Velduil, Bruine Kiekendief, Roerdomp, Paapje, Kneu, Kleine Karekiet en Rietzanger. Het is echt een mooie uitwaai- en uitrustplek om af en toe te bezoeken. Ondertussen begon de zon al aardig te schijnen en viel de wind weg. Tijd dus om weer op de fiets te stappen om een beetje wind te vangen.

We zetten de tocht voort naar Huys te Warmont. Een bosachtige omgeving met wat welkome schaduw. Het is geen groot bos, maar wel heel divers. De fundamenten van Huys te Warmont dateren uit de 12/13^e eeuw. Het is diverse malen herbouwd en in de 17^e eeuw werd het kasteel omgeven door moestuinen, boomgaarden en allerlei verschillende soorten tuinen. Daarom is het nu een aantrekkelijk wandelgebied met veel oude Eiken, Beuken, Taxusbomen en Moerascypresen. We liepen een klein rondje om een goede indruk te krijgen. Omdat er de laatste tijd in de vegetatie wat meer ruimte is gemaakt, kom je prachtige doorkijkjes tegen en schilderachtige watertjes. En in al die oude bomen huizen heel veel Rosse Vleermuizen. Het is de grootste kolonie van Nederland.

Ons derde gebiedje was het eiland Koudenhoorn in Warmond. Het is een onderdeel van de Zwanburgerpolder die in 1972 ontgrond is. En opeens loop je dan tussen het riet en langs het water, zingen de Karekieten en Rietzangers volop en

vang je een glimp op van een IJsvogel. De Koekoek roept je vanuit de bomen hartelijk toe. Libellen en Waterjuffers scheren over het water en verder is het er stil! Heerlijk.

Als laatste gebied reden we naar de Klaas Hennepoelpolder. Via een klein weggetje onder het spoor pakten we de noordelijke ingang. Dit gebiedje is in 2007 ontstaan als compensatie voor de nieuwe woonwijk Poelgeest. Het is een plas-dras gebiedje, waar veel vogels foerageren en leven. Het gebied is bekend door Molen 't Poeltje, een molen uit 1789, die tot 1925 in functie was. Ook hier liepen we een klein rondje. De temperatuur was inmiddels nog meer gestegen, dus was het even puffen. Maar dat was de moeite waard, want midden in een poel liepen vijf Lepe-laars. Ouders met kinderen, die les kregen in het oplepelen van voedsel uit het water.

Lepelaars (Sarah Humphrey)

Grutto's keken verveeld toe, Bergeenden gaven hun jongen zwemles en Kluten liepen elegant te paraderen door het water. Wat een heerlijke afsluiting van onze tocht. Voldaan fietsten we weer huiswaarts.

De Eendenkooi in Warmond

Door: Marjo 't Jong-Montijn

De Eendenkooi in Warmond viert dit jaar haar 400-jarig bestaan. Op zaterdag 8 juli kregen we met 8 deelnemers een twee uur durende rondleiding door Jeroen, een vrijwilliger van Stichting Eendenkooi Warmond. De kanten van de eendenkooi werden op dat moment gemaaid, omdat er dode vogels gevonden waren en waarvan de oorzaak nog niet duidelijk was. Het kon botulisme of vogelgriep zijn. De Eendenkooi van Warmond is gebouwd in de 17e eeuw. Zichzelf respecterende landeigenaren hadden in die tijd meestal een eendenkooi. Een eendenkooi werd in het verleden maar om één reden gebruikt, namelijk het vangen van eenden voor consumptie. Ze wilden de eenden liever niet neerschieten omdat er dan loodkogeltjes in het vlees kwamen en dat was natuurlijk niet smakelijk en gezond.

De eendenkooi is een rustgebied in de Kooipolder, die tussen Sassenheim en de Kagerplassen ligt. Vanaf 1934 is de kooi in particulier bezit geweest. De laatste kooiker is in 2003 gestopt. Nu is het in beheer van Stichting Eendenkooi Warmond en wordt het gerund door vrijwilligers. De kooi wordt gebruikt om vogels te ringen en te onderzoeken of te laten herstellen van ziektes en voor educatie aan volwassenen en kinderen.

Om stroming door de kooi te krijgen maakten ze gebruik van het hoogteverschil tussen de Kagerplassen en de eendenkooi richting Sassenheim. In het midden is een grote kooiplas, waar de eenden kunnen landen. De eendenkooi in Warmond heeft zes zogenaamde vangpijpen en dit is vrij uitzonderlijk. Die vangpijpen zijn in feite gekromde slurven in het water, die van boven door netten zijn afgeschermd. De eenden werden de vangpijpen in gelokt door makke eenden (de stal-eenden). Daarna werden de eenden door de kooiker gelokt met het speciale kooikerhondje, die ze steeds verder de vangarm in joeg. Bij het uiteinde was de vangarm afgesloten door een soort klep, waardoor ze ook niet meer terug konden. Via luikjes in het net werden de eenden er vervolgens uit gehaald. Dan werden ze de nek omgedraaid, de snelste manier om ze te doden. Er werden op goede dagen wel meer dan honderd eenden per dag gevangen, totaal 5000 tot 8000 per jaar.

In juli vind je er vooral Wilde Eend, Slobeend, Pijlstaart, Krakeend, Bergeend (nu ook jongen), Kuifeend, Smient (die in Nederland in de winter trouwens talrijker zijn dan de Wilde Eend), Meerkoet, Aalscholver en soms de Wintertaling. Er zijn ook Blauwe Reigers, die hier 's winters in de bomen slapen. In deze tijd van het jaar zijn de verschillende eenden soorten moeilijker te onderscheiden, omdat ze

allemaal in eclipskleed zijn. Dan lijken de mannetjes qua uiterlijk op de vrouwtjes, ze lijken dan allemaal bruin, alleen de snavels zijn nog anders van kleur.

Door de spleten in het kooihuisje kun je de vogels in de plas goed zien en worden ze geobserveerd voor onderzoeksdoeleinden. In de kooikerplas staan ook palen met daaraan broedkorven. De vorm van de broedkorven en hoe deze geplaatst zijn zorgt ervoor dat de jonkies veilig beneden zitten en er niet uit kunnen vallen. Ook zijn ze mooi aan het oog onttrokken voor Zwarte Kraaien en Eksters.

Eendenkooi Warmond (Marjo 't Jong-Montijn)

De Wilde Eend is tegenwoordig steeds minder talrijk, dit komt omdat jonge eendjes vooral insecten eten en die zijn er de laatste tijd steeds minder. Pas later eten de jonkies kroos. De kooikers waren vroeger vooral geïnteresseerd in Wilde Eenden, die waren het zwaarst en werden “helen” genoemd. De andere minder zware soorten werden de “halven” genoemd.

Er is nu ook een ijsvogelwand gemaakt. Nu waren er geen Ijsvogels aanwezig of zichtbaar vanwege de maaiwerkzaamheden. Dit jaar was er voor het eerst een broedende Ijsvogel. Jonge Ijsvogels blijven maar heel kort in het nest en worden al snel het nest uitgezet door de ouders. Ijsvogels krijgen veel jongen omdat er niet zoveel overleven. Ijsvogels kunnen, in tegenstelling tot wat de naam doet vermoeden, niet goed tegen strenge kou en hebben het 's winters vaak moeilijk.

Iemand vertelde dat de naam Ijsvogel eigenlijk komt van hun kleur. In het Duits eisblau (ijsblauw).

Helemaal aan het einde van de wandeling hing in de bomen nog een torenvalk-kast. De gids vertelde dat de jonge Torenvalken helaas al waren uitgelogen en dat de kast leeg was. We hadden het geluk dat ze nog in de bomen zaten en af en toe omhoog vlogen. Ik heb toch een aardige foto van een jonge Torenvalk kunnen maken met het licht prachtig door de veren. Dit was een onverwacht mooi toetje van de rondleiding.

Het Noordhollands Duinreservaat

Door: Sarah Humphrey

Op zaterdagochtend 10 juni onder een strak blauwe lucht verzamelde een klein clubje mensen in Lisse om op excursie naar het Noordhollands Duinreservaat te gaan. We bezochten het natuurgebied 'de Vlotter' in Heemskerk, onder leiding van onze gids Petra Kuyper. Het Noordhollands Duinreservaat is een van de grootste natuurgebieden in Nederland. Het gebied strekt zich uit van de terreinen van Tata Steel bij Wijk aan Zee tot de Schoorlse Duinen. Het is zo'n 20 kilometer lang en gemiddeld 2,5 km breed, met een oppervlakte van 5.300 hectare. Het omvat duinen, strand, binnenduinrandbossen en enkele kleinere natuurgebieden. Waterbedrijf PWN beheert het Noordhollands Duinreservaat in opdracht van de Provincie Noord-Holland.

Sinds jaar en dag wordt het gebied de Vlotter bewerkt, bewoond en bewandeld. Zo stond hier in vroegere jaren een landhuis met verschillende bijgebouwen. Het gebied was ook lang als tuinbouwgrond in gebruik. Tot ongeveer 1960 bestond de Vlotter uit kleinschalige tuintjes omringd met elzenhagen. Daarna is het grondgebruik intensiever geworden en zijn vele plant- en diersoorten uit het gebied verdwenen. De naam 'Vlotter' dateert uit de tijd dat er hout 'gevlot' werd via duinwater: in het duin werd hout verzameld en getransporteerd.

In november 2021 is PWN begonnen met de werkzaamheden om de Vlotter opnieuw in te richten en daardoor is er ruimte ontstaan voor recreatie, een gezonde waterhuishouding en bijzondere natuur. In april 2022 werd het gebied officieel geopend. Op de voormalige agrarische gronden is de grondwaterstand verhoogd. Ook is ruimte gegeven aan de natuurlijke waterlopen omgeven door vochtige duinvalleien. Het agrarische gebruik heeft plaatsgemaakt voor natuur en wandel-

mogelijkheden langs bloemrijke vochtige graslanden met veel variatie en elzenhagen. De schapen zijn gebleven en maken daarmee onderdeel uit van de cultuurhistorie van de Vlotter. De nieuwe inrichting is goed voor bloeiende kruiden en de insecten en vogels die daar direct van profiteren. Zo heeft de geschiedenis van het gebied een belangrijke rol in de nieuwe inrichting gespeeld.

Noordhollands Duinreservaat (Sarah Humphrey)

Petra nam ons mee op een 'rondje Vlotter' waardoor wij veel verschillende plantensoorten zagen met als afsluiter een heel bijzonder tafereel. Zo konden wij goed zien hoe dit vrij nieuwe gebied in ontwikkeling is. Van de planten die in het gebied te zien zijn wist Petra leuke weetjes te vertellen. De lijst hieronder bevat een klein deel van onze waarnemingen.

- **Kleefkruid** is een plant uit de sterbladigenfamilie (*Rubiaceae*). De plant dankt haar naam aan het feit dat ze vast blijft zitten aan alles wat erlangs strijkt. Planten en vruchtjes blijven hangen in de vacht van dieren en zo doende worden de vruchten over grote afstanden verspreid.
- De naam **Dagkoekoeksbloem** verwijst naar het overdag openstaan van de bloemen. Interessant om te weten is dat hoewel de bloemen overdag open zijn, de plant voor bestuiving grotendeels afhankelijk is van nachtvlinders. Oorwormen gebruiken de lege zaaddozen van de Dagkoekoeksbloem graag als schuilplaats.

- Sommige **Helmkruid** soorten bevatten nuttige stoffen zoals iridoïden, en overall ter wereld zijn verscheidene soorten in traditionele medicijnen gebruikt. De botanische naam *Scrophularia* komt van 'scrofula', een vorm van tuberculose, omdat verschillende soorten planten in dit geslacht gebruikt werden bij de bestrijding van deze ziekte.
- **Grote klit** is een plant die voorkomt in bermen, ruigten en op open plekken in bossen. De vruchten worden verspreid doordat ze aan de vacht van dieren blijven hangen. Wie ook een wandeling langs Grote klit maakt weet hoe de vruchtjes ook snel aan kleding en schoenveters kunnen vasthouden! Wist je trouwens dat Klittenband een uitvinding van de Zwitser Georges de Mestral is? Hij kwam in 1941 op het idee, nadat hij zich verbaasde over hoe moeilijk hij klitten uit zijn kleding en uit de vacht van zijn hond kreeg, die zich daar hadden verzameld tijdens hun gezamenlijke dagelijkse wandeling. Hij merkte op dat klitten zijn overdekt met kleine haakjes, waarmee ze zich in de kleding en de vacht vastgrepen. Mestral zag mogelijkheden en ontwikkelde – met veel tijd en moeite – een sluitingssysteem dat hij in 1951 in Zwitserland patenteerde.
- **Rode klaver** werd vroeger veel gebruikt als voedergras en komt weer meer in de belangstelling voor de ecologische landbouw. Hij wordt wel geteeld als stoppelgras, dat wil zeggen dat de Rode klaver in maart en april onder graan gezaaid wordt en na de oogst van het graan verder groeit.
- **Geel nagelkruid** of Gewoon nagelkruid is een in de Benelux vrij algemeen voorkomende kruidachtige plant uit de rozenfamilie (*Rosaceae*). De Nederlandse naam van deze plant heeft geen betrekking op de op nagels lijkende weerhaakjes van de vruchtjes, maar op het feit dat de wortel naar kruidnagel ruikt.
- **Duizendblad** is een plant uit de composietenfamilie. De geslachtsnaam is afgeleid van Achilles, die Duizendblad met zijn legers meenam voor de behandeling van krijgswonden. Duizendblad werd vroeger, voordat de werking van Hop ontdekt werd, gebruikt bij het brouwen van bier. In de zeventiende eeuw was deze plant een populaire groente. De jonge bladeren werden als spinazie klaargemaakt of in soep gedaan.
- **Stinkende gouwe** groeit vooral langs heggen en op ruige plaatsen. De plant wordt ook wel Wrattenkruid genoemd. Volgens de middeleeuwse signatuurleer kon deze plant bij galklachten toegepast worden, vanwege de gele kleur van het melksap en de vorm van de bladeren. Stinkende gouwe werd als geneeskruid ook gebruikt bij onder meer oogziekten. Het gele sap werd ook tegen wratten ingezet.

- **Slangenkruid** komt vooral voor in kalkrijke duinen, op warme, iets bemeste zandgrond. Hierbuiten is het een zeldzame plant, vooral in noordoostelijk Nederland. Volgens de lijfarts van de Romeinse keizer Nero, helpt de wortel, als met wijn gedronken, tegen slangenbeten.
- De **Teunisbloem** heeft gele bloemen met vier kroonbladen. Het is een nachtbloeier en opent de bloemen 's avonds in de schemering te openen. De volgende dag verwelken ze, maar 's avonds gaan weer nieuwe bloemen open, zo wekenlang. Ze worden door nacht-actieve insecten bestoven.
- De **Blaartrekkende boterbloem** is een eenjarige plant uit de ranonkelfamilie (*Ranunculaceae*) en heeft verschillende regionale namen, zoals op Walcheren 'Kikkerbloempje'. Andere namen zijn 'Jeukbloem' of 'Kankerbloem'. Terwijl alle boterbloemen giftig zijn door de aanwezigheid van de stof protoanemonine, geldt dit in het bijzonder voor de Blaartrekkende boterbloem: deze staat bekend als de giftigste boterbloem en heeft een gehalte van 2,5% aan protoanemonine. Wanneer de bladeren gekreukt, beschadigd of vernalen worden, kunnen ze lelijke zweren en blaren op de huid veroorzaken.
- **Smeewortel** is een algemeen voorkomende plant in ruigtes, bermen, op dijken en bij slootkanten. Traditioneel worden zalven en omslagen of kompressen op basis van Smeewortel ingezet bij botbreuken, verstuikingen en kneuzingen. De plant heeft dan een pijnstillende, ontstekingsremmende werking. Vroeger werd de plant ook inwendig gebruikt, maar dit is afgeraden in verband met de hoge dosering pyrrolizidine-alkaloïden, dat de lever aantast.
- De **Ratelaar** heeft vierkanti-ge stengels waaraan de bladeren steeds twee aan twee (tegenoverstaand) staan, de bloemen zijn plat en geel. Het is eenjarige en de zaden zijn maar kiemkrachtig tot het volgend voorjaar. Dat heeft als gevolg dat wanneer de planten, door bijvoorbeeld een verkeerd maaibeheer niet tot zaad zetten komen, de planten in één jaar uit een terrein verdwenen kunnen zijn.

Ratelaar en Rietorchis (Sarah Humphrey)

Bijzonder van de Ratelaar is dat het een half-parasiet is. In de winter groeit de wortel al uit en gaat op zoek naar de wortels van andere planten zoals gras of klaver. De plant boort deze aan en haalt hier een gedeelte van zijn nutriënten. Dat de plant gras parasiteert, heeft hem populair gemaakt bij natuur- en heemtuinbeheerders want het dringt het gras nog wat verder terug. Zo worden bepaalde orchideeënsoorten opvallend vaak vergezeld door deze plant. Dit was duidelijk te zien op de laatste plek waar Petra ons toebracht, een poeltje met rondom een prachtige geel-roze bloemenzee van Ratelaars en tientallen Rietorchissen! Een ontzettend mooie afsluiting van een zeer interessant en leerzame wandeling

Hopelijk zien we een volgende keer de **Parnassia**, die is nog niet aanwezig in het gebied maar is een wenssoort van PWN. Parnassia is een zogenoemde 'prestatie indicator', dat wil zeggen dat als deze soort terugkomt de natuur in goede staat verkeert.

Met dank aan Jos van Schie voor het organiseren van deze excursie en een bijzondere dank aan Petra Kuyper voor de soortenbeschrijvingen.

Bron: <https://www.pwn.nl/vlotter#pane-link-15517>

Vlinders en libellen in de AWD

Door: Sjef Leermakers

En zo kwamen we te weten wat het verschil is tussen een Steenrode heidelibel en een Roodbruine heidelibel. Ongelooflijk wat Marja, onze gids, ons in korte tijd allemaal wist te vertellen over vooral libellen en plantjes. Om over dat laatste meteen maar een pakkend voorbeeld te geven: we vonden een klein bloemetje met de welluidende naam 'Stijve ogentroost', natuur is soms poëzie.

We waren met 20 deelnemers gestart bij ingang Panneland, waar we kennis maakten met onze twee gidsen Marja en Frans, afkomstig van KNNV Haarlem en omstreken. Na een wandelingetje van een minuut of 10 werd de groep gesplitst en zo kwam ik terecht in de groep van Marja. Over de andere groep van Frans kan ik dus niet zoveel melden.

Omdat het weer vrij nat en koel was, waren er niet zoveel vlinders te zien. Libellen daarentegen volop en ook vanwege het weer vlogen ze bijna niet en zaten ze stil op een blad of stengel, waardoor we ze op ons gemak konden bekijken en fotograferen. Dus ook hier gold de gouden regel '*alle nadeel hep se foordeel*'.

Marja wist ons o.a. mee te nemen in het boeiende verhaal van de voortplanting van de Heidelibellen (Steenrode-, Roodbruine-, of Bloedrode-). De man draagt zijn sperma in een zakje vlak onder zijn kop. Voorafgaand aan de paring grijpt het

mannetje een vrouwtje direct achter haar kop met zijn achterlijfspunt. Vervolgens brengt het vrouwtje haar achterlijfspunt naar een geslachtsorgaan aan het borststuk van het mannetje. Dit heet de tandempositie. Als de geslachtsopeningen met elkaar in contact komen, probeert het mannetje eerst het sperma van eventuele voorgangers te verwijderen met een soort borsteltje dat aan zijn penis hangt. Daarna brengt het mannetje zijn sperma uit het zakje in de geslachtsopening van het vrouwtje. Die bewaart het sperma totdat haar eitjes rijp zijn. Pas als de eitjes gelegd worden, wordt het sperma toegevoegd en zo vindt de bevruchting plaats. Wonderlijk!! De bevruchte eitjes worden in het water gedropt, waar ze zich ontwikkelen tot een larve die zich na elke groeifase gaat vervellen (14 keer), tot er uiteindelijk een volwaardige libel is ontstaan, die –de larve is inmiddels langs een stengel omhoog gekropen- na een paar uur drogen zijn eerste vlucht kan maken. Marja wist nog te vertellen dat er in Nederland 50 soorten dagvlinders zijn; 72 soorten libellen en 2300 soorten nachtvinders. Ook zagen we nog even een Zandhagedis wegschieten. Marja liet ook nog een dode Julikever zijn, die ze in een doosje bewaard had.

Een korte samenvatting van wat we allemaal (althans ik) gezien hebben:

Sprinkhanen: Grote groene sabelsprinkhaan, Blauwvleugelsprinkhaan,
Libellen: Bruinrode heidelibel, Steenrode heidelibel, Bloedrode heidelibel, Gewone oeverlibel en Vuurlibel

Juffers: Watersnuffel en Houtpantserjuffer

Vlinders: Icarusblauwtje, Bruin zandogje en Atalanta

Nachtvinders: Kroosvlindertje

En tot slot nog een aantal Aardhommels.

Plantjes: Kleine watereppe, Echt duizendguldenkruid, Watermunt, Zomprus, Stijve oegentroost en Reigersbekje (is de waardplant van Bruin blauwtje).

Tot slot: een Grote groene sabelsprinkhaan vond mijn haardos zo aantrekkelijk dat hij daar minutenlang op bleef rondscharrelen om uiteindelijk mijn kruin te bereiken. Een persoonlijk hoogtepunt. Ook vond ik nog een gal van een Aardappelgalwesp.

Jan, zeer bedankt voor de organisatie van deze bijzondere excursie en ook Marja en Frans bedankt voor de deskundige inbreng.

Zomerwandeling Tespelduyn

Door: Maud van der Veen Foto's: Sarah Humphrey

Op 8 juli was het zo'n prachtige zomerse dag, volop zon en goed warm. De KNNV organiseert elk kwartaal een wandeling op Tespelduyn. Een mooie gelegenheid om mensen rond te leiden op een plek, waar ze zelf niet zo makkelijk kunnen komen en waar veel natuur te zien is.

In de zomer kijken we voornamelijk naar de planten. De diversiteit op Tespelduyn is groot, omdat de vele waterpartijen zorgen voor het nodige vocht en er anderszijds ook veel drogere stukken zijn, waar slechts eenmaal per jaar gemaaid wordt en verder de natuur zijn gang mag gaan. En als je naar planten kijkt kom je altijd ook allerlei andere beestjes tegen.

Waterlelie

Gewone Oeverlibel

Langs de vijverranden vonden we bijvoorbeeld veel insecten en libellen, die zich vanwege de lekkere warme zon goed lieten zien. Op de bladeren van de Waterlelie vinden Oevervliegen altijd wel wat te eten. Op de stengels van de Gele plomp kruipen de waterjuffers voorzichtig uit het water om in de zon hun laatste huidje af te gooien en op te drogen, zodat ze kunnen vliegen. En de Gewone oeverlibel gebruikt elke uitstekende stengel als uitvalbasis voor zijn vluchten.

Langs de sloten kom je weer andere planten tegen. De Moerasandoorn met zijn licht roze bloemen staat graag aan de slootkant. De Watersnuffel maakt graag gebruik van het Riet. En de Zwanenbloem zoekt graag een plaatsje in het water.

Watersnuffel

Zwanenbloem

Op de schuine hellingen van de terp was het een ander beeld. Daar was de grond veel droger. Het Zeepkruid hield dapper stand, Groot Kaasjeskruid kan iets beter tegen de droogte en bloeide volop. En de gele Akkerdistel maakte het kleurenpalet compleet.

Scholeksters vlogen luid roepend over ons heen om een eindje verderop in het gras op zoek te gaan naar voedsel. Terwijl de Blauwe reiger even verderop stilletjes door de sloot sloop, ook op zoek naar voedsel. En vlinders, zoals de Daggauw-oog, fladderden daartussen door vrolijk van knop naar knop.

Scholekster

Blauwe Reiger

🦋 In de spotlight - “Kalender-kevers”

Door: *Adrie van Dam*

De Meikever vliegt in mei, de Junikever in juni en de Julikever in juli. Deze kevers hebben een eigen kalendermaand om ‘hun ding’ te doen en de afgelopen maanden heb je ze misschien wel gezien. Een goed moment om eens iets meer over deze kevers te weten te komen.

Eerst maar iets meer over dit drietal. Deze kevers behoren tot de Bladsprietkevers (*Scarabaeidae*) en deze naam verwijst naar de bladsprieten, de antennes die ook wel tasters of voelsprieten genoemd worden. De verdikking aan het uiteinde van de antennes eindigt in een aantal lamellen die reuksensoren bevatten en waarmee de mannetjes de vrouwtjes op de geur kunnen vinden. Het belangrijkste in een keverleven is tenslotte de voortplanting.

*Meikever – antennes met lamellen
(Adrie van Dam)*

De kevers zijn geliefd en gehaat. In sprookjes en vertellingen spreken ze tot de verbeelding, voor zangers en dichters zijn ze een inspiratiebron, fotografen zien ze graag voor de lens, maar tuinders en kwekers zijn er niet blij mee.

De larven van bladsprietkevers, engerlingen, zijn hongerig en beknabbelen de wortels van planten en brengen zo schade aan bomen en gewassen. Zo werd er in de 70er jaren volop de insecticide DDT gebruikt met als gevolg dat het insect bijna was verdwenen. In 1974 schreef Reinhard Mey zelfs een protestlied “Er zijn geen meikevers meer” en dat door Martine Bijl vertolkt werd. De Meikevers zijn jarenlang zeldzaam geweest en ze zijn nu weer terug.

Het leven van de meeste kevers duurt als larve veel langer dan het leven als volwassen insect. Het grootste deel van het keverleven speelt zich ondergronds af. Drie tot vier jaar leven ze in een larvenstadium. De volwassen kever komt voor de winter al uit de larve, maar verblijft tot het voorjaar in een ‘poppenwieg’ onder de grond. In mei, juni of juli komen ze massaal uit de grond gekropen en ze leven maar vier tot zes weken, ongeveer een kalendermaand lang. Buiten de ‘keverkalendermaand’ om wordt dit drietal nauwelijks waargenomen. Vogels, reptielen, amfibieën en vleermuizen hebben deze kevers op het menu staan. Als de kever

niet ten prooi valt door de eetlust van insecteneters, is het leven alsnog niet lang bestemd. Nadat de kevers eitjes in de grond hebben gelegd zijn ze gedoemd te sterven.

De Meikever (*Melolontha melolontha*) kan 3 cm groot worden leeft van de bladeren van eik, beuk en esdoorn die voornamelijk op zandgronden staan. De Meikever is een lompe vlieger die als een oude brommer door de lucht vliegt op zoek naar een vrouwtje en die je vooral in de avond kan horen. Het zijn schemeringsdieren en ze zijn vooral in de avond actief. Ze oriënteren zich bij het vliegen op de maan. Bij kunstlicht raakt de kever in de war en blijft hij rondjes cirkelen rond die lamp en mist daardoor een belangrijke afspraak met een potentieel vrouwtje.

De Junikever (*Amphimallon solstitiale*) is bijna 2 cm en lijkt veel op de Meikever en wordt vaak gezien als een 'jonge meikever'. Het verschil zit 'm in de ruige beharing van de Junikever. Junikevers eten bladeren van loofbomen en 's avonds vliegen ze rond de boomkruinen. Biologen noemen dit 'hilltopping'. Op zwoele avonden worden ze actief. In de lucht ontmoeten het mannetje en het vrouwtje elkaar. Vervolgens laten ze zich samen uit de lucht vallen en na de landing gaat hun avontuur verder. En mocht je zelf een romantische wandeling maken bij maanlicht dan zou zo'n stelletje zomaar een tussenlanding op je hoofd kunnen maken.

De Julikever (*Polyphylla fullo*) is de grootste van de drie en kan 4 cm worden. Het heeft een ander uiterlijk en opmerkelijke rugschilden met een gemarmerde tekening. In tegenstelling tot de andere twee soorten opent de Julikever zijn lamellen aan de voelsprietten niet.

De Julikever opent zijn lamellen aan de voelsprietten niet (Foto: JBT – rechts 7x vergroot)

Bij dreigend gevaar maakt de Julikever een vrij hard, knarsend geluid met het achterlijf om zijn belagers af te leiden. Ze striduleren dan net als krekels en sprinkhanen. De Julikever is in Nederland streekgebonden. Het leefgebied is naaldbos op zandgrond en het knaagt aan dennennaalden. Het duingebied is de plek waar je deze kever kan vinden van zonsondergang tot middernacht, want overdag zit de kever stil.

Eind 19^e eeuw stond de Meikever ook bij de mens op het menu en was in trek als Meikeversoep. Voor de creatieve kok die iets nieuws wil proberen is hier het recept voor een proteïnerijke soep beschikbaar.

Recept – Meikeversoep

Recept is afkomstig van Dr. Schneider te Fulda en gepubliceerd in 1867 in het “Magazine für Staatsarzneikunde”. In Nederland werd het recept in 1916 gepubliceerd in een gerenommeerd tijdschrift “Buiten”.

Meikeversoep

De meikevers, waarvan men er dertig stuks op eene portie rekent, worden zodra ze gevangen zijn afgewasschen, daarna in een vijzel fijngestampt, in boter gebraden, en met bouillon gekookt, vervolgens doorgezeefd en met geroosterd brood op tafel gebracht. Slechte bouillon wordt door de meikevers zeer goed, en een goed klaargemaakte meikeversoep is smakelijker, lekkerder en krachtiger als kreeftensoep. Zij is aangenaam van geur, en bruinachtig van kleur zoals de dekschilden van de meikevers. Ook zonder bouillon en slechts in water gekookt geven de meikevers, zoo bereid als boven gezegd is, een goede krachtige soep. Men neme echter geen meikevers die eikenbladeren gegeten hebben, daar dezen een samentrekkende bijmaak hebben. Het is niet waar dat de meikevers prikkelende eigenschappen bezitten: zij zijn slechts voedzaam, meer niet. De confituriers leveren tegenwoordig gesuikerde meikevers en men eet thans geconfijte meikevers bij het dessert.

In de kijker – de Zomertortel

Door: Annelies Moolenaar

De zomertortel, *Streptopelia turtur* is een onopvallende duif, die helaas maar veel te weinig gezien wordt in onze streek. De soort is schrikbarend in aantal afgenomen en staat daarom op de Rode lijst. Houtduiven en Turkse Tortels, en allerlei

variaties Stadsduif/Rotsduif die rondstruinen in winkelcentra... daar gaan harten niet harder voor kloppen. Maar de Zomertortel.... wie kent 'm nog?

De zacht snorrende roep (*turturtur...* zoals in de wetenschappelijke naam ook meegegeven is) die uit alle windrichtingen lijkt te komen, geeft een ultiem vredig zomers gevoel. En dan wil je hem ook graag zien, maar is het soms net alleen de glimp van de mooie witte staartrand als het duifje wegvliegt. Met enig geluk kan je hem op een uitstekend punt bovenop een dichte struik zien zitten, met de bijzonder roestbruine kleur op de rug en het 'ventilatie-rooster' in de nek. Bijzonder hoe die verentekening daar is, zo hebben andere duivensoorten dat niet!

Ze missen ruigtes, hagen en onkruidranden rond het strakke akkerland, en ze worden nog altijd bejaagd tijdens hun trek. Bleven ze maar lekker in de winter hier, dan hoefden ze niet langs al die lekkerbekkende loopgraven. Maar in de winter is er te weinig voedsel dus ze moeten wel.

Deze lente maakte ik een wandeling bij Kwade Hoek, Goedereede. Bij de parkeerplaats al hoorde ik het weldadig zacht koerende geluid. Heerlijk! Meerdere Zomertortels hadden er hun territorium, dus een wandeling daar is bijna nostalgie. Zo fijn dit prachtige duifje weer eens te zien! Hopelijk komen er nog weer eens betere tijden voor deze prachtige zomervogel!

Zomertortel (Annelies Moolenaar)

🔍 Onder de loep - Opvallende nieuwkomer: de Ramshoorngal

Door: Joop Kortselius

Tijdens een wandeling aan de Klinkenbergerplas op 18-02-2023 zag ik de Ramshoorngal voor het eerst. Het is een bruine harde houtige gal op een Zomereik (*Quercus robur*).

Ramshoorngal: vers exemplaar en een verhout exemplaar (Joop Kortselius)

De gal bestaat uit een bol deel waarin de larve leeft en een opvallend uitgroeisels waaraan de gal haar naam ontleent. Ook de deftige naam *Andricus aries* verwijst hiernaar: het sterrenbeeld Ram wordt *Aries* genoemd. Later in juli en augustus zie ik tientallen Ramshoorngallen, nu nog fris groen van kleur en nog niet verhout. Hoe leven ze? En waar komen ze vandaan?

Net als andere *Andricus*-soorten doet *Aries* aan gastheerwisseling. De kleine zwarte galwespjes, die uit de Ramshoorngallen sluipen, zoeken een Moseik (*Quercus cerris*) en leggen daar eitjes in de okselknoppen. De daar geboren galwespjes keren terug naar een Zomereik en hun nakomelingen vormen daar de Ramshoorngallen. Pas van 2003 dateert de eerste waarneming in Nederland. In Oost- en Zuid-Europa komt de soort al langer voor. Bij de Klink groeien de beide gastheer-eiken (waardbomen) niet ver van elkaar. Bij de herinrichting van het recreatiegebied is langs het parkeerterrein een hele rij Moseiken aangeplant. De Zomereiken staan er al veel langer.

ZOEKTIP. Verplaats je van het parkeerterrein met Moseiken richting de fietsbrug en kijk uit naar een geschikt plekje op een Zomereik. Zo doen de galwespjes het ook.

🪲 Bijpraten inventarisatie Langeveld

Door: Maud van der Veen

We zijn inmiddels al weer flink opgeschoten met onze natuurinventarisatie op Langeveld. Hadden we half mei al 750 verschillende soorten, half augustus zitten we al op de 1150 verschillende soorten. We hebben inmiddels al 187 medewaarnemers, die hun waarnemingen hebben ingevoerd. Leuk om te zien dat een aantal daarvan vanaf het natuurkampeerterrein Ruigenhoek zijn ingevoerd, wat in het gebied ligt. We hebben dus hulp van vakantiegangers.

We voerden met elkaar al ruim 8.000 waarnemingen in. De meeste waarnemingen waren vogels (2.400 met 108 soorten), gevolgd door planten (1.000 met 240 soorten), nachtvlinders (800 met 213 soorten), paddenstoelen (590 met 157 soorten), dagvlinders (650 met 26 soorten), mossen/kostmosses (590 met 123 soorten) en libellen (521 met 29 soorten).

Bijzondere waarnemingen waren er genoeg, inmiddels hebben we 50 zeldzame soorten gevonden, waaronder deze vier.

Bosmeikever en Zuidelijke heidelibel (Sjaak Weijers)

Wondklaver en Gelijnde silene-uil (Sjaak Weijers)

Ondertussen ziet het gebied er natuurlijk ook anders uit. De open velden staat vol met allerlei soorten grassen en veldbloemen. De vlinders en bijen genieten daar enorm van. De diverse poelen worden omzoomd door riet, waar de libellen en waterjuffers van profiteren.

Als je door het gras loopt ritselt het van springende ratelaars, wegvlochtende grasmotten en fladderende vlinders. Maar een grasmot op de foto krijgen is een hele kunst, hij eindigt altijd onder een blad of een steeltje.

Paartje Icarusblauwtje en Kleine vuurvliinder (Maud van der Veen)

Het aantal herten is lager dan vorige jaren, wat de biodiversiteit heeft verbeterd. De aanwezige herten kijken wel de hele dag belangstellend toe, hoe er geïnventariseerd wordt. Als je rustig beweegt, kun je prachtige foto's maken.

Damhert (Annelies Moolenaar)

Ook de wildcamera's hebben hun werk weer goed gedaan. Een jonge Vos en een Fazant werden op heterdaad betrapt.

☘️ Natuurmomentje - Beetje 'Bioblitz' in Babadag

Door: Paul Venderbosch

Wie mij een beetje kent weet dat ik graag vertoef in de natuur. Mijn deelname aan de inventarisaties van Tespelduyn, Wassergeest en dit jaar Langeveld komen voort uit mijn passie om waarnemingen te doen, de waarnemingen op naam te brengen en dit vast te leggen. En dit doe ik niet alleen in onze vereniging. Ik hoor van anderen in onze vereniging dat ze jaarlijsten hebben van vogels, dat ze de aantallen van de Bioblitz Langeveld bijhouden of dat ze bijhouden wat er in hun achtertuin zit. Het liefst zou ik dat allemaal doen. Maar ja. De afwas moet ook zo af en toe gedaan worden.

Inventarisatie van waarnemingen in Roemenië

Op mijn vakanties is dat bij mij niet anders. Ik neem standaard een papieren streeplijst mee. Liefst nog in verschillende talen. Vaak wordt die niet ingevuld, maar wordt het digitaal wel vastgelegd. Enkele leden uit de vereniging weten dat ik tussen 2010 en 2016 een paar keer naar Oost-Europa geweest ben en daar ook lijsten bij hield. Zo heb ik mooie herinneringen aan Polen, Hongarije en Bulgarije. Het maken van foto's is natuurlijk een prachtig hulpmiddel om die herinneringen vast te leggen en dus heb ik van die landen ook fotoboeken. In die jaren is ook mijn wens ontstaan om naar Roemenië te gaan. Al is het alleen al om de Donaudelta, wat door vogelaars wordt gezien als een waar vogelparadijs. Het heeft een paar jaar mogen duren voor het ervan kon komen. Op 26 april vloog ik met een vriendin naar Roemenië en verbleef daar tot en met 5 mei. Op 6 mei vlogen we weer terug. We verbleven een aantal dagen in de Donaudelta, vervolgens een dag in Patarlagele en een aantal dagen in Magura (District Brasov).

Ambities en verwachtingspatronen

Mijn verwachtingen waren hoog. Niet dat ik specifieke soorten op het oog had. Maar, als het gaat om de vogels, dan lag het in mijn verwachting dat ik toch minimaal weer de Bijeneter, de Hop, de Wielewaal, de Scharrelaar, de Klapekster en een Klauwier kon afvinken. De vraag wanneer ik het beste kon afreizen naar Roemenië werd bepaald door enerzijds het weten dat de zomergasten al wel binnen moeten zijn en anderzijds dat bomen niet te veel in het blad moeten zitten. Want ja. Dan zie je ze moeilijker.

Het resultaat

Best confronterend als je dan ter plekke erachter komt dat je door een koud voorjaar er toch te vroeg bent. De zomergasten kwamen eigenlijk pas net een beetje

binnen op de laatste dag van mijn vakantie. Dus mijn vogellijst was wat teleurstellend. Slechts 62 soorten. De Hop en Wielewaal heb ik nog wel gehoord maar niet gezien.

Ging het mij dan alleen om de vogels? Nee, wie mij een beetje kent weet dat ik eigenlijk wel een generalist ben. Alles vind ik mooi in de natuur. Dat heeft het geluk dat ik ondanks het gegeven dat ik veel vogels heb gemist, heel veel andere mooie dingen heb gezien. Zo heb ik veel vlinders gezien. Ook nieuwe soorten, zoals de Zuidelijke Pijpbloemvlinder.

Zuidelijke Pijpbloemvlinder (Paul Venderbosch)

En zo leerde ik ook dat de Gojibes (een superfoodproduct) van de Boksdooorn komt, die daar in het wild groeit.

Om de mooie vakantie voor mezelf nog eens te vieren besloot ik na mijn vakantie opnieuw een vakantieboek te maken met mijn foto's. Maar dan 'Bioblitzend'. Niet een reisverslag met plaatjes waar we geweest zijn, maar een robuuste opsomming van wat ik waarnam.

Het nagenieten met een fotoboek

Tijdens het opstarten van het maken van dit reisverslag besloot ik om elke foto te voorzien van 7 soortnamen: de wetenschappelijke naam, de Nederlandse, de

Roemeense en ja vooruit maar, dan ook maar de Engelse, de Franse, de Duitse en de Italiaanse. Dit werd vervolgens een heel project op zich.

De foto's had ik gerangschikt in 5 categorieën: vogels, vlinders, insecten, planten en andere organismen. Buiten het gegeven dat het soms nog heel erg lastig is om een soort op naam te krijgen, is het ook lastig om de buitenlandse andere soortnamen te achterhalen. Van de vogels had ik online wel een aantal lijsten gevonden met Roemeense namen, maar van de vlinders niet.

Het resultaat van het werk is weer-gegeven in de tabel. Van 6 waarnemingen heb ik de soortnaam niet kunnen achterhalen. Dit is ongeveer 4%. Van een groter aantal is het niet gelukt alle vertalingen te vinden. Met name de Roemeense taal is een lastige. Voor 36 van de 135 waarnemingen met foto's had ik niet alle vertalingen kunnen vinden.

	Aantal soort met foto	Alleen familie- of groepsnamen	Geen vertaling gevonden
Vogels	49		
Vlinders	14		10
Insecten	21	1	14
Planten	40	4	12
Andere org.	11	1	
Totaal	135	6	36

Dat ik van 6 waarnemingen de soort niet kon achterhalen vind ik begrijpelijk. Bijvoorbeeld de Dansmug. Wereldwijd zijn er ongeveer 2500 soorten bekend, aldus Wikipedia. 200 soorten daarvan zijn in Nederland te vinden. In Roemenië 722.

Het eindproduct: een fotoboek

Het resultaat van het determineren en vertalen is een rapport van 160 pagina's met 144 foto's geworden. Van ongeveer 36 waarnemingen heb ik dus nog de Roemeense naam nodig.

Oproep: Wie heeft er nog Roemeense boeken liggen met namen van insecten of vlinders? Want wellicht krijg ik dan de ontbrekende soorten nog op naam.

Twee jonge Buizerds ringen op Langeveld

Door: Sjaak Weijers

Begin juni kreeg ik een uitnodiging van de werkgroep Roofvogels Rijnland om bij het ringen van twee jonge Buizerds aanwezig te zijn. De werkgroep Roofvogels Rijnland richt zich op het monitoren van het broedsucces, broedgedrag en conditie, en het ringen van dag- en nachtroofvogels in de regio Rijnland.

Naast 3 mensen van deze werkgroep was er ook een “klimmer” meegekomen. Het buizerdnest bevindt zich namelijk op een hoogte van zo’n 20 meter. Nadat de eerste 9 meter met de ladder werd afgelegd, ging onze klimmer die met touwen en riemen was uitgerust, verder de weg omhoog. Deze klim duurde ruim een half uur. Toen de klimmer eindelijk het nest had bereikt, kon ze heel voorzichtig de jonge buizerds in een tas stoppen en laten zakken. Ondertussen zaten wij al klaar om de jongen te wegen, te meten en tot slot te ringen. Uiteraard mocht ik de jonge vogels ook nog even vasthouden.

Wegen en ringen Buizerds (Sjaak Weijers)

Aan de hand van de meet- en weeg resultaten konden we het geslacht en de leeftijd bepalen. We hebben hier te maken met een vrouw, 34 dagen, vleugellengte 250 mm en 858 gram, die de naam Sylvia heeft gekregen en een man, 32 dagen, vleugellengte 234 mm en 766 gram die als Sjaak verder door het leven gaat. Nadat alles geregistreerd was, werden de jongen weer in de tas gedaan en teruggezet op het nest. Al met al, een leuke en leerzame ervaring.

Vier Torenvalken ringen op Langeveld

Door: Sjaak Weijers

Het ringen van roofvogels is belangrijk voor onderzoek. Het vertelt je bijvoorbeeld waar ze naartoe trekken, hoe oud ze zijn geworden, wat voor gedrag ze vertonen en het geeft informatie over de sterfte onder de soort.

Op 19 mei ben ik samen met een aantal mensen van de Werkgroep Roofvogels Rijnland met een camera in de nestkast van de Torenvalken op Langeveld gaan kijken. Er lagen 4 eieren in de kast. Torenvalken leggen meestal 6 tot 8 eieren, die om de dag gelegd worden en zo kon een datum worden bepaald waarop de jongen zouden zijn uitgekomen.

Op 16 juni zijn we weer teruggegaan met de camera. Er lagen 4 kleine schattige bolletjes veren in de kast. Aan de hand van de grootte kon toen bepaald worden wanneer ze geringd konden worden.

Op 3 juli was het zover, de jongen werden voorzichtig uit de kast gehaald en daarna een voor een gemeten, gewogen en geringd. Door de meetuitslagen weten we dat het 2 mannen en 2 vrouwen zijn. De ouders hebben we, hoe vreemd ook, op dat moment niet gehoord of gezien. Na ongeveer 2 weken na het ringen zijn ze uitgevlogen en ik heb ze niet meer gezien. Al met al weer een leuke ervaring en ik hoop dat ik er volgend jaar weer bij kan zijn.

Jonge Torenvalk (Sjaak Weijers)

☘️ Natuurmomentje – Yabba Dabba Doo!!

Door: Adrie van Dam

Hagedissen zijn koudbloedig en zoonanbidders. Je verwacht ze in warmere delen van de wereld, maar in Nederland leven ook hagedissen. Er zijn zelfs vier soorten. De Muurhagedis (*Podarcis muralis*) die vooral op muren zit en die alleen in Limburg voorkomt. De Zandhagedis (*Lacerta agilis*) houdt van zand en die kom je in de duinen en op de Veluwe tegen. De Hazelworm (*Anguis fragilis*) is een pootloze hagedis en lijkt op een slang. En dan is er nog de Levendbarende hagedis (*Zootoca vivipara*). Hagedissen zijn Schubreptielen (*Squamata*) en gaan met hun lange staart kruipend door het leven.

Het duingebied is o.a. het leefgebied van de Zandhagedis die ook wel Duinhagedis wordt genoemd. De meeste hagedissen zijn bruin, maar het mannetje van de Zandhagedis heeft een opvallende kleur. Toch zie je ze niet zomaar en je hebt geluk als je er een ziet. En je hebt dubbel geluk als je er zelfs drie ziet.

Zandhagedissen (Adrie van Dam)

De mannen kleuren groen als ze geslachtsrijp zijn en op vrijerspad gaan. Op zoek naar een vrouwtje om het bekende kunstje te doen. Op een warme dag tijdens een wandeling in de AWD hoor ik geritsel tussen de dorre bladeren die naast het zandpad liggen. En ik moet goed kijken voordat ik zie wat hiervan de oorzaak is. Het is een bruine Zandhagedis die met een goede schutkleur tussen de bladeren voortbeweegt. Het is een vrouwtje. Dan komt nummer twee in beeld. Een man-

netjes Zandhagedis met een opvallend frisgroene kleur die het vrouwtje achtervolgt. Hij pak het vrouwtje met z'n bek bij haar staart. Deze verleidingskunst gaat er wat primitief aan toe. Het reptielenbrein is nog niet uitgerust met wat fijnere kneepjes. Het tafereel doet me denken aan het Stenen tijdperk waar Fred Flintstone zijn Wilma aan de haren de grot in sleept onder een vreugdekreet van Yabba Dabba Doo!! Dan komt er meer reuring in het spel, want vandaag is er een kaper op de kust en ja, daar zie ik de spelbreker. Een tweede groene man is ook geïnteresseerd in hetzelfde vrouwtje. Hoe gaan ze dit oplossen? Er wordt eerst een robbertje gevochten, want hier komt het aan op spierballentaal. En dit alles onder toezien oog van mevrouw de hagedis die het allemaal aankijkt en zich er verder niet mee bemoeit. De rivaal speelt de tweede viool en moet het toneel verlaten. Het gezellige onderonsje van de twee vrijers kan weer doorgaan. Dat ik getuige mocht zijn van dit bijzondere moment geeft mij ook een beetje het Yabba Dabba Doo gevoel.

De Slobeend

Door: Paul Venderbosch

Om een Slob heb ik geweest
Want de slob zat in het slop
Hij zag een toppereend
en die zat geheel rechtop

De Slob schudde telkens 'nee':
·"Waarom ben ik geen "Topper"?
De Topper dacht toen mee
en zwom toen nog rechtopper

De Topper zei toen gemeend:
"Ook jij bent best wel oké"
Je bent dan wel geen Toppereend
maar hebt wel je snavel mee

Waarnemingen 1 mei t/m 31 juli

Door: Sarah Humphrey

In 2006 nam ik de verantwoordelijkheid voor deze waarnemingenrubriek over van Hans van Stijn. In 2013 gingen wij over van een overzicht in tabelformaat tot een verhaal dat hopelijk prettig leest. Wij zijn nu 10 jaar verder en wij gaan het weer iets anders doen. Na overleg met de redactie en lettend op de opmerkingen gemaakt in onze enquête neem ik voortaan vooral de bijzonderheden in mijn overzicht op. Dat wil zeggen bijzondere soorten en aparte waarnemingen qua aantal en gedrag, vogeltellingen en ook een stuk fenologie in het voor- en najaar. Door de jaren heen zijn er meer waarnemingen ingevoerd op waarneming.nl en dat is maar goed ook! Graag dat blijven doen! De keerzijde is dat het steeds meer werk wordt om duizenden waarnemingen door te nemen (een keer werd het meer dan 5000) en om het verhaal boeiend te houden. Het lijkt mij daarom verstandig om het wat korter en overzichtelijker te maken. Het volledig overzicht van de afgelopen periode is altijd terug te vinden op <https://knnvbollen.waarneming.nl/>.

Op 8 mei zijn er op de Klinkenbergerplas 3 adulte Geoorde Futen in zomerkleed ter plaatse (HVS, JWI, WNL). De vogels blijven maar een dag op de plas. Van 5 tot en met 21 mei is er een Roerdomp regelmatig te zien op de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (VWA). Op 9 juni ziet een waarnemer een Kwak vlakbij zijn huis op de Heereweg in Lisse (ABE).

Leuk om te melden is het broedgeval van een Zomertaling in een sloot in de Hoo-geveense Polder te Noordwijkerhout. Op 16 juni is er een ouder vogel ter plaatse met 9 jongen (RGE). Op 1 mei zijn er 3 ♂ Krooneenden ter plaatse op de Klinkenbergerplas. De volgende dagen blijven er een of twee vogels, een ex. is voor het laatste op 11 mei gezien (EBO, HVS, JDR).

Op 7 juni vliegt een Wespendief over de Katholieke kerk in Sassenheim, de vogel is opgepikt dankzij een omhoogkijkende jonge Slechtvalk (HVS). Een Zwarte Wouw is op 13 juni ter plaatse in de Noordzijderpolder te Noordwijkerhout (RJA). Bijzonder leuk is de waarneming op 11 mei van een vierde kalenderjaar Zeearend, vliegend over de St. Bavo in Noordwijkerhout. Dit is de tweede waarneming van deze soort in Noordwijkerhout dit jaar (MWI). Op Bevrijdingsdag vliegt er een ♀ Grauwe Kiekendief in noordoostelijke richting over het zuidelijke deel van de Zwetterpolder (PSP). Een Visarend vliegt op 12 mei in noordelijke richting over de Noordwijkerhoutsche Geest (WNL).

Op 4 mei slaat een Roodpootvalk in de Noordzijdepolder een Veldleeuwerik uit de lucht na een spectaculaire jacht (WNL). Een jagende Boomvalk is op 6 juli in Warmond gezien (WNL).

De vorige keer schreef ik over de Sassenheimse Slechtvalken en de hoop dat er dit jaar met succes gebroed wordt. Het is gelukt de ouders drie jongen groot te brengen, allemaal mannetjes. Op 30 mei vliegt het eerste jong uit, de derde op 1 juni. Het hele gezin is regelmatig te zien op en rondom de toren van de Pancratiuskerk (VWA).

Op meerdere plekken in de regio komen waarnemingen binnen van Patrijzen met jong, de grootste groep is een van 17 vogels (2 ouders met 15 jongen) langs de Heereweg in Noordwijkerhout. Nog een groep van 13 exx. is te zien in de omgeving van de Groote Looster in Lisse. Grappig zijn de 2 Kwartels die 's avonds op 26 juli tegen elkaar roepen in de omgeving van de Sancta Maria in Noordwijkerhout (VWA).

Eind juni zet een bollenboer zijn land langs de Wasbeeklaan in Sassenheim onder water. Dat levert mooie taferelen op van foeragerende Grutto's, de grootste groep is van 108 vogels op 10 juli (WNL). Andere soorten steltlopers die hier te zien zijn 6 ♂ Kemphanen op 10 juli (AMO), een foeragerende juveniele Kluut op 13 juli (VWA) en 3 Bosruiters op 15 juli (WNL). Tijdens het zwemmen op 8 juli op de Klinkenbergerplas ziet een waarnemer 2 Zwarte Sterns, de vogels vliegen enkele keren op korte afstand over hem heen (WNL).

Juveniele Ransuilen zijn in juni in de avonduren regelmatig te horen in de omgeving van de Sassenheimse Tennisvereniging (WNL). In de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout zijn er op 9 juni vier pas uitgevlogen jongen gefotografeerd (WNL). Veruit de meest opvallende waarneming van de afgelopen periode is die van een Bijeneter, gezien op 3 juni vanaf de uitkijkpunt op de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (WNL). De vogel vliegt vrij laag over en ondanks het verder zoeken in de omgeving is de vogel niet meer gezien. Gelukkig zijn er foto's gemaakt. De laatste waarneming van deze soort in ons gebied dateert van juni 2015 en deze van dit jaar is de allereerste voor de gemeente Teylingen!

Een Engelse Kwikstaart (een ondersoort van de Gele Kwikstaart) is in mei en juni op twee plekken gezien: de Hoogeveense Polder en Polder Het Langeveld in Noordwijkerhout (WNL). Paapjes zijn de afgelopen periode mondjesmaat gezien met de grootste groep van 4 exx. (2 ♂ en 2 ♀) in de Elsgeesterpolder te Voorhout op 28 mei (PSP). Van 3 tot en met 6 mei is een Sprinkhaanzanger te horen op de

Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (VWA). Leuk zijn de vele waarnemingen van Spotvogels. Het eerste zingende ex. is op 6 mei gehoord in de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout (SWE). Andere plekken waar deze soort te horen is zijn de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim, het Keukenhofbos in Lisse, het centrum van Hillegom en de Eendenkooi in Warmond (VWA). Een Fluiter zingt op 6 juni in de Eendenkooi te Warmond (WTA). Op 27 mei is er een zingende ♂ Wielewaal te horen in het Heempark te Hillegom (WNL).

Met dank aan de waarnemers:

ABE	André Beijk	JWI	Jan Wierda	SWE	Sjaak Weijers
AMO	Annelies Moolenaar	MWI	Maarten Wielstra	VWA	Vele waarnemers
EBO	Erik Boekhoven	PSP	Peter Spierenburg	WNL	waarneming.nl
HVS	Hans van Stijn	RGE	Reinder Genuit	WTA	Wil Tamis
JDR	Job de Ridder	RJA	Rob Jansson		

Waarnemingen voor de periode 1 augustus t/m 1 oktober kunnen worden doorgegeven via www.waarnemingen.nl, bereikbaar via onze website, of per email: vogelsbollenstreek@gmail.com

Activiteitenprogramma

Zaterdag 23 september 2023 – Strandexcursie Langevelderslag

Onder de deskundige en inspirerende leiding van Ellen van der Niet gaan we een strandexcursie houden op zaterdag 23 september. Ellen zal ons van alles vertellen over de dingen die we tegen komen op het strand en dat zijn soms verrassende zaken. In verband met het laag water begint de excursie om 14.30 uur en zal ongeveer eindigen om 16.30 uur. We vertrekken om 14.00 uur bij het gemeentehuis in Lisse. De kosten bedragen € 2,00 (incl. parkeren) af te rekenen met de chauffeur. Voor de mensen die rechtstreeks gaan, we verzamelen bij de Langevelderslag bij de strandwinkel de Slag.

Opgeven bij Jan Plomp 0252-516545 of janplomp2017@gmail.com voor 20 september.

Zaterdag 21 oktober - Paddenstoelenwandeling op Tespelduyn

De jaarlijkse Paddenstoelenwandeling op Tespelduyn staat dit jaar weer onder leiding van Arie Dwarswaard. Paddenstoelen gedijen goed op Tespelduyn. Door de unieke ligging met veel waterpartijen en sloten, oude bomen en jonge bosjes, hoge en lage bermen is de variatie groot. We starten om 9.30 uur vanaf het terras

van Tespelduyn en verwachten rond 12.00 uur weer terug te zijn. Doe stevige schoenen of laarzen aan, want we gaan het (natte) bos in. Adres: Tस्पellaan 53, 2211VT Noordwijkerhout.

Opgeven kan tot 20 oktober 2023 bij secretaris@Bollenstreek.KNNV.nl of via Tस्पelduyn: <https://tespelduyn.nl/mvo/aanmelden-natuurwandeling/>

Zaterdag 28 oktober - Minicursus Paddenstoelen 2023

KNNV Bollenstreek organiseert wederom een Minicursus Paddenstoelen op zaterdag 28 oktober 2023 van 9.30 tot 15.30 uur. De cursus is bedoeld voor beginners, die graag iets meer willen leren over paddenstoelen. Hoe groeien ze, waar groeien ze en hoe breng je ze op naam. In de ochtend behandelen we de theorie, die we 's middags in het veld in de praktijk gaan brengen. Iedereen, die regelmatig in de natuur wandelt, komt paddenstoelen tegen. In beginsel kan dat gedurende het hele jaar, maar de herfst is toch wel bij uitstek het paddenstoelenseizoen. Je ziet ze overal hun kopjes boven de grond steken om vervolgens gedurende enkele dagen uit te groeien tot prachtige exemplaren. Soms rood met witte stippen, maar ook geel, paars, groen of bruin. Soms met platte hoedjes, puntmutsen of grillige gevormd. Soms groot, maar vaak minuscule klein. Die rode met witte stippen kunnen de meeste mensen nog wel op naam brengen, maar al die anderen zijn toch wat moeilijker. In deze minicursus behandelen we de basiskennis over paddenstoelen. Wat zijn paddenstoelen? Hoe keek men vroeger naar paddenstoelen? Waar kun je ze vinden en hoe kun je ze herkennen? Waarom is het grootste gedeelte van de 'paddenstoel' verborgen? Wat is de rol van paddenstoelen in de natuur? En hoe pas je een determinatiesleutel toe, zodat je ze op naam kunt brengen. De cursus wordt gegeven door Arie Dwarswaard, Agaat Mesman en Maud van der Veen. Het theoretisch deel van de cursus vindt plaats in Speeltuin de Bijenkorf, Emmastraat 49, 2165 PR, Lisse. De excursie zal waarschijnlijk in het Keukenhofbosch plaatsvinden, Spekkelaan 18, 2161 GH, Lisse. Als u geen lid of donateur bent van de KNNV bedragen de kosten € 7,50. Als u lid of donateur bent of wordt is de cursus gratis. Wij zorgen voor hand-outs van de presentatie en voor koffie en thee. Voor de lunch moet iedereen zelf wat meenemen. Het maximum aantal deelnemers is 20.

U kunt zich opgeven voor deze cursus bij secretaris@bollenstreek.knnv.nl. Graag ontvangen wij uw naam, adres, telefoonnummer en e-mailadres. We nemen dan contact met u op.

Woensdag 8 november 2023 - VOOR leden DOOR leden van onze vereniging

De avond Voor Leden Door Leden is een goede gewoonte geworden. Vandaar dat de excursiecommissie deze avond weer op het programma heeft gezet. We reke-

nen weer op enthousiaste leden die hun natuurbelevissen willen laten zien d.m.v. foto's, filmpjes, boeiend verhaal e.d. Er is gelegenheid voor vier presentaties van 20 minuten, tussendoor is er een pauze.

Na afloop nog even napraten onder het genot van een drankje en een hapje. Wie neemt de uitdaging aan en laat de andere leden genieten van de natuur zoals zij die beleven. Opgeven voor 5 november bij Jan Plomp tel 0252-516545 of email janplomp2017@gmail.com. De avond begint om 20.00 uur en eindigt om 22.00 uur in het speeltuingebouw de Bijenkorf Emmastraat 49 te Lisse. Toegang gratis.

Zaterdag 11 november 2023 - Najaarswandeling in Koningshof

Koningshof staat bekend als een landgoed met veel (ook zeldzame) paddenstoelen. Alfons Vaessen kent ze allemaal, alsook de geschiedenis van dit eeuwenoude landgoed. Natuurlijk wordt er ook aandacht besteed aan de plantenwereld, want ook daar biedt Koningshof enkele bijzondere soorten.

Wij vertrekken om 12.15 uur vanaf de grote parkeerplaats tegenover het gemeentehuis van Lisse. De wandeling begint om 13.00 uur en duurt ong. 2.5 uur.

U kunt zich per e-mail opgeven bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com, uiterlijk op 8 november. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (graag met opgave aantal), of dat u liever met een ander meerijdt. Meerrijders betalen € 2,00 aan hun chauffeur. Voor diegenen die rechtstreeks naar Koningshof gaan: Wij verzamelen op de parkeerplaats van Koningshof (het is betaald parkeren), Duinlustweg 26, 2051 AB Overveen.

Woensdag 29 november 2023 - Lezing over Nepal van Piet Veel

Nepal is bij een ieder het meest bekend door de ligging van de hoogste berg ter wereld, de Mount Everest, binnen haar grenzen. Het Himalaya-gebergte vormt dan ook een groot deel van het landschap. De variatie in hoogte zorgt voor een groot aantal verschillende ecologische zones, van groenblijvende loofbossen in de lage dalen, nevelwouden van Rhododendron hogerop tot de boomloze alpiene zone met laag struikgewas en gletsjerhabitats. Ten noorden van de Himalayaketten bevindt zich het droge Tibetaanse plateau, waarvan een deel binnen de Nepalese grenzen ligt. En in het zuiden vindt je grenzend aan India de Terai een langgerekte laaggelegen tropische vlakke met bijbehorende fauna als tijgers en olifanten. Piet bezoekt vanaf 1973 regelmatig dit land. Hij heeft een groot aantal tracks door de bergen en op het Tibetaanse plateau gemaakt en diverse nationale parken in de Terai gezocht. Hij vertelt daar graag over in deze lezing en zal daarin ook aandacht besteden aan de diverse bevolkingsgroepen en hun cultuur.

De lezing begint om 20.00 uur, duurt tot ong. 22.00 uur en vindt plaats in het speeltuingebouw de Bijenkorf, Emmastraat 49, 2161PR Lisse. Toegang is gratis.

Opgeven kan per e-mail bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com tot uiterlijk 26 november.

Woensdag 6 december – Uilenballen pluizen – ook voor kinderen

Vies of interessant en leuk? Waarom is het interessant?

Van uilen weten veel mensen niet zoveel omdat ze 's nachts actief zijn als wij slapen. Maar uilen kunnen ons een heleboel vertellen over kleine zoogdieren die zelf ook 's nachts en nog meer in het verborgene leven. Denk hierbij bijvoorbeeld aan muizen, ratten en mollen, want de uilen leven daarvan. Als je meer wilt weten hoe dit allemaal in elkaar steekt, dan is hier je kans en niet alleen voor volwassenen maar ook voor jullie kinderen of kleinkinderen, tenminste als ze 6 jaar of ouder zijn. Juist zij gaan hier soms helemaal op los. Daarom zijn ook zij bij deze bijeenkomst welkom. U moet ze dan wel allemaal naast uzelf van te voren even opgeven bij Agaat Mesman agaat@quicknet.nl of 06-55061112.

Het uilenballen pluizen doen we in speeltuin de Bijenkorf. In onze beperkte werkruimte hebben we maar plaats voor 20 deelnemers. Dus niet te lang aarzelen met opgeven, want ook hier geldt het spreekwoord: "Wie het eerst komt, die het eerst maalt". Wij zorgen voor de informatie, de ballen en een drankje. Jullie moeten voor deze activiteit zelf even voor het gereedschap zorgen dat je nodig hebt bij deze actie. Verzamel hiervoor even voor elke deelnemer: een satéprikker, een pincet, een oude tandenborstel en als je dat hebt een vergrootglas of een loepje. We zien U graag in het speeltuingebouw de Bijenkorf, Emmastraat 49, 2165 PR Lisse. We beginnen om 19.30 uur en eindigen om 21.30 uur. Niet leden zijn ook welkom. En het is gratis.

Zaterdag 6 januari 2024 - Nieuwjaarspannenkoekenwandeling in de AWD

Al veel jaren organiseert de KNNV Bollenstreek op de eerste zaterdag van het nieuwe jaar deze inmiddels traditionele wandeling. Na afloop van de wandeling (rond 12.00 uur) gaan wij in de Boshut van 't Panneland genieten van een heerlijke pannenkoek. De vereniging biedt een drankje aan, de pannenkoek is voor eigen rekening. Wij vertrekken om 09.00 uur vanaf de grote parkeerplaats tegenover het gemeentehuis van Lisse naar de ingang Panneland van de AWD.

U kunt zich per e-mail opgeven bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com. Wilt u opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (graag aantal personen opgeven) of dat u liever met een ander mee wilt rijden, dan wel rechtstreeks naar Panneland gaat. Meerrijders betalen € 2,00 aan hun chauffeur.

de Duinrel

Natuurvereniging de Bollenstreek

29ste jaargang, december 2023

Bestuur voorzitter	Vacature
penningmeester	Jan Plomp; Ambachtstraat 29, 2181 RC, Hillegom telefoon: 0252-516545 of mail: penningmeester@bollenstreek.knnv.nl
secretaris	Maud van der Veen; Langevelderlaan 9, 2204 BB, Noordwijk telefoon: 06-11098194 of mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl
ledenadministratie	Maud van der Veen mail: ledenadministratie@bollenstreek.knnv.nl
algemeen lid	Agaat Mesman; Dopheidestraat 38, 2165 VP, Lisserbroek telefoon: 0252-503039 of mail: agaat@quicknet.nl
Redactie de Duinrel	Adrie van Dam, Annelies Moolenaar en Maud van der Veen mail: deduinrel@gmail.com
webredacteur	mail: webmaster@bollenstreek.knnv.nl
Excursiecommissie	Agaat Mesman, Jan Bischoff Tulleken, Lidy van der Salm, Jan Plomp en Jos van Schie
Waarnemingen	Sarah Humphrey; Geestburg 6, 2171 DM, Sassenheim telefoon: 0252-755156 of mail: vogelsbollenstreek@gmail.com
Milieuoverleg Duin- & Bollenstreek	Nico Groen; Fazantstraat 50, 2162 GM, Lisse telefoon: 0252-410460 of mail: nico.groen@casema.nl
Donateur of lid worden?	Maak € 18,00 respectievelijk € 43,50 over op NL32 INGB 00005 61947 t.n.v. KNNV afdeling Bollenstreek te Hillegom o.v.v. 'Donatie' en/of 'Contributie'. Donateurs ontvangen de Duinrel. Leden krijgen daarnaast ook het blad Natura van de landelijke KNNV. Het lidmaatschap of donateurschap starten of beëindigen kan alleen per kalenderjaar. Opzeggen moet vóór 1 november per brief of e-mail gebeuren bij de ledenadministratie.
ontwerp omslag ontwerp logo foto's omslag	Maud van der Veen Sarah Humphrey Voorkant: "Zwartwordende wasplaat", Sjaak Weijers Achterkant: "Spaanse pijpbloemvlinder", Jos van Schie Achterkant binnen: "Grote stinkzwam", Klaas Egas
De volgende Duinrel verschijnt half maart 2024. De sluitingsdatum voor de kopij is 15 februari 2024.	De Duinrel is het kwartaalblad van Natuurvereniging de Bollenstreek, onderdeel van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging. De vereniging organiseert activiteiten zoals lezingen en excursies met aandacht voor vlinders, vogels, libellen en planten. Informatie over de vereniging vind je op de website: https://bollenstreek.knnv.nl .

Inhoudsopgave

<i>Van de redactie</i>	136
<i>Wandeling Huis te Vogelenzang - Toch geen privé bos</i>	137
<i>Vleermuizen en Nachtvinders, Eendenkooi Warmond</i>	138
<i>Wandeling Warmonderbos</i>	140
<i>Paddenstoelencursus 2023</i>	145
<i>Voor leden door leden</i>	146
<i>Met de KNNV op reis: Extremadura, vervolg</i>	149
 <i>Insecten in de hoofdrol</i>	152
 <i>Natuurmomentje – Gifgroen op zuignappen</i>	155
 <i>Herfst-egels</i>	156
 <i>Burgerwetenschap</i>	157
 <i>Sovon</i>	159
 <i>NEM Paddenstoelenmeetnetten</i>	161
 <i>Bospaddenstoelen Keukenhofbos</i>	162
 <i>Mycologie: Lekker zwammen</i>	163
<i>Waarnemingen 1 augustus t/m 30 oktober</i>	164
<i>Activiteitenprogramma</i>	169

Van de redactie

Door: Annelies Moolenaar

Zoals in elke Duinrel komt u ook in deze uitgave weer verrassende woordconstruc-ties tegen: zoals een gevoorde hoedrand of een oester met muiltjes.

Het is u toch ook niet ontgaan dat er een paddenstoelenexplosie was? Schrik niet, u hoeft niet naar de schuilkelder. Alleen dit woord voldoet om te omschrijven dat er dit najaar heel veel, en zeer fraaie paddenstoelen gezien zijn! U zult al lezende helaas wel een exploderende pad tegenkomen, die niet zozeer als stoel maar als lopende voorraadkast gebruikt wordt. Sprekend over stoelen mogen (el-fen)bankjes dan niet onderbreken! Daar moet je dan wel een loepje onder steken, anders weet je ‘echt’ niet van ‘fop’ te onderscheiden.

Wij vroegen aan de fotograferende leden om ‘staande’ foto’s, die voor de omslag geschikt kunnen zijn. En die hebben we gekregen!

Voor dit herfstnummer kozen we voor een fraaie foto van de Zwartwordende wasplaat op de voorkant. Het is immers de paddenstoel van het jaar 2023! Hij komt voor op schrale graslanden, wordt ‘orchidee onder de paddenstoelen’ ge-noemd. Bijzonder blij waren de Langeveld-inventariseerders met het vinden van een grote groeiplaats in het openbare gedeelte.

De Grote stinkzwam heeft de naam niet echt mee, en ook het uiterlijk, maar werd fraai op de foto gezet door een van de leden van de paddenstoelencursus. Deze foto heeft een keurige plek aan de binnenzijde gekregen, iets minder bloot dan als deze op de voorkant zou prijken. Zie de vlieg er van smullen!

Een haarscherp gefotografeerde Spaanse pijpbloemvlinder mag op de achterflap prijken. Kijk ook hoe een dauwdruppel parelt in het ochtendlicht!

Tenslotte: blauw en groen, boerenfatsoen? De natuur is er vol van!

Ga maar op zoek naar wier dat er uit ziet als lichtgroene darmen, of bewonder een Blauwe ijsvogelvlinder, een Tijgerblauwtje, Blauwvleugelsprinkhaan of een gif-groene Boomkikker. En de Blauwe Rotslijster, voor de geluksvogel die naar Spanje reist! Liever dicht bij huis? Doe dan mee bij de Groene bol!

De redactie wenst u tenslotte mooie kerstdagen toe, en een heel gelukkig 2024! Er staat weer een prachtig excursieprogramma voor u klaar!

Wandeling Huis te Vogelenzang - Toch geen privé bos

Door: Marieke Heemskerk

Altijd spannend, dat smalle, onoverzichtelijke weggetje vanaf de rotonde in Vogelenzang naar ingang Panneland van de Waterleidingduinen. Zo ook op zaterdag 12 augustus 2023. Dineke Knetsch had geen last van tegenliggers, zij was op de fiets helemaal vanuit Sassenheim gekomen. Jan Plomp had, vanwege de regen, afzeggingen ontvangen. Maar het is des KNNV's om excursies door te laten gaan, dus hier dan toch een klein verslag.

Het witte gebouw dat te zien is vanaf dat smalle weggetje is het voormalige buitenhuis "Teylingerbosch". De Buitenplaats "Huis te Vogelenzang" ligt aan de weg die loopt langs de ingang van camping Vogelenzang. Het landgoed dat wij gingen doorkruisen, achter Huis Vogelenzang, is al vele generaties in bezit en in de zorg van de adellijke familie Barnaart.

Geboren Hillegommer Jan ging in zijn jonge jaren al naar dit gebied om hagedissen te vangen, het liefst met behoud van hun staart. Ik kende het begrip 'Bos van Barnaart' doordat mijn man, oud-Vogelenzanger, er ook in zijn jeugd vertoefde.

Huis te Vogelenzang (Adrie van Dam)

Ik dacht altijd dat het een privé bos was, maar op de gronden rondom het Huis te Vogelenzang na, is het vrij toegankelijk. Dus we konden door een hek naast het huis met de kippenrennen het landgoed op. Het bos behoort tot een van de vele landgoederen op de strandwal Leiden-Haarlem en daar was de begroeiing dan ook naar. Op één plek is de beplanting weggelaten; de zichtlijn vanaf huis te Vogelenzang. Altijd indrukwekkend.

Jan is vlinderteller, maar die vlinders schuilden voor de regen. Het bos is voor de Damherten afgebakend met een hek. Wel bleken er veel wegspringende kikkertjes in dit bos te vertoeven. En ook Boleten waren volop aanwezig.

Op een open gedeelte wees Jan ons op de Japanse duizendknoop, die nu volop in bloei staat en toch wel mooi is om te zien. Wikipedia zegt dan ook dat het een nectarplant is. Het lijkt erop dat deze invasieve plant in dit bos beheerd wordt. Met ObsIdentify hebben we Gewone ossentong, Slangenkruid, Teunisbloem en Kruldistel kunnen identificeren. En die imposante rode beuk is een kenmerk van 'landschapsarchitectuur'. Nooit geweten, nu wel.

Na afloop hebben we in 't Panneland een kopje koffie gedronken. Dank voor je tijd, Jan. Alleen al het feit dat ik nu ook het Bos van Barnaart heb doorlopen was voor mij bijzonder.

Vleermuizen en Nachtvinders, Eendenkooi Warmond

Door: Sarah Humphrey

Op een bewolkte en zo goed als windstille vrijdagavond in augustus verzamelden 17 deelnemers bij de Eendenkooi in Warmond om op zoek te gaan naar vleermuizen en nachtvinders.

Om te beginnen gaf onze vleermuizenexpert Cees Timmermans een korte uitleg over hoe een vleermuis eruit ziet, waar ze te vinden zijn en wat ze eten. Met behulp van zijn 'batdetector' hoopten wij de vleermuizen ook te kunnen horen. In Nederland komen 18 verschillende soorten vleermuizen voor, de Gewone dwergvleermuis is de meest voorkomende en ook de kleinste soort. Afhankelijk van de soort zijn ze vooral te vinden in gebouwen, grotten, bossen of in de buurt van grote wateren. Bijzonder van alle vleermuizen is dat de voorpoten zijn gevormd als vleugels, de lange vingers van de voorpoten spreiden de huid tijdens het vliegen.

Een vleermuis gaat 's avonds en 's nachts op zoek naar insecten. Een vleermuis ziet slecht en daarom zijn z'n oren onmisbaar. Om te jagen maakt een vleermuis gebruik van sonar, hij zendt geluiden uit die kaatsen tegen allerlei voorwerpen én prooien. Uit de echo die terugkomt, leidt hij af waar een prooi is en past razendsnel zijn koers aan om hem te kunnen vangen. De sonar van de meeste vleermuizen is niet hoorbaar voor mensen, de hoge geluiden die ze maken liggen ver boven onze gehoorgrens. Batdetectors kunnen de geluiden opvangen en omzetten in geluiden die we wel kunnen horen.

Elke soort vleermuis maakt zijn eigen geluid en met de juiste ervaring is het mogelijk om de verschillende soorten vleermuizen te herkennen door de frequentie van het geluid. Helaas werden deze vrijdagavond alleen twee soorten vleermuizen waargenomen: de Gewone dwergvleermuis en de Laatvlieger. Ze waren toch goed te horen op de batdetector van Cees.

Inmiddels was het donker geworden en werd het tijd om de grote lamp aan te doen in de hoop veel nachtvinders te lokken. Jan en Riek Bischoff Tulleken zijn onze nachtvinderexperts binnen de vereniging.

Er zijn twee manieren om nachtvinders te lokken: met 'smeer' of met een grote lamp en een wit laken. Nachtvinders komen graag af op allerlei geurende substanties, door het 'smeren' van een mengsel van siroop en andere zoetigheden op een boomstam of paaltje met een kwast is dit de makkelijkste manier om ze te lokken. Sjaak Weijers zorgde ervoor dat een aantal boomstammen in de omgeving een dikke laag smeer kregen.

De tweede manier om nachtvinders te lokken is door op een donkere plaats een lamp neer te zetten en er wordt een laken verticaal tegen een stellage gespannen. Tegen deze witte achtergrond gaan de vlinders rustig zitten en zijn ze goed te zien. Het werken met licht is een eenvoudige manier om nachtvinders te lokken en te inventariseren. Deze methode is ontleend aan de eigenschap van nachtvinders om op allerlei lichtbronnen af te vliegen en door het felle licht raken ze gedesoriënteerd. Waarom ze op licht afkomen is nog steeds niet bekend. Door het witte laken en de felle lamp van Jan en Riek konden wij verschillende nachtvinders van dichtbij bewonderen.

Rood weeskind en Bruine snuituil (Sarah Humphrey)

Ondanks de heldere maan die af en toe tevoorschijn kwam, konden wij meer dan 30 soorten nachtvlinders noteren, waaronder Rood weeskind, Zwart weeskind, Brandnetelbladroller, Huismoeder, Bruine snuituil, Paardenbloemspanner, Sneeuwwitte vedermot en Schedeldrager.

De volledige lijst, met foto's, is te vinden op:

https://knnvbollen.waarneming.nl/observations_by_day.php?groep=8&z=0&familv=0&datum=2023-08-25

Wandeling Warmonderbos

Door: Lidy v.d. Salm

Op zaterdag 9 september was het een heel hete dag en we startten met 8 wandelaars aan onze excursie door het parkbos van Warmond, ook wel het bos van Krantz genoemd naar de laatste eigenaar van het landhuis. We hadden nog geen 3 stappen gedaan of de camara's legden al een prachtig moment vast van de wegtrekkende mist en de opkomende zon die door de bomen straalde.

Waar een klein bos al niet groot in kan zijn, zijn de in groten getale aanwezige grote maar vooral hoge bomen. Wij wandelden heerlijk in de schaduw van al deze mooie bomen zoals o.a. de Zilveresdoorn, Beuk, Taxus en Zomereik. Vooral niet te vergeten de hoge machtige Californische- en moerascipressen.

Bomenlaan (Agaat Mesman)

Rosse vleermuizen en Bosuilen maken in de avond dankbaar gebruik van de holtes in al deze bomen. Met het oog op de toekomst is er een nieuwe beukenlaan aangeplant. Leuk om het verschil in hoogte en dikte te zien.

Naast deze prachtige bomen en struiken, vonden we ook al heel wat paddenstoelen zoals: de Rode boleet, Roodbruine slanke amaniet, Parelamaniet, Berijpte russula, Scherpe kamrussula, Gewone zwavelkop en Aardappelbovist. Ook september kan al een goede paddenstoelenmaand zijn, zeker met al die regen.

Wikipedia:

De **Rode boleet** (*Hortiboletus rubellus*) is een schimmel behorend tot de familie Boletaceae. Hij groeit langs paden en lanen, bij loofbomen. Hij leeft in ectomycorrhiza (symbiose met wortels) met verschillende loofbomen, vooral beuk, eiken, maar ook lindes, berken, haagbeuken en populieren. Omdat de zwam wordt gegeten door naaktslakken, insectenlarven en springstaarten zijn gave exemplaren lastig te vinden.

Rode boleet (Agaat Mesman)

Het landgoed is ontstaan in de 14^e eeuw. In eerste instantie was het een middeleeuws kasteel. Nadat deze verwoest was, is het huidige huis rond 1600 weer opgebouwd. Boomgaarden en tuinen maakten plaats voor bosaanplant. De laatste eigenaar C.H. Krantz, heeft begin 20^e eeuw het als park laten inrichten. De Tweede Wereldoorlog heeft hier echter ook zijn sporen nagelaten. Namelijk door de fundering van een Duitse V1 lanceerinstallatie. Verder wandelend kwamen we bij de gehele in originele stijl gerenoveerde orangerie. Zelfs het gras was weer in diamantvorm ingezaaid en gemaaid. In de zijtuin stonden vele stekken, die in het voorjaar dit bos zullen verfraaien. Zelfs het Haarlems klokkenspel is in het voorjaar in dit bos te vinden. We hebben heerlijk gewandeld en genoten van dit “stukje geschiedenis”, het was namelijk ook open monumentendag!.

Strandexcursie Langevelderslag

Door: Sarah Humphrey

Zaterdagmiddag 23 september trotseerden een groep strandliefhebbers felle buien en een straffe wind om een wandeling onder de deskundige leiding van strandexpert Ellen van der Niet te maken.

In verband met laag water begonnen wij om 14:00 uur bij Langevelderslag. We hebben uiteindelijk amper een kilometer noordwaarts gelopen. Toch hadden we na afloop een mooi bakje vol met onder andere schelpen, stukjes zeewier en rugschilden van verschillende krabben. Tijdens onze wandeling wist Ellen ons veel te vertellen over de strandvondsten die wij verzamelden.

Het strand lag bezaaid met Amerikaanse zwaardscheden, dit zijn dunne, zeer langwerpige en iets gebogen schelpen. De Amerikaanse zwaardschede is ongeveer 16 cm lang en heeft een zeer krachtige voet, waarmee hij zich razendsnel diep kan ingraven. Ze zijn in Nederland vaak massaal op het Noordzeestrand te vinden en zijn waarschijnlijk in 1978 in de Duitse Bocht met het ballastwater van een schip uit Amerika hier terecht gekomen. In de vroege jaren 80 werd de soort voor het eerst in de Nederlandse Waddenzee aangetroffen.

Wij vonden de rugschilden van drie verschillende krabben: de Gewone zwemkrab, de Grijze zwemkrab en de Strandkrab.

De Gewone zwemkrab is zeer algemeen langs onze kust, het is samen met de Strandkrab de meest algemene krab van het Nederlandse strand die bijna iedereen op een gemiddelde strandwandeling kan tegenkomen.

De zwempoten, de achterste poten met de 'peddels' of zwemvliesjes, maken dat je in één oogopslag ziet dat het een zwemkrab is.

De Grijze zwemkrab is lang niet zo algemeen als de gewone, tot nu toe zijn er in 2023 maar 22 waarnemingen in onze omgeving op waarneming.nl ingevoerd.

Meestal is het water in ons kustgebied te koud voor deze soort, maar de laatste jaren is hij vaker aangespoeld en op onze stranden aangetroffen.

De Strandkrab leeft in zout water, meestal niet zo diep, in zand en slik tussen wier en stenen. Vaak vind je ze levenloos aangespoeld op onze Noordzeestranden. De Strandkrab is makkelijk te onderscheiden van de Gewone zwemkrab want hij heeft geen zwempeddels aan de achterpoten.

Wij kwamen drie soorten wier tegen: Riemwier, Darmwier en Blaaswier. Riemwier komt niet in Nederland voor, maar het spoelt aan op onze stranden vanuit zuidelijker kustgebieden. Het meest herkenbare deel van Riemwier zijn de lange, riemvorige, afgeplatte strengen die tot 2 meter lang worden en tot 1 cm breed. Darmwier ziet er echt uit als een darm en is van lichtgroen tot donkergroen van kleur. Blaaswier is één van de meest voorkomende zeewieren, door de luchtblazen blijft het blaaswier in het water drijven. Het is olijf- tot geelgroen van kleur, met een sterke, leerachtige structuur en heeft platte, Y-vormige boomtakachtige bladeren van ongeveer 60 centimeter tot 1 meter lang.

Een van onze mooiste vondsten was het skelet van een Zeeappel. Het is geen appel maar een zee-egel die op de bodem van de zee leeft. Het heeft, net zoals zeesterren, stekels maar eenmaal aangespoeld hebben Zeeappel meestal geen stekels meer. Het bolle kalkskelet heeft dan knobbels waar de stekels hebben gezeten en is groen van kleur.

Ook vonden wij het skeletje van zijn kleine broertje: het Zeeboontje. Het skeletje heeft aan de bovenkant een sierlijke stervorm van kleine gaatjes.

Apart waren de schelpen van Tepelhorens met Muiltjes erop vastgehecht. Vooral het Muiltje heeft een interessante levenswijze. De Tepelhoren is een mariene slak. De lege horens spoelen regelmatig aan en ze zijn vooral te vinden op de Noord- en Zuid-Hollandse stranden. Het is een vrij stevige schelp met twee zeer kleine windingen aan één kant.

Muultjes kwamen pas vanaf het eind van de negentiende eeuw in de Noordzee voor, toen oesterkwekers uit Groot-Brittannië oesters uit Noord-Amerika uitzetten om er mee te kweken. Op de oesters zaten Muiltjes vast. Sindsdien heeft het Muiltje zich geleidelijk over de Noordzee verspreid. Muiltjes beginnen hun leven als mannetje en veranderen dan langzaam van geslacht. Ze zitten vaak met meerdere exemplaren op elkaar, soms met zijn tien of meer.

De bovenste (kleinere) schelpen zijn mannelijk, de onderste (grotere) zijn vrouwelijk en daartussen zitten overgangsvormen. Jonge mannetjes kruipen op het huis van het vrouwtje, dat vervolgens wordt bevrucht. Daarna verandert het mannetje in een vrouwtje.

Ondanks het weer hebben wij toch kunnen genieten van een leuke wandeling van iets meer dan een uur met Ellen. Hopelijk hebben we een volgende keer warmer weer met weinig wind en een strakblauwe lucht!

Paddenstoelencursus 2023

Door: Maud van der Veen

Op 28 oktober organiseerden we al weer voor de derde keer een Minicursus Paddenstoelen. Dit jaar waren er 13 deelnemers, van wie er 8 geen lid waren van de vereniging. Op deze manier komen toch weer andere mensen in aanraking met KNNV Bollenstreek en werven we hopelijk nieuwe leden.

In de ochtend behandelden we de moeilijke, maar ook mooie wereld van de paddenstoel. Arie Dwarswaard liet zien hoe paddenstoelen groeien en hoe er in de oudheid al naar paddenstoelen werd gekeken. Daarna liet ik de deelnemers zien hoe ze aan de hand van de verschillende kenmerken een paddenstoel kunnen determineren en op naam te brengen. Daarna oefenden we onder leiding van Agaat Mesman het determineren nogmaals aan de hand van prachtige en duidelijke foto's van Co Mesman.

In de middag zijn we naar het Keukenhofbos gegaan, waar we uiteindelijk ruim 60 paddenstoelen op naam wisten te brengen. Gelukkig werd er druk gefotografeerd, zodat er thuis verder geoefend kan worden.

Het was een enthousiaste groep en we hebben weer veel van elkaar geleerd.

Gele knolamaniet en Echt judasoor (Monique)

Voor leden door leden

Door: Maud van der Veen

De avond Voor leden door leden is altijd druk bezocht. Het is een avondje ouderwets foto's kijken, maar dan geen familiekiekjes, maar hele mooie natuurfoto's. Ik denk altijd, daar ga ik ook eens heen om het in het echt te zien. En ik zal vast niet de enige zijn. Maar een verslag ervan maken, dat is toch echt een lastige vraag. Er zijn geen gegadigden. Dus Tom Poes verzin een list..... (= doe het zelf)

Rob Bel en Jos van Schie lieten ons weer prachtige vlinder- en insectenfoto's zien. Ze zijn eind mei begin juni in het Franse Robiac-Rochessadoule geweest, dat in het Nationaal park de Cevennen ligt. Het gebied heeft grote bergmassieven, riviervalleien, beboste heuvels en diepe kloven met de daarbij behorende rijke flora en fauna. Drie voorbeelden: Dubbelvlek sintjansvlinder (*Zygaena loti*), Valse bosparelmoervlinder (*Mellicta athalia*) en de Blauwe ijsvogelvlinder (*Limenitis reducta*).

Daarna vertelde Arie van der Lans met veel enthousiasme over het project van IVN en NME Groene Bol, die een programma draaien voor basisschoolleerlingen van groep 1 tot en met 4. Ze krijgen 1800 kindbezoeken/ jaar + ouders. Dit jaar is het thema “voedsel voor dier en mens”. Door de kinderen in aanraking te laten komen met beukennootjes en kastanjes en die te laten proeven, door het verschil tussen bomen zoals Eik, Beuk en Berk te laten zien en voelen en door te laten zien dat reigers Amerikaanse rivierkreeften eten, krijgen ze plezier in de natuur. Als iemand Arie wil helpen met de rondleidingen, geef hem een seintje via secretaris@bollenstreek.KNNV.nl . Het is leuk en belangrijk werk.

Als derde nam Annelies Moolenaar ons mee naar de Extremadura, waar zij met de KNNV op vogelvakantie was. In het droge en warme klimaat van de zuidelijke helft van Spanje komen natuurlijk andere vogels voor dan in Nederland. En dat betekent dat je meteen op de eerste dag al een aantal nieuwe soorten aan je lijstje kunt toevoegen. En dat bleef daarna maar doorgaan. Deze vogels hadden het goed naar hun zin in dit warme klimaat dankzij de vele insecten. Het was volop genieten van allerlei kleine zangvogels tot de grote arenden en gieren.

Vier voorbeelden: Theklaleeuwerik, Grijszand, Vale Gier en Blauwe Rotzlijster

Met de KNNV op reis: Extremadura, vervolg

Door: Annelies Moolenaar

Op de Voor leden door leden-avond vertelde ik over de eerste dagen in Extremadura, waar we de steppes bezochten en 'de Gierenrots' in het Parque Nacional de Monfragüe.

Het vele moois dat daarna nog volgde vat ik hieronder samen.

Na twee dagen de steppes uitgekamd te hebben bezochten we een ander landschap van Extremadura: de dehesa's. Dat zijn akkers, in de schaduw van oude Kurkeiken en Steeneiken. Deze worden ofwel begraasd door Iberische scharrelvarkens, of voor kleinschalige wissellandbouw benut. In het ideale plaatje staat zo'n akker ook eens in de zoveel jaar braak, waardoor er ook voldoende kruiden en wilde bloemen kunnen groeien.

Een weldadig landschap, voeg daarbij de vogelsoorten Blauwe Ekster, Roodkopklauwier, Kuifkoekoek, Orpheusgrasmus.... en je wilt daar absoluut vaker zijn. De mooiste vlinderfoto die ik in deze streek heb kunnen maken was van het Tijgerblauwtje.

Verdroging door klimaatsverandering vormt een grote bedreiging voor het ecosysteem in Extremadura. Een te hete zomer was al veel te vroeg aan het beginnen! Maar ook is er watergebrek, doordat stuwdammen de natuurlijke loop van de rivier blokkeren. Waar de Taag nog wel vrij stroomt, is de waterstand laag. Het gaf eigenlijk een wat onbestemd gevoel om in een niet zo groot natuurgebied in de buurt van een stuwdam heel veel verschillende watervogels aan te treffen... waar konden zij anders terecht? Zo zagen we daar Purperreiger, Koereiger, Zwarte Ibis, Lachstern, Grote - en Kleine Zilverreiger, zelfs een Woudaapje, en een van de geluksvogels van de groep kreeg een mooie Purperkoet in het vizier. Het schatje van de dag voor mij was het piepkleine zangertje de Graszanger. Die zongen daar volop.

Op dag vijf reden wij al weer een beetje terug richting Madrid, voor nog een verblijf in het gebergte Sierra de Gredos. Hier kregen we nog een hele toegift aan bosvogels, zoals Bergfluitier, Nachtegaal, Wielewaal en Zwarte Mees.

Langs een gelukkig nog wel goed stromende rivier was het feest van zowel Witte-, Grote Gele- en Iberische Kwikstaart, en verschillende Tapuiten.

De finale was een bergwandeling in het hooggebergte. Alle hoop had ik op de Alpenheggenmus, maar die liet zich niet zien. Maar goed, dan wel de Waterspreeuw, en een grote kudde Gredossteenbokken die van de hoogte naar beneden kwam om beneden bij de rivier te komen drinken. Ondertussen was het al helemaal normaal om af en toe een Monniksgier voorbij te zien zeilen en ook de Grijze Gors liet zich weer uitgebreid van dichtbij bekijken. De laatste soort die ik nog 'op eigen houtje' vond was de Westelijke Baardgrasmus, terwijl even verderop door iemand anders de Provençaalse Grasmus aangetroffen werd.

Gredossteenbokken

Het is een prachtige vogelreis geweest zo alles bij elkaar! De terugreis verliep niet helemaal jofeltjes omdat we bij de overstap van het Spaanse spoornet naar het Franse eerst nog een stoptrein over de Pyreneeën moesten nemen. Die had vertraging, waardoor we in Frankrijk aangekomen de achterlichten van onze besproken nachttrein konden uitzwaaien. Met een hotelovernachting extra, en een upgrade naar niet besproken zitplaatsen van de eerste klasse in de eerstvolgende TGV zijn we uiteindelijk toch maar een halve dag later thuisgekomen dan gepland. Het trein-experiment was iets minder voor herhaling vatbaar, maar de excursiedagen in Spanje waren ronduit geweldig! Superblij ben ik, deze KNNV-reis te hebben kunnen meemaken!

Roffelende vandaal betraapt

Door: Cees Timmermans

Bij een reguliere controle van de Browning wildcamera in de opstelling voor de marter, merkten we enige tijd geleden dat het transparante kunststof afdekkapje van de PIR Sensor vakkundig was weggehakt. Op de foto's vonden we een opname van een Grote Bonte Specht die al roffelend op de wildcamera bezig was. Goed dat vandalen bij wildcamera's ook zichzelf meestal op de foto zetten. Dit probleem was op te lossen door het afdekkapje te laten vervangen.

Maar bij het inventariseren van de foto's viel ons nog iets anders op. We misten soms foto's. Toen onze marterstok een keer langs een van de bomen naar beneden hing, omdat de kunststof draden waarmee hij was vastgebonden aan de boom, waren doorgebeten of afgeknaagd, verbaasden we ons erover dat er geen foto's waren van deze dader.

Sjaak Weijers merkte bij een andere sessie dat de data- en tijdsweergaven niet klopten. Kennelijk was de instelling van de camera teruggesprongen naar de fabrieksinstelling bij aankoop. Al pratend constateerden we dat we eigenlijk wel een heel lijstje klachten hadden waar we geen verklaring voor konden vinden. Alle reden om onze leverancier (Wildlife Monitoring Solutions) maar eens te raadplegen. We hebben deze camera ten slotte nog niet eens een heel jaar in gebruik. In het mailcontact werden de problemen uitgelegd en de mogelijkheden geïnventariseerd. Om tot een oplossing te komen werd besloten de camera op te sturen naar de leverancier voor onderzoek. Binnen een paar dagen kregen we bericht terug dat de problemen met het verspringen van datum en tijd niet op te lossen waren, maar we zouden daarom een nieuw exemplaar van de camera krijgen. Binnen enkele dagen bezorgde onze tante post een pakket met een gloednieuwe Browning Elite HP4 Spec.Ops.

Ook dit kun je allemaal meemaken bij het werken met onze wildcamera's, maar meestal gaat alles naar wens. Als dit werk je aanspreekt, vraag dan eens aan Sjaak, Sarah of Cees of je een keer een sessie kunt meelopen. Je bent welkom.

Insecten in de hoofdrol

Tekst en foto's Adrie van Dam

De Landelijke Insectenwerkgroep van de KNNV (LIW) organiseert twee keer per jaar een insectenweekend. Dit jaar waren twee weekenden in de Maasduinen bij Well in Limburg georganiseerd. Als KNNV-lid mag je een keer mee om te kijken hoe zo'n weekend eruit ziet en om van de sfeer te proeven. Voor mij is dit de eerste keer en ik voel mij hier als gast. De belangstelling voor insectensoorten bij de deelnemers is gevarieerd. Er zijn specialisten voor o.a. wilde bijen, voor kevers en voor nachtvlinders en deelnemers die breder georiënteerd zijn. Als nieuwkomer kijk ik nog naar 'van alles' en vooral wat er voor mijn lens komt.

Op vrijdagmiddag is de aankomst en het weekend begint al mooi met een **Populierenpijlstaart** (*Laothoe populi*) die op een boom bij de ingang zit. Een mooie binnenkomer.

De eerste avond is in een naburig weiland een opstelling gemaakt voor het kijken naar nachtvlinders. Het is hiervoor een ideale avond. De temperatuur is goed, er is nauwelijks wind en zelfs de bewolking is in het voordeel. Op het witte doek komen veel mooie soorten die uitgebreid gefotografeerd worden. Thuis achter de computer zie ik dat de **Krompootdoodgraver** (*Nicrophorus vespillo*), een aaskever last heeft van veel mijten. Of deze mijten schadelijk voor de kever zijn of alleen maar lastig weet ik niet.

Populierenpijlstaart

Krompootdoodgraver (met mijten)

De eerste excursie op zaterdag ga ik met een klein groepje op pad in de buurt van de accommodatie met berm, bosrand en grasland. In de struiken zien we twee nesten van wantsen. Een nest van de **Gewone kielwants** (*Elasmucha grisea*) die vroeger Berkenwants genoemd werd. Het geslacht *Elasmucha* is bekend om de broedzorg. Moeder wants houdt de wacht bij de eitjes en daarna bij de nimfen tegen vraatzuchtige vijanden. Het andere wantsennest met kleine zwarte nimfen is zonder moederzorg. Na invoering in waarneming.nl blijken dit de nimfen van de **Bruingemarmerde schildwants** (*Halyomorpha halys*) te zijn. Een nieuwkomer in Nederland. Het is een soort die uit het verre oosten afkomstig is en pas sinds een paar jaar in Nederland wordt gezien en zich snel verspreid. Helaas is het een invasieve exoot die schade aan landbouwgewassen kan veroorzaken.

Gewone kielwants

Bruingemarmerde schildwants

De tweede avond is er een presentatie over wilde bijen. In deze presentatie staat de waardplant centraal. Wilde bijen kan je in verschillende groepen indelen naar voorkeur voor waardplanten. Polylectische bijen benutten een breed scala aan plantensoorten. Oligolectische bijen zijn zeer selectief in de keuze van planten en bezoeken een beperkt aantal planten en dit zijn soms alleen soorten van een bepaalde plantenfamilie. Monolectische bijen zijn heel kieskeurig en hebben slechts een specifieke plant als voedselbron. Denk aan de Heizijdebij (*Colletes succinctus*) die een duidelijke voorkeur heeft voor de Struikheide (*Calluna vulgaris*).

Op zondag gaan we naar het zand-/veengebied Eendenmeer met vennen en zandpaden in de hoop op libellen en waterdiertjes. De heide staat in bloei en er vliegen dagvlinders en in de buurt van de vennen zijn veel libellen - vooral de Heidelibellensoorten- actief. Op een zandpad is een paddensoort zich achterwaarts in het zand aan het ingraven.

Het heeft een zwarte beweeglijke wrat op zijn neus en dat ziet er raar uit. Het zijn de maden van de Groene paddenvlieg (*Lucilia bufonivora*) die eitjes legt op de **Gewone pad** (*Bufo Bufo*). Deze parasitaire bromvlieg gaat heel gluisperig te werk en legt eitjes op de flanken van de gastheer zodat hij deze niet van zijn lijf kan wegvegen. Zodra de eitjes uitkomen kruipen de maden direct naar de neusholten. Wat op een snotneus lijkt wordt een kluit van maden die de pad aanvreten met uiteindelijk de dood voor de pad tot gevolg.

Geïnfecteerde Gewone pad

Blauwvleugelsprinkhaan (man en vrouw)

Er zijn ook veel sprinkhanen. De **Blauwvleugelsprinkhaan** (*Oedipoda caerulescens*), een veldsprinkhaan die ook veel in de duinen voorkomt probeer ik al jaren op de foto te krijgen tijdens de sprong zodat je de blauwe vleugels goed ziet. Het is mij nog nooit gelukt, maar nu heb ik een duo van man en vrouw in het vizier. Het mannetje is in rust onopvallend grijs gestreept en is kleiner dan het vrouwtje die roestbruin van kleur is.

Als beginneling zie je minder insecten dan het geoefende oog van een ervaren insectenkenner. Toch heb ik voor mij nieuwe soorten gezien. De **Greppelsprinkhaan** (*Roeseliana roeselii*) met een robuust halsschild en de **Bramensprinkhaan** (*Pholidoptera griseoaptera*) zijn beide sabelsprinkhanen en vrij algemeen. In de kuststreek waar ik woon komen ze nauwelijks voor en deze twee soorten heb ik nu voor het eerst gezien.

Voor mij is het een mooi weekend geweest en toch weer leuke soorten gezien.

Natuurmomentje – Gifgroen op zuignappen

Door: Adrie van Dam

Ook in ons kikkerlandje komen boomkikkers voor. De felgroene Boomkikker, *Hyla arborea*, is een bedreigde soort in Nederland en leeft in kleine populaties in vochtige gebieden met veel begroeiing. Met zuignapjes aan de tenen is hij een goede klimmer in struiken en bomen en hij kan zich snel verstoppen tussen de bladeren. Bij stress kan hij ook nog van kleur veranderen.

De Boomkikker houdt van warmte en zit graag in de zon. Op een bewolkte dag ga ik een poging doen om er een te vinden op een plek waar ik al vaak ben geweest. De verwachting is niet hoog, maar je weet het maar nooit. En laat nou juist op de plaats van bestemming de zon even doorbreken. Je oog moet er ook maar net op vallen want de Boomkikker is superklein, iets groter dan een duimnagel. En ja hoor, daar zit er een. Heel stil op een tak, want ze zijn vooral in de avond actief. Al heel vaak ben ik wezen kijken en zoeken, maar niet eerder heb ik er een gevonden. En nu zit er een op een tak. Ik benader hem heel voorzichtig om 'm niet te storen. Hij staat er mooi op. Een geluuksmomentje eerste klas.

 Herfst-egels

Door: *Adrie van Dam*

In de herfst vallen de bladeren van de bomen
Goudgele bladeren die op de grond komen
Daartussen zijn vaak kastanjes te vinden
Met hun ruwe bolster liggen ze daar te glimmen

Let op waar je loopt, want onder je voeten liggen
Als stekende bolletjes die prikken
Net een colonne egels die op pad gaan
En je met donkerbruine ogen gadeslaan

Tamme kastanjes (Adrie van Dam)

Burgerwetenschap

Door: Maud van der Veen

Burgerwetenschap, ook wel aangeduid met de Engelse term 'citizen science' en soms ook wel amateurwetenschap genoemd, is wetenschappelijk onderzoek dat in zijn geheel of gedeeltelijk wordt uitgevoerd door vrijwilligers. Soms ligt de nadruk op het verzamelen van data, dan spreken we vaak van Crowdsourcing. Dat is het gebruikmaken door personen of organisaties van een grote groep vrijwilligers of geïnteresseerden voor onderzoek.

Onderzoek naar planten en dieren is wellicht het meest bekende voorbeeld. In Nederland worden veel gegevens over het voorkomen en de verspreiding van planten en dieren door vrijwilligers verzameld. Natuurtellingen, die in samenwerking met vrijwilligers worden uitgevoerd, dragen bij aan het vergroten van de wetenschappelijke kennis. Mensen trekken de natuur in om planten en dieren te tellen en investeren hierin heel veel tijd.

Een goed voorbeeld van tellingen via soortenorganisaties is het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM), waarin veel soortenorganisaties samenwerken om trendberekeningen te maken. Bijvoorbeeld FLORON, NMV, RAVON, Sovon en de Vlinderstichting zijn organisaties, die systematische natuurtellingen begeleiden. Daarnaast zijn er inmiddels diverse online portalen, waar vrijwilligers waarnemingen kunnen invoeren, zoals waarneming.nl en inaturalist.org. Deskundigen valideren de waarnemingen, als er voldoende informatie is ingevoerd, zoals bijvoorbeeld een foto en de locatie.

De waarnemingen die verzameld worden op de invoerportalen zoals waarneming.nl en de Verspreidingsatlas vloeien veelal door naar de NDFF. Net zoals de data uit projecten van soortenorganisaties en van vrijwilligers bij terrein behorende organisaties als Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en de provinciale Landschappen. Gegevens van de NDFF en het NEM worden gebruikt voor het verkrijgen van inzicht in de toestand en veranderingen van natuur en biodiversiteit. Hierin speelt het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) ook een belangrijke rol. Het CBS past statistische bewerkingen toe om indexcijfers en trends vast te stellen en te verwerken in biodiversiteitsindicatoren, die bijvoorbeeld de trend van broedvogels of van beek- en poldervissen weergeven. Binnen de KNNV Bollenstreek zijn diverse leden betrokken bij dergelijke telprojecten. Sommigen tellen een specifieke soortgroep, zoals paddenstoelen, vlinders, insecten of vogels.

Maar binnen KNNV Bollenstreek hebben we ook onze gebied specifieke natuurinventarisaties, die we samen met de terreinbeheerders uitvoeren, zodat zij informatie hebben om hun beheerplannen goed uit te werken en de biodiversiteit van het terrein te vergroten. Het Zuid-Hollands Landschap is bijvoorbeeld nauw betrokken bij Wassergeest en Langeveld. Zie verder op onze website onder <https://bollenstreek.knnv.nl/werkgroepen> bij Tespelduyn, Wassergeest of Langeveld).

We zullen in dit nummer van de Duinrel en in de volgende nummers een aantal projecten toelichten, zodat wij u wellicht kunnen enthousiasmeren om volgend jaar ook mee te doen met een bepaald telproject.

Meer over Burgerwetenschap: <https://www.clo.nl/indicatoren/nl0625-citizen-science>

Hieronder een aantal grotere natuurverenigingen, die samenwerken met vrijwilligers.

Vogels	Sovon https://sovon.nl/	
Planten	Floron https://www.floron.nl/	
Insecten	Entomologische vereniging https://nev.nl/	
Insecten	Eis https://www.eis-nederland.nl/	
Vlinders en Libellen	Vlinderstichting https://www.vlinderstichting.nl/	
Paddenstoelen	Nederlandse Mycologische vereniging https://www.mycologen.nl/	
Zoogdieren	Zoogdier vereniging https://www.zoogdiervereniging.nl/	
Reptielen, amfibieën en vissen	Ravon https://www.ravon.nl/	
Mossen en korstmossen	BLWG https://www.blwg.nl/	

Sovon

Door: Maud van der Veen

Sovon (vroeger Stichting Ornithologisch Veldonderzoek Nederland, tegenwoordig *Sovon Vogelonderzoek Nederland*) organiseert en coördineert vogelmonitoring en -onderzoek op landelijk niveau volgens gestandaardiseerde, wetenschappelijke criteria en stimuleert dat zo veel mogelijk vrijwilligers daaraan deelnemen.

Sovon brengt de ontwikkelingen in aantallen en verspreiding van vogels in kaart en door verklarend onderzoek geven ze inzicht in de oorzaken van de veranderingen.

De meeste telprojecten maken onderdeel uit van het Netwerk Ecologische Monitoring ([NEM](#)). De kwaliteit van de gegevens wordt getoetst door het Centraal Bureau voor de Statistiek ([CBS](#)). Met de samenwerking in de European Breeding Bird Council ([EBCC](#)) krijgen de gegevens ook internationale toepassing.

Sovon kent meerdere telprojecten, waaraan je kunt deelnemen.

- Zo is er het [Broedvogelmonitoringproject](#) (BMP). Bij dit project wordt een telgebied 5 tot 12 keer per seizoen bezocht en wordt elke waarneming van een potentiële broedvogel van een speciale broedcode voorzien. Na afloop van het veldwerk wordt het aantal territoria bepaald via een combinatie ('clustering') van alle verzamelde waarnemingen. Je doet minimaal vijf en maximaal twaalf bezoeken in het voorjaar. Het kost je tussen de drie tot vijf uur per ronde. In bijna alle biotopen start je de meeste bezoeken voor zonsopkomst.
- Maar er is ook het [Meetnet Urbane Soorten](#) (MUS). In dit project worden de aantallen en de verspreiding van broedvogels in steden en dorpen in kaart gebracht. Vrijwilligers tellen de aantallen vogels vanaf vaste telpunten in een zelfgekozen postcodegebied. Je brengt gedurende vijf minuten alle vogels in kaart vanaf elk telpunt in je postcode gebied. Er zijn 8 tot 12 telpunten per postcode gebied. Het kost ongeveer 1,5 tot 2 uur per telling. Je telt driemaal per jaar in de periode 1-30 april, 15 mei-15 juni en 15 juni-15 juli; tweemaal rond zonsopkomst en eenmaal 's avonds.
- En de tegenhanger voor de buitengebieden: [Meetnet Agrarische Soorten](#) (MAS). Hier tel je ook vanaf vaste telpunten. Je kunt zelf kiezen hoeveel telpunten je doet. Er zijn vier telperiodes: 1 – 20 april, 21 april – 10 mei, 11 mei – 10 juni en 21 juni – 15 juli. In elke telperiode voer je één telronde langs al je telpunten uit die start tussen zonsopgang en vijf uur daarna.

Zie voor meer informatie op de website van [Sovon](#)

Ik tel inmiddels al weer zes jaar een aantal verschillende gebieden en doe de BMP telling. Het is heerlijk om bij zonsopgang in het bos rond te lopen en je onder te dompelen in het ochtendgezag van de vogels. Ze kwetteren en jubelen allemaal door elkaar heen om duidelijk te maken dat ze geschikte partners zijn. Het duurt een tijdje voordat je in staat bent de individuele soorten te herkennen.

Elk jaar weer moeten m'n oren wennen aan al dat lawaai. Na twee rondes herken je de verschillende soorten weer gemakkelijk en weet je al snel wie waar zit. Daarna kijk je uit naar de komst van de zomergasten: de eerste Tjiftjaf, de eerste Zwartkop. Maar ook het observeren van het gedrag is een feestje: er wordt verleid en gepaard, ze slepen met nestmateriaal, zoeken naar voedsel en wat later zie je net uitgevlogen jongen, die nog wat onwennig op een takje zitten. Alhoewel het in juni een hele klus is om zo vroeg je bed uit te komen, ben ik dat snel vergeten als ik begin met tellen.

Het is ook leuk om te zien hoe de aantallen per jaar verschillen. Ik laat hier mij tellingen uit het gebied Noordduinen-Oost zien. Elk jaar is er wel weer een speciale gast, waarvan je niet zeker weet of hij het volgende jaar terug zal keren.

BMP Noordduinen-oost 2018 - 2023						
Soort	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Appelvink	0	0	1	0	0	2
Boerenzwaluw	2	0	0	0	0	0
Boomklever	4	3	0	1	0	1
Boomkruiper	1	9	9	13	14	17
Bosuil	0	1	2	2	1	1
Buizerd	1	1	1	1	0	1
Ekster	1	0	0	0	0	0
Fitis	5	2	2	4	8	4
Gaai	2	3	1	5	2	3
Glanskop	3	5	6	8	9	9
Goudhaan	1	3	0	1	0	0
Groene Specht	1	0	0	0	1	0
Groenling	3	0	1	3	1	1
Grote Bonte Specht	6	12	9	8	13	10
Grote Lijster	0	0	0	0	3	3
Halsbandparkiet	2	2	2	3	0	2
Heggenmus	3	8	1	2	2	1
Holenduif	0	0	0	0	1	0
Houtduif	2	10	6	9	5	9
Kauw	2	1	0	0	0	0
Kleine Bonte Specht	0	0	0	1	1	0
Koekoek	0	0	1	0	0	0
Koolmees	13	17	14	22	16	17
Kuifmees	0	0	0	1	4	2
Meerkoet	0	0	0	0	0	0
Merel	20	16	17	17	15	12
Nachtegaal	0	0	3	0	1	2
Nijlgans	0	0	1	0	0	0
Pimpelmees	9	19	16	22	16	20
Putter	1	1	0	1	0	1
Roodborst	14	17	18	24	17	21
Sijs	0	0	0	0	0	0
Spreeuw	0	0	0	1	0	0
Staartmees	1	0	0	0	0	0
Tjiftjaf	12	16	15	21	20	19
Tuinfluit	0	1	0	2	1	2
Turkse Tortel	2	1	1	1	1	0
Vink	21	29	23	36	18	22
Waterhoen	0	1	0	0	0	0
Wielewaal	0	0	1	0	0	0
Wilde End	0	0	0	0	0	0
Winterkoning	16	23	26	24	28	28
Zanglijster	5	8	6	11	6	8
Zwarte Kraai	2	1	2	2	1	2
Zwarte Mees	0	0	0	0	0	2
Zwartkop	9	18	15	18	16	16
Aantal territoria	164	228	200	264	221	238
Aantal soorten	29	27	27	29	27	29

NEM Paddenstoelenmeetnetten

Door: Adrie van Dam

Paddenstoelen vormen een belangrijke schakel in de processen in de natuur. Zo zijn ze essentieel als opruimer, maar veel soorten leven ook samen met andere organismen, zoals bomen. Hierdoor is het van groot belang om te weten hoe het gaat met de paddenstoelenflora. Gaan paddenstoelen vooruit of achteruit? En wat zegt dit over de staat van de Nederlandse natuur? De paddenstoelenflora van Nederland bestaat uit tenminste 6000 soorten.

De Nederlandse Mycologische Vereniging (NMV) is in 1998 gestart met het Bos-meetnetwerk dat onderdeel is van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). Paddenstoelen met een eigen habitatvoorkeur. Zo is het meetnet Bospaddenstoelen gericht voor alle bostypen, zowel loofbossen, gemengde bossen en naaldbossen. In 2014 is een meetnet Zeereep voor de habitattypen witte en grijze duinen opgestart en in 2017 het meetnet Moerassen en Venen voor soorten die in laag- als in hoogveen, berkenbroekbossen voorkomen.

Het paddenstoelenmeetnetwerk bestaat dus al 25 jaar en heeft een enorme schat aan gegevens verzameld waarmee door het CBS trendberekening worden gedaan.

Gekeken wordt o.a. naar de invloed van stikstof. Welke paddenstoelen zijn hier gevoelig voor, verdwijnen ze hierdoor of doen het juist goed met stikstof. Niet alle paddenstoelen tellen mee. Voor ieder meetnetwerk zijn 4 typische soorten die de kern van het monitoren zijn. Daarnaast zijn er 134 begeleidende soorten gedefinieerd die een diagnostische waarde hebben bij het berekenen van de trends.

Je loopt drie keer per jaar een vaste route volgens een vastgesteld protocol.

Bospaddenstoelen Keukenhofbos

Door: *Adrie van Dam*

Vorig jaar ben ik begonnen met het Bosmeetnetwerk omdat ik meer paddenstoelen wil leren kennen. In het Keukenhofbos heb ik een route uitgezet met een brede laan, een smal kronkelend bospad en een bospad met een verhoogd talud met mos begroeiing. In het bos staan veel soorten loofbomen zoals: beuk, eik, esdoorn, berk, vogelkers, hier en daar naaldbomen en houtsnippers. Genoeg variatie dus. Agaat Mesman die in het verleden ook een route voor het meetnet heeft gelopen was gelijk enthousiast en wilde wel meegaan. Gezellig en samen op pad. Met smart wachten we op de regen die noodzakelijk is voor de paddenstoelenexplosie. Dit jaar heeft het lang geduurd voordat het paddenstoelenseizoen begon. Zelfs na de eerste regenbuien bleef het in het Keukenhofbos lang droog. En uiteindelijk komt de regen, zelfs overvloedig en nu wachten op een droge dag voor onderzoek.

Goed uitgerust met pen en papier, loep en spiegel, mes en verzameldoosje gaan we op zoek naar paddenstoelen. We kijken naar gaatjes, plaatjes, buisjes en steekels onder de hoed. Van alle kanten worden ze bekeken. Is de hoedrand gevormd, geplooid, gerand of gekamd. Overal wordt op gelet. We voelen, ruiken, proeven en likken de lamellen voor een goede determinatie. Waar veel mensen de digitale hulpmiddelen ObsIdentify of Waarneming.nl gebruiken, doen wij het nog ambachtelijk en gebruiken we onze zintuigen. Om de goede soort te bepalen is ruiken en proeven bij russula's en melkzwammen verplicht. Bij de ectomycorrhiza soorten, de paddenstoelen die samenleven met bomen is het noteren van de waardboom essentieel. En waar we niet uitkomen, gaat mee naar huis voor verder onderzoek onder lamp en loep, met determinatiesleutel en boek kan de napret beginnen.

De route is 1 km lang. Maar wij kunnen ons daar uren vermaken. Met z'n tweeën zie je veel meer en er valt wat te discussiëren. "Wat zie jij hier in?", "Zullen we deze maar stiekem overslaan?", want alleen de soorten waar je 100% zeker van bent, mogen genoteerd worden. En soms zien we mooie exemplaren die op de lijst staan, maar net buiten de route vallen. "Hé, dat is nou jammer. Die mag niet meedoen".

Wil je meer lezen of weten over het bosmeetnetwerk kijk eens op de site van de NMV [Meetnet | Nederlandse Mycologische Vereniging \(mycologen.nl\)](https://www.mycologen.nl)

 Mycologie: Lekker zwammen

Door: Paul Venderbosch

Een paddenstoel is puur magie
Een pad die daarop ging zitten
ik geef mijn woord: "Dat zie ik nie"
Ja, daar loop ik op te vitten

Soms zijn ze vals, soms zijn ze echt
Valse meeldauw, Echt judasoor
Geef mij geen vals, maar echt of
recht
Dus puur natuur, daar ga ik voor

Soms zijn ze nep, soms best ge-
woon
Soms zijn ze schijn, doen echt alsof
De Fopelfenbank spant de kroon
Al dat alsof verdient geen lof

Want elfen zijn al fantasie
En dat elfen daar dan zitten
Nee geef mij puur theorie
Laat die magie lekker pitten

Ik ben dan liever bioloog
met schimmels en wat zwammen
Ik ben nog liever zwamoloog
die hierop door kan drammen

Fopelfenbankje (Adrie van Dam)

Waarnemingen 1 augustus t/m 30 oktober

Door: Sarah Humphrey

Als ik dit halverwege november schrijf, is een Pestvogel gesignaleerd in Hillegom. Het blijft bij dit enige exemplaar tot nu toe, maar wie weet komen er meer van deze kleurrijke wintergasten onze kant op. Opletten dus! Andere leuke waarnemingen van de afgelopen periode zijn van een Dwergaalscholver bij de Klinkenbergerplas, een Hop in een woonwijk in Noordwijkerhout, Purperreigers bij de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim en een Kwartel op straat in Warmond.

“Die kwartel was inderdaad een bijzondere verrassing. Hij/zij heeft twee dagen rond gescharreld en was toen weer verdwenen” aldus de heer Henk Keijzer.

Kwartel (Henk Keijzer)

Een volledig overzicht van de afgelopen periode is te vinden op:

<https://knnvbollen.waarneming.nl/>

Op 19 oktober zijn er twee Geoorde Futen in winterkleed ter plaatse op de Klinkenbergerplas (WNL). Tijdens het vissen op 27 september op het Poelmeer bij de Klinkenbergerplas ziet een waarnemer een vrij opvallende Aalscholver in het water landen. De grootte van de vogel valt gelijk op, vooral als hij naast een Fuut zwemt lijkt hij niet zoveel groter. De vogel vliegt op en is nadien niet meer gezien. De gemaakte filmpjes zijn doorgestuurd naar diverse vogelaars, het wordt snel duidelijk dat het om een Dwergaalscholver gaat.

Gelukkig is de vogel de volgende ochtend teruggevonden, rustig poetsend op een dode boom boven het water. Het is maar een kort verblijf want hij vliegt op en na een klein rondje boven de Klinkenbergerplas vertrekt hij in zuidwestelijke richting. Dit is pas de 14e waarneming van een Dwergaalscholver voor heel Nederland en de allereerste voor de provincie Zuid Holland (LPU, RGE, WNL).

Van de reigersoorten zijn de Grote Zilverreiger, de Koereiger en de Purperreiger de afgelopen periode goed vertegenwoordigd. Van 16 september tot en met 17 oktober zijn er meerdere Koereigers in de Elsgestepolder te Voorhout waargenomen, met op 10 oktober 7 vogels ter plaatse (WNL). De hele maand augustus en begin september zijn er juveniele Purperreigers te zien in de Hemmeerpolder te Warmond (VWA). Leuk zijn de 6 exx. vliegend op 2 september in zuidelijke richting over de Parklaan in Sassenheim (HVS).

Op 10 augustus vliegt er een juveniele Zwarte Ooievaar over de Noordwijkerhoutse Geest (WNL). 35 Lepelaars vliegen op 7 oktober in zuidelijke richting over Sportpark de Roodemolen in Sassenheim (JDR).

Vier Toendrarietganzen vliegen op 18 oktober in zuidelijke richting over de Kagerbuurt in Sassenheim (JDR). Een groep van 20 Kleine Rietganzen vliegen op 23 oktober in zuidwestelijke richting over Nieuw Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (WNL). Op 18 oktober vliegen de eerste 30 Kolganzen van deze winter in zuidelijke richting over het centrum van Sassenheim (HVS).

Op 10 augustus foerageren drie Casarca's in een onder water gezet perceel bollenland in de Mottigerpolder te Voorhout (JVD). Een ♀ Pijlstaart is op 10 september ter plaatse in de Klinkenberger- en Voorhofpolder te Warmond (SHU). Negen Tafeleenden zijn op 22 oktober te zien op de Klinkenbergerplas (JDR).

Leuk is de waarneming op 22 oktober van een Middelste Zaagbek op het Norremeer (HVS). De laatste waarneming van deze soort in de Bollenstreek was in december 2022, evenals op het Norremeer.

Op 26 augustus vliegt er een eerste kalenderjaar Wespendief over de Parklaan in Sassenheim (HVS). Een doorweekte Rode Wouw is op 27 oktober ter plaatse bij de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (JDR). De laatste waarneming van dit jaar van een Bruine Kiekendief is van 31 oktober, vliegend over de Lakerpolder op de Kagerplassen (WNL). Een Havik vliegt op 10 september over de Parklaan in Sassenheim (HVS). Op 3 september vliegt er een Visarend over de Hemmeerpolder te Warmond (WNL). Op 4 september jaagt een Boomvalk op Huiszwaluwen boven het centrum van Warmond (JST). De Sassemse Slechtvalken zijn regelmatig te zien op en rondom de toren van de katholieke kerk in Sassenheim (VWA).

De meeste waarnemingen van Patrijzen komen uit de omgeving van de Grote Looster in Lisse met maximaal 17 vogels in een groep (VWA). Op 13 september zijn er 16 exx. ter plaatse in de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout (WNL). Grappig is de waarneming op 27 augustus van een Kwartel op straat in Warmond (WNL). Kijk even op waarneming.nl naar de prachtige foto's:
<https://knnvbollen.waarneming.nl/waarneming/view/285964564#>

De afgelopen periode zijn er weer bollenvelden onder water gezet. In de omgeving van de Noordwijkerhoutsche Geest (Gooweg) levert dit verschillende soorten steltlopers op, onder andere Bonte Strandloper, Bosruiter (op 15 augustus 15 exx.), Kleine Plevier, Kluut en Zwarte Ruiter (VWA). In de Klinkenberger- en Voorhofpolder te Warmond zijn er in september een en soms twee Krombekstrandlopers te zien, ook op een onder water gezet bollenveld (VWA). Hier zijn ook Bontbekplevieren ter plaatse (HVS, SHU). Op 13 september telt een waarnemer 800 rustende Kieviten (WNL). Een juveniele Kleine Strandloper is op 8 september ook hier te zien (HVS). Op 9 september zijn er 14 Kemphanen ter plaatse (HVS). Niet minder dan 63 Watersnippen vliegen op 18 augustus over de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (HVS). Verrassend zijn de twee Grote Sterns op 1 augustus ter plaatste bij de Noordwijkerhoutsche Geest (RVR). Hier zijn er op 3 augustus drie foeragerende Zwarte Sterns te zien (WNL). In een achtertuin in Sassenheim foerageren op 18 augustus 17 Turkse Tortels (EBO).

Een roepende Bosuil is op 18 oktober te horen in Park Rusthoff te Sassenheim (WNL). Op 5 augustus is er een Kerkuil roepend te horen in de Lageveense Polder te Lisse (WNL). Een Ransuil vliegt op 3 augustus over de Spoorlaan in Voorhout (MDG). Op 18 augustus vliegt een Velduil over de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (HVS, SHU).

De laatste Gierzwaluw van deze zomer in onze omgeving is op 18 augustus vliegend te zien over de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (WNL). Ijsvogels zijn de laatste periode zo goed als overal in de Bollenstreek gezien, onder andere bij de Klinkenbergerplas, het Heempark in Hillegom, de Eendenkooi in Warmond en de Elsgesterpolder in Voorhout. Dit jaar is in september alweer een Hop midden in een woonwijk in Noordwijkerhout te zien! Op 17 september 's ochtends verschijnt de vogel op een grasveldje langs de Absveen en verblijft maar één dag in de omgeving. Deze Hop is de vierde voor de Bollenstreek (VWA).

Hop (Sarah Humphrey)

De laatste waarneming van dit jaar van een Oeverzwaluw is op 1 september, vliegend over de Eendenkooi in Warmond (WNL). De laatste vier Boerenzwaluwen van deze zomer zijn op 1 oktober ter plaatse bij de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (JDR). De laatste Huizswaluw van deze zomer vliegt op 24 september samen met Boerenzwaluwen over het centrum van Sassenheim (SHU). De eerste Grote Gele Kwikstaart van het najaar is al op 10 augustus te zien bij de Noordwijkerhoutsche Geest (WNL).

Een Paapje is op 24 augustus ter plaatse in de Klinkenberger- en Voorhofpolder te Warmond (JWI). In het najaar zien wij in onze omgeving Tapuiten op doortrek. De eerste is een juveniele ex. die op 11 augustus in de Elsgesteerpolder te Voorhout (WNL) ter plaatse is. De laatste waarnemingen van deze soort zijn op 3 september gedaan: een vogel op 3 september bij de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (HVS) en 5 foeragerende exx. in de Elsgesteerpolder (MDG).

Op 31 oktober is een Beflijster kort ter plaatse samen met Merels, Koperwieken en Kramsvogels bij de Oude Vuilnisbelt (JDR, HVS).

Op 8 oktober is er duidelijk de trek van Koperwieken. Een waarnemer telt 881 vogels vliegend in zuidelijke richting over de Kagerbuurt in Sassenheim. Minder talrijk zijn de 130 Kramsvogels die zijn hier ook te zien (JDR).

Een roepende Bladkoning is op 26 september te horen in de Eendenkooi te Warmond (WNL). Nog een ex. is op 30 oktober ter plaatse bij de Sint Bavo in Noordwijkerhout (MWI). Op 22 augustus is er een ♂ Bonte Vliegenvanger te zien in de Heemtuin te Hillegom (WNL).

Kramsvogel (Adrie van Dam)

Met dank aan de waarnemers:

EBO	Erik Boekhoven	MDG	Mariska de Graaf
HVS	Hans van Stijn	MWI	Maarten Wielstra
JDR	Job de Ridder	RGE	Reinder Genuit
JST	John Stigters	RVR	Rene van Rossum
JVD	Jelle van Dijk	VWA	Vele waarnemers
JWI	Jan Wierda	WNL	waarneming.nl
LPU	Luuk Punt		

Waarnemingen voor de periode 1 november 2023 t/m 31 januari 2024 kunnen worden doorgegeven via www.waarneming.nl, bereikbaar via onze website, of per email: vogelsbollenstreek@gmail.com

Activiteitenprogramma

Donderdagavond 1 februari 2024 - Uilen en andere roofvogels

Dhr. Bas Bijl van de vogelwerkgroep Koudekerk/Hazerswoude e.o. komt u weer alles vertellen over Uilen en andere Roofvogels. De avond begint om 20.00 uur, de zaal is open om 19.30 uur. De presentatie wordt gegeven in het gebouw van Speeltuinen vereniging de Bijenkorf, Emmastraat 49 te Lisse. De toegang is gratis, ook voor niet leden. Opgeven kan tot 31 januari 2024 bij jf59vanschie@hotmail.com of via WhatsApp op 0613561481.

Zondag 18 februari 2024 - Mossen en Korstmossenexcursie in de AWD

Onder leiding van Thijs van Trigt gaan we op zoek naar mossen en kostmossen in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Vertrek met auto's is om 09.30 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Wilt u bij uw aanmelding opgeven of u zelf rijdt en dan eventueel anderen (graag aantal opgeven) mee kunt nemen, dan wel graag met een ander meerijsdt. Meerrijders betalen € 2,00 aan hun chauffeur. Maar met de fiets is het ook prima te doen.

We verzamelen bij de ingang van de Zilk en we beginnen om 10.00 uur. De excursie duurt naar verwachting tot ongeveer 12.30 uur. Kleeed je goed aan, want er wordt veel stilgestaan. Tip neem een loepje mee voor de kleine details. Geef je op voor 17 februari bij Agaat Mesman per mail agaat@quicknet.nl of per telefoon: 06 55061112. Let op deze excursie is op zondag.

Zaterdag 24 februari 2024 - Koudenhoorn en Klaas Hennepoelpolder

Op zaterdagochtend bezoeken we deze twee gebiedjes. We gaan kijken of er nog overwinterende vogels zijn. En we hopen dat de Scholeksters en Grutto's al terug zijn. En die laatste twee arriveren voornamelijk in de Klaas Hennepoelpolder. We verzamelen om 09.00 uur bij het gemeentehuis van Lisse. Vanaf hier carpoolen we. We zullen ongeveer 12.00-12.30 uur weer terug zijn in Lisse. Als je mee wilt, even aanmelden bij Jos van Schie. Aanmelden is verplicht. Dat kan via e-mail jf59vanschie@hotmail.com of WhatsApp op 0613561481. Meerrijders betalen hun chauffeur € 2,00.

Zaterdag 16 maart 2024 - Voorjaarswandeling in Bennebroekbos/Linnaeusbos

Deze wandeling is bedoeld om gezellig te wandelen waarbij we onderweg aandacht besteden aan de dingen die we tegenkomen en gebruik maken van de kennis die in de groep aanwezig is. Een ieder kan op deze wijze een aandeel hebben in de excursie. De wandeling duurt ongeveer twee uur.

Vertrek met auto's is om 08.30 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Wilt u bij uw aanmelding opgeven of u zelf rijdt en dan eventueel anderen (graag aantal opgeven) mee kunt nemen, dan wel graag met een ander meerijs. Meerrijders betalen € 2,00 aan hun chauffeur. We verzamelen om 9.00 uur bij de ingang Bennebroekbos bij de houten brug aan de Meerweg in Bennebroek. Er is in de buurt parkeergelegenheid voor auto's en fietsen. U kunt zich tot 11 maart opgeven bij Jan Plomp e-mail janplomp2017@gmail.com of tel. 0252-516545.

Zaterdag 30 maart 2024 - Excursie in het Jac. P. Thijssepark in Amstelveen

We maken een wandeling door het ruim 5 hectare grote Jac. P. Thijssepark dat in het noordwesten van Amstelveen ligt. Het oudste deel is aangelegd in 1940, het jongste deel in 1972. Door de stijl, het ontwerp en het gebruik van uitsluitend inheemse planten, heeft het park bekendheid tot ver buiten onze grenzen gekregen. Het park bestaat uit vele tuinkamers, ieder in een eigen sfeer. Fotografen, filmers en tv-ploegen vanuit de hele wereld zijn er geweest en hebben het beeld van dit park over de wereld verspreid. Het is een park dat natuurliefhebbers en wandelaars jaarrond veel te bieden heeft.

Vertrek is om 08.00 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Wij zijn om ongeveer 13.00 uur terug. U kunt zich uiterlijk tot 27 maart per e-mail bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com aanmelden. Wilt u bij uw aanmelding opgeven of u zelf rijdt en dan eventueel anderen (graag aantal opgeven) mee kunt nemen, dan wel graag met een ander meerijs. Meerrijders betalen € 3,00 aan hun chauffeur.

Zaterdag 23 maart en/of 4 mei 2024: Vogelcursus in de praktijk

Nadat we twee jaar een Minicursus Vogels hebben georganiseerd, gaan we dit jaar oefenen in het veld onder het mom "Oefening baart kunst" Als u uw kennis van vogels wilt verbeteren is kijken en luisteren in het veld de beste leerschool. U hoort en ziet de vogels en krijgt ter plekke uitleg van onze gidsen Annelies Moolenaar en Sarah Humphrey. We hebben twee ochtenden gepland:

- Watervogels op zaterdagochtend 23 maart 2024 in de Veerpolder/Klaas Hennepoelpolder. Aanvang 10.00 uur
- Zangvogels op zaterdagochtend 4 mei 2024 in Natuurgebied Langeveld. Aanvang 10.00 uur

Per keer kunnen maximaal 15 deelnemers meedoen. Inschrijven kan via secretaris@Bollenstreek.knnv.nl. Vermeld erbij voor welke dag(en) u zich inschrijft.

Noteer alvast in u agenda woensdag 17 april de Algemene Ledenvergadering.

Met na afloop een mooie foto presentatie.

